

**ЗАДРУЖНИ САВЕЗ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**

**ПРОГРАМ РАЗВОЈА
ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗАДРУГАРСТВА
У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ
ЗА ПЕРИОД
2019 - 2025. година**

**Бања Лука,
јула, 2019. године**

САДРЖАЈ

1. Увод	5
2. Методологија истраживања	9
3. Аграрни ресурси у Републици Српској	11
3.1. Агроеколошки услови	11
3.2. Земљиште	12
3.3. Хидроресурси	16
3.4. Субјекти у аграрном сектору Републике Српске	17
4. Анализа стања пољопривредног задругарства у Републици Српској	20
Анализа организованости задружног сектора, рад и дјеловање задруга и њихов допринос унапређењу развоја аграрног и руралног развоја, подршка развоју задругарства Републике Српске и кадровска оспособљеност	20
4.1.	
<i>Структура и број пољопривредних задруга према подручју дјеловања по локалним заједницама и подручним јединицама и усклађеност према законској регулативи</i>	20
4.1.1.	
<i>Структура задруга према типу, врсти задруге, број коопераната и запослених радника</i>	23
4.1.2.	
<i>Пословно пасивне и неактивне задруге, стечајни и ликвидациони поступци</i>	23
4.1.3.	
4.2. Резултати проведених истраживања у задругама, код задругара и у Задружном савезу Републике Српске	24
4.2.1. <i>Истраживања и анализа у задругама Републике Српске</i>	24
4.2.2. <i>Истраживање и анализа ставова задругара и чланова задруга</i>	30
4.2.3. <i>Спроведена истраживања у Задружном Савезу Републике Српске</i>	34
4.3. Приказ законодавно правне регулативе којом се уређује организовање пољопривредног задругарства и обављају пословне активности задруга	40
4.4. Анализа финансијског положаја задруга у Републици Српској, биланса стања и успјеха, ликвидност, задружна имовина, финансирање	41
4.5. Тржишна позиционираност и улога задруга у промету пољопривредним и прехранбеним производима, репро-материјалима и другим добрима	53
4.6. Анализа ограничења у развоју задругарства уз приказ предности, слабости, шанси и пријетњи за даљи развој задругарства у Републици Српској	60
4.7. Улога државних подстицаја у развоју пољопривредног задругарства	64
4.8. Оснивање, регистрација и покретање пословних активности нових задруга	65
5. Развој задругарства и задружних кооператива у развијеним и земљама у окружењу	67

5.1.	Изворни задружни принципи и правила и достигнућа међународног задружног покрета	70
5.2.	Искуства у организационо - правном уређењу задруга и задружних кооператива у земљама ЕУ	73
5.3.	Основне карактеристике задружног законодавства у земљама региона	76
5.4.	Нови модели задружног финансирања у ЕУ	78
5.5.	Развој кластера	80
6.	Стратешки правци и циљеви развоја задругарства у Републици Српској	83
	Општи принципи на којима се редефинише позиција и развој задругарства и предпоставке за унапређење пословања постојећих и формирање и развој нових задруга у Републици Српској	
6.1.	Порези, доприноси, таксе и друга оптерећења задруга као правних лица	83
6.2.	Порези, доприноси, таксе и друга оптерећења задруга као правних лица	94
6.3.	Визија и мисија пољопривредног задругарства Републике Српске	95
6.4.	Циљеви развоја пољопривредног задругарства Републике Српске	98
7.	Акциони план за реализацију предложених мјера и активности са роковима и носиоцима	107
	Матрица праваца, циљева и мјера за реализацију	
7.1.	<i>(правац, циљ, мјера, носилац, рок)</i>	108
8.	Закључци	114
9.	Литература и извори података	122
-	Прилози	124

С К Р А Ћ Е Н И Ц Е

- FAO Food and Agricultural Organization
Свјетска организација за храну и пољопривреду
- GIZ Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
Њемачка организација за међународну сарадњу
- ICA International Cooperative Aliance
Међународна задружна алијанса
- IFAD International Fund for Agricultural Development
(Међународни фонд за развој пољопривреде)
- IPA Instrument for Pre-Accession
Инструменти подршке за приступ ЕУ
- NGC New Generation Cooperative
Задруге нове генерације
- PLC Public Limited Company
Друштво са ограниченом одговорношћу
- SIDA Swedish International Development Cooperation Agency
Шведска међународна агенција за развој и сарадњу
- SWOT Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats
Снаге, Шансе, Слабости и Пријетње
- UNDP *United Nations Development Programme*
Развојни програм Уједињених нација
- USAID United States Agency for International Development
Америчка агенција за међународни развој
- USD United States Dollar
Амерички долар
- АПИФ Агенција за пружање посредничких, информатичких и финансијских услуга
- БДП Бруто друштвени производ
- ВСС Висока стручна спрема
- ВШС Висока школска спрема
- ЕУ Европска унија
- ЗСРС Задружни савез Републике Српске
- КМ Конвертибилна марка
- МПШВ Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде
- МТТ Министарство трговине и туризма
- ПЗ Пољопривредена задруга
- ПКРС Привредна комора Републике Српске
- ПО Произвођачке организације
- РПГ Регистар пољопривредних газдинстава
- РС Република Српска
- САД Сједињене америчке државе
- ССС Средња стручна спрема
- УН Уједињене нације

1. Увод

Република Српска има све државне функције и надлежности осим оних које су Уставом БиХ експлицитно дате у надлежност институција БиХ. Тако РС има уставно право и обавезу да „штити и подстиче“ задруге и задругарство како је то наведено у члану 64. Устава Републике Српске.

*„Република штити и подстиче: рационално коришћење природних богатстава у циљу заштите и побољшања квалитета живота и заштите и обнове средине у општем интересу; очување и обogaћивање историјског, културног и умјетничког блага; научно истраживачки рад; штедњу у свим њеним облицима, а посебно штедњу која је усмјерена на привредне активности и откуп станова; **задруге и задругарство**; занатство; физичку културу и спорт.“*

Уставни основ за израду Програма развоја задругарства РС садржан је у Амандману XXXII, став 1 тачка 8, на Устав РС (Службени гласник број 28/94), према којем РС уређује и обезбјеђује основне циљеве и правце развоја пољопривреде и села.

Један од значајнијих разлога израде овог Програма развоја пољопривредног задругарства је, не само то што се задружни сектор у цјелини, а посебно сектор пољопривредног задругарства налази у великој кризи, већ и што задружна форма организовања представља изазов и шансу аграрног и руралног развоја Републике Српске. Пољопривредне задруге су, поред индивидуалних пољопривредних газдинстава и пољопривредних предузећа, један од три облика привредних субјеката у пољопривреди Републике Српске, нажалост, недовољно развијен.

Кад је ријеч о проблематици задругарства треба истакнути да је Генерална скупштина Организације уједињених нација за међународну годину задруга (2012.) изабрала слоган: “Задруге граде бољи свијет” (*Cooperative enterprises build a better world*). Професор Х. Хенру (2012) је као мото трећег издања своје књиге Смјернице за задружно законодавство (2012) допунио слоган из међународне године задругарства: “Задруге граде бољи свијет, али задруге не могу - и не смију - рјешавати свијет” (2012).

Слично одмјеравајућа је и дефиниција будуће мисије пољопривредних задруга коју је формулисао Ј. Бијман (2018) у презентацији својих истраживања на сједници Европске конфедерације пољопривредних задруга у Бриселу: “Помагати пољопривредницима да одрживо и ефикасно одговарају на потражњу потрошача за довољном и здравом храном.”

Задруге нису намијењене саме за себе, него за своје чланове. Оне су историјски провјерено средство у рукама чланова за остваривање циљева које не може постићи појединац или су појединцу доступни само уз несразмјерне напоре и трошкове. Циљ пољопривредне задруге је у остваривању користи за чланове као добављаче или/и кориснике задруге зависно о томе, да ли чланови заједнички преко задруге стављају своје производе и услуге у промет или се преко задруге снабдијевају инпутима или пак чине обоје.

Остваривањем користи за пољопривреднике као добављаче и кориснике задруге на основи задружних вриједности и задружних принципа пољопривредне задруге могу више него друге економске организације доприносити и опште корисним циљевима

економско, социјално и еколошко одрживог развоја пољопривреде и руралних подручја.

Као друге економске организације, нарочито предузећа у “својини” инвеститора, задругама треба објезбедити, сходно њиховој посебној сврси и природи, прикладан институционални оквир и третман који неће бити мање погодан него за друге облике предузећа и друштвене организације (Препорука бр. 193 Међународне организације рада о подстицању задруга, 2002, тачка 6 и 7).

Дефиниција задруге, задружне вриједности и задружна начела из Изјаве Међународног задружног савеза о задружном идентитету (из 1995. године) били су преузети у Препоруку бр. 193 Међународне организације рада о подстицању задруга (2002) па и у задружне прописе новијег датума у многим земљама.

Упркос томе, различита искуства, специфичности појединих сектора у којима дјелују задруге (пољопривреда, банкарство, осигурање, трговина итд.), развијеност задругарства и разлике у вриједностима и менталитету становништва утичу на различиту правну операционализацију као и практичну примјену задружних принципа у појединим државама.

Задругарство Републике Српске има дугу традицију и пролазило је кроз различите фазе свог развоја и дјеловања, биљежећи успоне и падове, како у свом организационом, тако и у материјалном развоју. И поред значајних резултата у свом развоју, задругарство на овим просторима није израсло у асоцијацију произвођача која чврсто и континуирано унапређује село, развија сектор пољопривреде и доприноси економији РС. Са изузетком мањег броја задруга за које би се могло рећи да су засноване на принципима савременог задругарства, већина задружних организација не доприноси развоју задругарства, пољопривреде и села у мјери у којој би то било нужно.

Развој села је једино могућ ако постоје субјекти у руралном простору који могу да носе такав развој, а то су прије свега пољопривредне задруге, затим мала и средња предузећа, као и други облици пословних удружења. Задруге су и у ранијем периоду показале да могу успјешно да обављају своју друштвену улогу у селима, а прије свега, да запошљавањем младих високо-стручних кадрова обезбиједи критичну интелектуалну масу за бржи трансфер технологије у пољопривредну производњу и утицај на развој културе, просвјете, сеоског туризма и других облика живота у селу.

Задруге су, у ранијем периоду, биле у саставу комбината или других радних организација и бавиле су се, највећим дијелом откупом и преузимањем пољопривредних производа, трговином, снабдијевањем пољопривредника репроматеријалом и др. Данашње задругарство у РС је неорганизовано и са малим бројем активних задругара, слабо развијено и као такво, не представља поузданог субјекта, прије свега за своје задругаре и осниваче, што веома негативно утиче на аграрни и рурални развој у цјелини.

Задругарство у Републици Српској је у позицији суочавања са посљедицама развоја из ранијег периода, посљедицама рата и креирања новог концепта развоја задругарства, полазаћи прије свега, од промјена правног, економског и политичког уређења земље. Значајан број задруга, у послеријатном периоду, суочио се са потешкоћама које су се огледале у тешком организационо-економском положају који,

не само да није превазиђен, већ се код једног броја задруга и погоршао. Томе су, поред истакнутих потешкоћа, допринијеле и прилике у самим задругама, прије свега, лоша организација, слаб менаџмент, несхватање суштине задружног организовања, лични интереси и слично.

У последњем периоду, чињени су значајни напори на превазилажењу оваквог стања и предузете мјере које су се односиле, поред осталог, на следеће: донесен је Програм развоја задругарства Републике Српске за период 2011-2016. године, као јединствен примјер у региону; направљена је прва инвентаризација стања у задружном сектору; запослено је 30 високо-образованих кадрова у оквиру Програма запошљавања у 30 пољопривредних задруга; издвојена су значајна средства за подршку пословним активностима задруга; посебно су подстицане ново-формиране задруге; креиран је нови нацрт Закона о измјенама и допунама Закона о пољопривредним задругама који је имао за циљ рјешавање питања задружне имовине и друго.

Међутим и поред тога садашње стање у задругарству се не може оцијенити као задовољавајуће. Уочљиве су двије појаве или два правца развоја задруга: један је правац развоја којим иду новоосноване задруге које су у потпуности или барем дјелимично ускладиле своје пословање са задружним принципима и законским оквиром и које имају здраву пословну и тржишну политику, и други правац, застоја а не развоја односи се на још увијек присутне тзв. старе задруге које нису прилагодиле своје пословање нити новом законском оквиру нити новим тржишним околностима, а врло често су оптерећене и судским процесима, у оквиру којих је блокирана значајна задружна и државна имовина.

Због тога ови и многи други проблеми намећу потребу доношења новог Програма задружног развоја за период до 2025. године. Наиме искуства развијених земаља доказују да је задругарство један од незамијењивих сегмената развоја пољопривреде и села и веома погодна форма за слободно и добровољно удруживање произвођача. Да би се задругарство развијало на савременим принципима задругарства развијених земаља, неопходно је створити такве услове који омогућују афирмацију свих задружних вриједности, примјерене потребама развоја савремене економије. У том смислу треба кадровски оспособити и јачати задруге и задружни савез уз елиминисање волонтаризама и практицизма у њима, проводити прописе примјерене специфичностима пословања задруга, створити услове за развој и оснивање аутономних, економски способних и демократски вођених задруга, довршити процес поврата имовине, вршити едукацију кадрова за вођење пословања задруга и др.

Програм развоја пољопривредног задругарства до 2025. године обухвата: анализу реализације Програма развоја задругарства до 2018. године; анализу садашњег стања пољопривредног задругарства у Републици Српској; анализу правне регулативе која се тиче организовања пољопривредних задруга, обављања пословних активности, финансирања задруга, опорезивања задруга и других регулатива које утичу на задружно пословање; анализу тржишне позиционираности задруга у трговини пољопривредним и прехранбеним производима, као и у дијелу тржишног ланца који се односи на снабдијевање репроматеријалима и пружање услуга; анализа финансијског положаја задруга у Републици Српској у погледу биланса стања и успјеха, ликвидности; анализу

задружне имовине; анализу предности, слабости, шанси и пријетњи за даљи развој задругарства; приједлог оквира за будући развој задругарства у сектору пољопривреде.

Програмом ће бити дефинисано следеће: акциони план за реализацију предложених мјера и активности, укључујући временску динамику реализације као и одговорне институције, органе, тијела задужена за реализацију; упоредни приказ постојећих рјешења у региону која се односе на позиционираност задруга на тржишту, у законодавству, у производњи, промету, преради и другим дијеловима процеса производње. У том смислу, а на бази резултата истраживања добрих пракси развијених земаља у погледу организовања пољопривредног задругарства, сугерисаће се рјешења и препоруке за развој задругарства Републике Српске.

Улога задруга у будућности је да својим дјеловањем утичу на смањење социјалних и економских подјела и да цио ток усмјере на праведнији начин. Могло би се рећи да задруге, са становишта својих принципа, представљају незамјењиве облике организовања људи. Оне, у ствари, по својој структури и специфичностима, носе кључеве властитог успјеха. Различити су параметри адекватности задруга, а истичу се сљедећи: приоритет задружног чланства; различитост задруга; јачање моћи људи; брижљиво управљање ресурсима; креирање финансијске моћи; стратешко размишљање. Задружно чланство мора бити у средишту пажње задружног покрета, јер је чињеница да чланови имају најмање троструку улогу у својим организацијама.

2. Методологија истраживања

Истраживање за потребе израде Програма развоја задругарства Републике Српске организовано је у двије фазе. Прва фаза се односи на анализу стања пољопривредног задругарства. За потребе овог дијела истраживања кориштене су методе анализе секундарних података, односно доступне фактографије о пољопривредним задругама и њиховим пословним активностима на унутрашњем и вањском тржишту од стране Републичког завода за статистику Републике Српске, подаци о регистрованим задругама од стране Привредног суда Републике Српске, податке о инвентаризацији пољопривредних задруга од стране Задружног савеза Републике Српске, као и податке о финансијском положају задруга обрадом завршних финансијских извјештаја који су предани у Агенцију за пословне, информатичке и финансијске услуге. Поред секундарних извора истраживања, анализа актуелног стања је захтијевала и прибављање примарних података методом анкетања кориштењем структурираних упитника, као инструмента за прикупљање неопходних квалитативних и квантитативних података. За овај дио истраживања кориштена су три упитника:

- полуструктурни упитник за Задружни савез Републике Српске који је обухватио индикаторе општег развоја пољопривредног задругарства (број задруга, број задругара, правни и регулаторни оквир за регистрацију и пословање задруга, питања задружне имовине, односно тзв. старих и нових задруга, начин организовања и активности Задружног савеза и др.);
- структурни упитник за директоре пољопривредних задруга у Републици Српској при чему је одабран узорак од укупно 39 или 48% укупног броја активних задруга, којим су обухваћени индикатори везани за опште податке о задрузи, податке о пословним активностима задруге, податке о услугама економским и неекономским, податке о имовини и техничкој опремљености задруга, те податке о маркетиншким активностима, сертификацији и пословним и маркетинг плановима;
- структурни упитник за задругаре којим је обухваћено 118 задругара и индикатори везани за мотиве и услове учлањења у задругу, услуге које користе од стране задруге, производе које производе и пласирају преко задруге, проблеме и ограничења са којима се суочавају у свом пословању и др.

Сви резултати истраживања обрађени су кориштењем основних математичко статистичких метода и приказани су табеларно и графички.

Прва фаза истраживања комплетирана је са шематским приказом SWOT и PEST анализом, којом су идентификоване снаге и слабости развоја пољопривредног задругарства Републике Српске, те идентификоване потенцијалне могућности или шансе развоја које би се могле искористити за јачање снага или превазилажење слабости, те могуће пријетње, као фактори ван директног утицаја задруга а које могу успорити или осујетити даљи развој пољопривредног задругарства.

У другом дијелу истраживања идентификована је стратешка платформа даљег развоја пољопривредног задругарства Републике Српске која се састоји од: визије развоја задругарства, стратешких и оперативних циљева развоја, те потенцијалних програма и пројеката развоја. Стратешка платформа је допуњена Акционим планом

реализације који прецизира рокове, идентификује индикаторе праћења, те дефинише одговорне субјекте за реализацију мјера и активности. Током ове фазе истраживања кориштене су методе рада у групама, метод јавног представљања и дискусије резултата истраживања, метод интервјуа са представницима институција и експертима за сектор задругарства. Укупно су организоване двије радионице и једно јавно презентовање резултата истраживања.

Тим истраживача за израду Програма развоја задругарства укључивао је домаће и стране експерте из Босне и Херцеговине и Словеније, а организоване су и двије студијске посјете, једна у Аустрији, а друга у Србији, које су послужиле у прикупљању добрих пракси у развоју задругарства као једног од параметара за програмирање циљева и мјера развоја задругарства Републике Српске.

3. Аграрни ресурси у Републици Српској

У оквиру економског система, аграрни подсистем има важну улогу у укупном развоју РС. Улога аграрног сектора огледа се у директном и индиректном доприносу, стварању друштвеног производа и националног дохотка, развоју руралних подручја, социолошким и демографским приликама на селу, запошљавању, историјским и културним обиљежјима и др. Пољопривреда учествује у укупном БДП Републике Српске, у периоду 2014. до 2018. године, просјечно са 10%, што је битно за укупну економију. Смањење значаја пољопривреде у економији биљежи, како РС, тако и БиХ, што је законитост кроз коју је прошла већина земаља у транзицији. Учешће прехрамбене индустрије, производње пића и дувана у оствареном БДП у последњих неколико година износило је просјечно 5,6%. Дакле, пољопривреда и прерада пољопривредних сировина учествују у БДП око 15% што је веома значајан допринос економији Републике Српске. И поред релативног смањења удјела пољопривреде и прехрамбене индустрије у БДП, овај сектор знатно доприноси осталим индустријским гранама које зависе од сировина из пољопривреде, индустрије инпута за пољопривреду и пратећих услужних дјелатности.

Табела бр. 1. Бруто домаћи производ РС и учешће сектора пољопривреде (текуће цијене)¹

Година	Износ %	Укупно БДП	Пољопривреда, шумарство и риболов
2013.	000 КМ	8.792.917	916.376
	%	100	10,4
2014.	000 КМ	8.887.307	839.239
	%	100	9,4
2015.	000 КМ	9.205.038	857.499
	%	100	9,3
2016.	000 КМ	9.630.569	897.523
	%	100	9,3
2017.	000 КМ	10.077.017	843.726
	%	100	8,4

3.1. Агроеколошки услови

Агроеколошки услови, који дјелују на простору Републике Српске су резултат природних фактора и законитости опште циркулације ваздушних маса овог простора. Сходно томе, на територији Републике Српске могу се издвојити три климатска типа и то:

1. Сјеверни перипанонски простор, који има умјерено континенталну климу,
2. Планинска и планинско - котлинска клима,
3. Измјењена варијанта медитеранске - јадранске климе.

¹ Обрада аутора на бази билтена о националним рачунима за 2018. год. и података добијених на упит од Републичког завода за статистику Републике Српске, Бања Лука

Поредећи наведену подјелу климатског простора РС са педолошком подјелом на: сјеверни равничарски дио са благо заталасаним теренима и терасама, брдско-планински дио и јужни крашки дио, видно је да се Република Српска у агроклиматском погледу може условно подијелити на сјеверни, централни и јужни дио.

Ова три агроклиматска појаса разликују се по вриједностима основних агрометеоролошких показатеља као што су: годишња сума падавина, средња мјесечна температура, појава мраза, максималне и минималне вриједности температуре, максималне и минималне количине падавина, дужина периода вегетације и др.

Сјеверни агроклиматски појас носи обиљежја подручја на којима преовлађују умјерено хладне зиме и топла љета. Просјечне мјесечне температуре у три највеће аграрне регије овог појаса: Бањалука, Бијељина и Добој износе од 10° до 13°C.

Најтоплији период у години је период јуна, јула и августа мјесеца. Средња мјесечна температура ваздуха најтоплијег мјесеца (јула), у посматраном периоду имала је вриједност од 21,8° до 22,2°C. Најниже температуре јављају се у периоду од децембра до фебруара мјесеца. У посматраном периоду минималне средње мјесечне температуре кретале су се од -2,2° до 0,6°C, апсолутна максимална температура ваздуха достиже вриједност до 41°C, док апсолутна минимална и до -30°C, што упућује на закључак да су годишње температурне амплитуде високе и имају вриједности и до 71°C.

Централни агроклиматски појас је најраспрострањенији у РС, одликује се кратким и свјежим љетима и хладним и сњеговитим зимама, гдје је висок сњегни покривач и дуго се задржава. Анализом метеоролошких података добијене су сљедеће вриједности: средња годишња температура ваздуха је између 6,5° и 7,5°C; најтоплији мјесец у години је јули са максималним средњим мјесечним температурама између 16° и 18°C; најхладнији период у овом агроклиматском појасу је период од новембра до марта мјесеца, са средњим мјесечним температурама од -5 до -0,8°C. По дужини хладног периода овај појас је најнеповољнији са аспекта пољопривредне производње јер је самим тим и период вегетације краћи у односу на остала подручја. Апсолутне минималне температуре достижу вриједности испод -30°C, док се апсолутне максималне температуре ваздуха пењу и до 35°C. Из овог је видљиво да су температурне амплитуде високе.

Јужни дио Републике Српске захвата простор гдје су љета врло топла са око 2400 часова трајања сијања Сунца; средња годишња температура ваздуха је између 13,3°C и 14,5°C; апсолутна максимална температура ваздуха достиже 41° подиока на термометру, док апсолутна минимална температура има негативан предзнак и достиже вриједност од -8° С; најтоплији мјесец је јули, и у мањем броју година август са средњим мјесечним температурама од 23,2 до 25,8°C.

3.2. Земљиште

Република Српска се карактерише врло израженом хетерогеношћу земљишног покривача, како у погледу заступљености појединих систематских јединица, тако и у погледу својстава земљишта. То је условљено разликама у геолошкој подлози, надморској висини, рељефу, клими и вегетационом покривачу.

Од укупне површине Републике Српске, која износи 2.446.780 ха, пољопривредно земљиште заузима 943.000 ха, односно 51%. Од укупног пољопривредног земљишта, обрадиво земљиште износи 764.000 ха, а од тога је под ораницама и баштама 548.000 ха, воћњацима 46.000 ха, виноградима 484 ха и ливадама 169.000 ха. Пашњаци заузимају 179.000 ха, а рибњаци, баре и трстици 616 ха.

Према томе Република Српска располаже са 0,81 ха пољопривредног земљишта, по становнику 0,65 ха обрадивог (оранице, баште, воћњаци, виногради, ливаде).

У сваком случају, њиховим активирањем се не би битније измјенили биланси пољопривредне производње на нивоу региона или Републике Српске у цјелини. Дио тих површина активно се користи кроз индивидуалну производњу или у склопу мањих пољопривредних организација локалног значаја.

Табела бр: 2. Структура индивидуалних газдинстава у РС према величини посједа²
(сва газдинства)

	Удио у %
Величина газдинства	2013 - 2017 (просјек)
< 1 ха	33,50
1-2 ха	18,50
2-5 ха	28,50
5-10 ха	14,60
> 10 ха	4,20
Просјечна величина у РС у ха	3,60

Табела бр: 3. Пољопривредне површине према категоријама кориштења земљишта (у 000 хектара)³

Категорије земљишта/година	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Просјек
Оранице и баште	582	580	577	575	566	576
Воћњаци	53	53	52	51	52	52
Виногради	1	1	0	1	1	1
Ливаде	184	183	187	185	180	183
Укупне обрадиве површине	819	827	816	812	799	813
Пашњаци	163	163	166	191	166	170
Баре, трстици и рибњаци	2	2	1	1	1	1,4
Укупна пољопривредна површина	984	982	983	1004	967	984

Земљиште, је најважнији и незамјењив ресурс аграрног и руралног развоја. На основу процјењених података Републичког завода за статистику РС, просјек укупних пољопривредних површина земљишта, просјек за последње четири године износи 967.000 хектара.

² Извор: МПШВ РС, 2017. године.

³ Статистички билтен за 2019. годину, Пољопривреда, Републички завод за статистику Републике обрачун аутора

Један од начина разврставања земљишних површина, које користи Републички завод за статистику је и према пољопривредним субјектима. На основу података за 2017. годину, укупне пољопривредне површине које користе индивидуална газдинства износе 945.000 ха односно 97%, а површине које користе пољопривредна предузећа и задруге износе 22.000 ха или око 2,3 % укупних пољопривредних површина.

Према подацима МПШВ РС за 2017. годину, од укупних пољопривредних површина у државној својини, под концесијом се налази 14.726 или 14% укупних државних површина пољопривредног земљишта, док под закупом се налази 4.623 ха, што у односу на укупну пољопривредну површину у власништву РС износи 4,5%.

Дакле, пољопривредно земљиште у својини државе од 19.349 ха је дато под концесију и закуп, правним и физичким лицима, што износи око 19 % пољопривредног земљишта са којим располаже РС.

Табела бр: 4. Преглед површина у својини Републике Српске⁴ (у 000 ха)

Категорија земљишта	2017.
Оранице	65.171
Воћњаци	5.272
Виногради	335
Ливаде	33.302
Обрадива површина	104.080
Пашњаци	193.339
Остало (рибњаци, трстици, моцваре)	1.340
УКУПНО	298.759

Структура коришћења пољопривредних површина, у дужем временском периоду, приближно је иста. Наиме, доминирају житарице, поготово стрна жита, док интензивније културе, индустријско биље, поврће и крмно биље, прилично споро се развијају са становишта повећања обима производње. Међутим, приказ структуре коришћења обрадивих површина у табели указује на потребу промјене структуре коришћења овог вриједног ресурса, прије свега због раста интензивности и повећања додатне вриједности.

⁴ Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, 2018. година

Табела бр: 5. Засијане површине у Републици Српској, 2013-2017. година⁵
(у 000 ха)

Година	Жита	Индустријско биље	Поврће	Крмно биље	Расадници, цвијеће и украсно биље	Угари и необрађене оранице	Оранице и баште
2013.	208.647	4.736	31.453	65.432	390	271.214	581.871
2014.	200.039	5.703	29.928	65.538	316	278.839	586.363
2015.	203.273	6.308	30.682	66.168	227	270.530	577.188
2016.	209.776	6.822	31.096	65.637	175	262.089	581.596
2017.	209.931	7.558	30.992	64.409	276	253.137	566.304
Просјек 2013-2017.	207.730	5.709	33.180	69.955	350	261.499	578.664

Полазећи од земљишног ресурса, којим располаже Република Српска, посебна валоризација тог ресурса је могућа и неопходна кроз унапређење и развој анималне производње, структуриране према условима узгоја. Треба имати у виду да анимална производња, у свакој земљи која има развијену пољопривреду, учествује, увијек са више од половине у формирању БДП којег ствара укупна пољопривреда. Отуда, значај развоја анималне производње, за пољопривреду РС представља прворазредно питање којем се мора дати далеко већи значај. У табели, дата је структура анималне производње у РС.

Табела бр: 6. Бројно стање врста и категорија стоке 2013-2017. година⁶

Врста и категорија стоке	Број грла стоке (у 000)					Просјек 2013-2017.
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	
Краве и стоне јунице	125.242	124.041	123.289	121.364	116.574	122.102
Остале категор. говеда	99.503	99.158	105.325	108.253	106.480	103.743
Укупно говеда	224.745	223.199	228.614	229.617	223.054	225.845
Крмаче и супрасне назимице	78.395	76.464	78.228	75.667	66.722	75.095
Остале категор. свиња	354.600	358.683	373.324	366.150	374.577	365.466
Укупно свиње	432.995	435.147	451.552	441.817	441.299	440.562
Овце за приплод	104.063	107.517	107.314	107.756	102.799	105.889
Остале категор. оваца	328.932	327.630	378.208	334.061	338.500	341.466
Укупно овце	491.203	487.488	485.522	491.352	484.915	488,096

⁵ Статистички годишњак Републике Српске за одговарајућа годишта, обрачун аутора

⁶ Статистички годишњак Републике Српске за одговарајућа годишта, обрачуна аутора

Кобиле и ждребне омице	5.318	5.127	4.641	4.607	4.181	4.774
Остале катего. коња	6.221	5.928	5.710	5.455	5.314	5.725
Укупно коњи	11.539	11.055	10.351	10.057	9.495	10.499
Укупно живина	9.900.436	10.095.666	11.010.957	11.412.639	12.067.156	10.897.370
Укпуно кошнице	165.633	164.963	163.503	168.619	164.030	165.349

Величина посједа у земљама ЕУ и земљама окружења веома сликовито показује позицију посједовне структуре у Републици Српској. Да се закључити да се величина посједа споро мијења и да она представља ограничавајући фактор економије, прије свега приватних производних јединица, али је позитивна тенденција и охрабрујући напредак, када је ријеч о Републици Српској.

Табела бр: 7. Просјечна величина посједа у земљама ЕУ и земљама окружења у хектарима⁷

- ЕУ 28	16,1
- ЕУ 15	24,1
- Румунија	3,6
- Бугарска	5,4
- Португал	12,6
- Грчка	7,0
- Хрватска	5,6
- Словенија	6,6
- Србија	5,4
- Македонија	2,4
- БиХ	3,2
- Република Српска (сва газдинства)	3,5
- Република Српска (регистрована газдинства)	4,6
- Република Српска (комерцијална газдинства)	7,8

3.3. Хидроресурси

Један од најважнијих производних фактора у пољопривреди сваке државе су хидро ресурси, чије стање се оцјењује количином и квалитетом воде. Може се рећи да је Република Српска богата површинским и подземним водама, док је распоред подземних и површинских вода одређен хидрогеолошким и морфолошким факторима појединих подручја. Хидро потенцијали Републике Српске пружају велике могућности у производњи хидроенергије и наводњавању обрадивих површина, што је посебно битно за пољопривреду, а представљају велики потенцијал и за развој туризма. Укупна дужина ријечних сливова који протичу кроз Републику Српску износи око 1.166 км, што чини 64% од њихове укупне дужине.

Иако је последњих година развој система за наводњавање у значајној експанзији, ипак површине под наводњавањем, ни изблиза не задовољавају потребе произвођача и у

⁷ Извор: Еуростат 2017, МПШВ РС, 2017. (трогодишњи просјек)

том смислу Република Српска спада у ред земаља са веома ниским процентом наводњаваних пољопривредних површина. Плодно земљиште, као и расположиви водни потенцијали не користе се довољно, што је један од разлога остваривања ниских приноса. Просјечни приноси и осцилације приноса по годинама се веома често повезују са периодима суше, а наводњавање је једна од мјера којом се штете од суше могу значајно умањити. Без сумње, вода је кључни и ограничавајући фактор који утиче на приносе у пољопривреди.

У Републици Српској (подручја Херцеговине, Семберије и доњег тока ријеке Врбас), до 1991. године изграђено је укупно шест система за наводњавање. Међутим, у периоду од 1991. до 2004. године, већи дио система за наводњавање је био запустен или уништен, а они који су у функцији, недовољно су кориштени.

За последње 4 године Влада Републике Српске више је уложила у системе за наводњавање него претходних 25 година. Изградња система за наводњавање у вриједности од око 40 милиона КМ реализује се широм Републике Српске. Изграђени системи и системи који су у завршној фази, налазе се на површини око 2.600 ха. У току су припреме за почетак реализације изградње система на 2.400 ха. Пројектовано акумулационо извориште воде за вишегодишњих засада за око 1.500 ха, испројектован спојни канал који обезбјеђује воду за око 14.000 ха, обезбјеђено суфинансирање набавке опреме за индивидуалне системе за наводњавање 3.500 ха.

Ово је важна чињеница у сагледавању потреба стварања амбијента у којем субјекти аграрног сектора, поготово организатори производње, а прије свега задруге, могу валоризовати ресурсе са којима Република Српска располаже.

Према анализама ФАО и УН, сигурност у исхрани човјечанства се не може постићи без наводњавања. То се види и из чињенице да се сада преко 40% свјетских потреба у храни подмирује са површина које се наводњавају, иако оне учествују само са око 17% у укупним свјетским земљишним ресурсима. Према предвиђањима истих организација, у скорој будућности биће неопходно да се 60% свјетских потреба у храни добије са наводњаних земљишта. Због тога су инвестиције у наводњавање у задњих 30-так година варирале од 500-2300 милиона USD годишње.

Наводњавање је постало највећи потрошач воде у свијету, са око 2.500 м³ воде, што представља око 70% укупне свјетске потрошње воде. Пошто је та потрошња у низу подручја свијета билансно све теже остварива, то је утицало да се у свијету интензивно ради на повећању такозване водне продуктивности у процесу наводњавања. Због просторне и временске неравномјерности водних ресурса, Република Српска ће све више морати да води рачуна о водној продуктивности. Вријеме екстензивног развоја система за наводњавање је прошло, те се сада сви нови системи морају планирати тако да обезбједе високу водну продуктивност и по одабраним технологијама наводњавања и по одабиру култура.

3.4. Субјекти у аграрном сектору Републике Српске

Носиоци пољопривредне производње у Републици Српској су индивидуална (породична) пољопривредна газдинства и правна лица која се баве привређивањем у аграрном сектору. По структури и обиму, доминантна су породична газдинства, која се

могу сврстати у три групације. Једна групација је, да су газдинства, на основу правила, регистрована код МПШВ, аплицирају на подстицаје и којих има, према подацима МПШВ у 2018. години, 42.197 газдинстава, од чега 37.683 некомерцијалних газдинстава. Друга групација су комерцијална газдинства, којих према истом извору има 3.844, док су трећа групација, (према РС РС) сеоска домаћинства којих по последњем попису има око 135.000 од којих се један број бави пољопривредом, али доминантно за властите потребе. Поред породичних газдинстава у Републици Српској, велики значај текућем и дугорочном развоју аграрног сектора, дају правна лица којих, према подацима МПШВ у 2017. години има 671.

Према Закону о пољопривреди породично пољопривредно газдинство је „пољопривредно газдинство на коме физичко лице - пољопривредник заједно са члановима свог домаћинства обавља пољопривредну производњу”.

У Републици Српској породична пољопривредна газдинства располажу највећим дијелом производних потенцијала у пољопривреди. У периоду 2013-2017. године, у просјеку око 96% од укупних обрадивих површина Републике Српске било је у посједу породичних газдинстава и око 86,53% од укупног броја условних грла стоке. У физичком обиму производње важнијих ратарско-повртарских култура, индивидуална газдинства имају високо учешће, у обиму производње пшенице око 93%, кукуруза 97,2%, кромпира 98,75%. Од укупног броја воћних родних стабала у истом периоду, у својини ових газдинстава је у просјеку било око 73% стабала јабуке и око 99,7% стабала шљиве.

Усвајањем Закона о пољопривреди, у РС је уведена могућност (али не и обавеза) регистрације пољопривредних газдинстава, као обавезног предуслова за остваривање права на пензионо и здравствено осигурање те новчану подршку из Буџета Републике Српске. Газдинства која су регистрована и налазе се у систему имају право аплицирати на новчане подстицаје код МПШВ. Према подацима МПШВ у 2018. години укупно пријављене пољопривредне површине регистрованих газдинстава износе 190.723 ха.

Према анализи свих породичних газдинстава у РС, њихова просјечна величина износи 3,6 ха, а доминирају газдинства величине до 1 ха и газдинства групе између 2-5 ха. Анализа регистрованих пољопривредних газдинстава показује просјечну величину 3,97 ха обрадивих површина и доминантно учешће газдинстава величине од 2-5 ха и 5-10 ха. Према подацима МПШВ у 2018. години просјечна површина за сва регистрована газдинства износила је 4 хектара, док је просјечна величина комерцијалних газдинстава 7,8 ха.

Бројни индикатори показују да пољопривредна производња на индивидуалним пољопривредним газдинствима у Републици Српској, углавном није развијена. Произведени пољопривредни производи се углавном троше за потребе властитог домаћинства, а мањи дио је намијењен за продају потрошачима. Мала величина посједа лимитира рационалније организовање пољопривредне производње, односно искоришћавање средстава, радне снаге, те стога већина пољопривредних газдинстава нема обиљежје произвођача за тржиште.

Регистрована газдинства, у односу на остала, су најстабилнији произвођачи у аграрном сектору, прије свега са становишта, структуре, обима пољопривредне

производње и промета. Битно је указати да на територији подручних јединица, (табела бр. 8), гдје су највећи и најпогоднији земљишни ресурси, величина посједа је још увијек мала у односу на развијене земље.

Табела бр: 8. Број и величина регистрованих пољопривредних газдинстава по подручним јединицама МПШВ (2017)⁸

Подручна јединица	Број газдинстава	Обрадиве површине (ха)	Просјек по газдинству
Бања Лука	3.658	15.572	4,26
Бијељина	10.986	42.203	3,84
Градишка	6.680	35.971	5,38
Приједор	3.181	14.639	4,60
Добој	4.747	25.942	5,47
Соколац	3.984	12.501	3,14
Требиње	3.416	10.433	3,05
Укупно РС	36.652	157.263	4,29

У оквиру МПШВ успостављена је савјетодавна служба и њоме обухваћена цијела Република Српска кроз седам подручних јединица, распоређених у седам регија Републике Српске: Бањалучка, Бијељинска, Приједорска, Добојска, Соколачка, Требињска и Градишка. Основни циљ успостављања савјетодавства у цијелој РС је да се њеним дјеловањем, кроз стручне савјете, обуке различитог нивоа, предавања, презентације достигнућа из окружења, ЕУ и свијета, информишу носиоци производних јединица и на тај начин унапређују своју производњу. Нажалост број савјетодаваца још увијек ни изблиза не покрива потребе свих газдинстава у Републици Српској.

Табела бр: 9. Број пољопривредних газдинстава по ПЈ и савјетодавцу (2017)⁹

Подручна јединица	Број пољопривредних газдинстава	Број савјетодаваца	Број газдинстава по савјетодавцу (стално запослени)
1. Бањалучка	3.658	10 +3	366
2. Бијељина	10.986	6+9	1.831
3. Добој	4.747	5+4	949
4. Градишка	6.680	3+8	2.227
5. Приједор	3.181	2+2	1.591
6. Соколац	3.984	4+4	996
7. Требиње	3.412	3+2	1.137
Укупно	36.652	33+32	1.112

⁸ МПШВ РС, 2017. године

⁹ МПШВ РС, 2017. године.

4. Анализа стања пољопривредног задругарства у Републици Српској

4.1. Анализа организованости задружног сектора, рад и дјеловање задруга и њихов допринос унапређењу развоја аграрног и руралног развоја, подршка развоју задругарства Републике Српске и кадровска оспособљеност

4.1.1. Структура и број пољопривредних задруга према подручју дјеловања по локалним заједницама и подручним јединицама и усклађеност према законској регулативи

Полазећи од тога да су задруге веома значајан фактор унапређења аграрног сектора, као и рада и живота људи у руралним подручјима, анализа дјеловања овог организационог облика је од велике важности, прије свега због предузимања мјера којима би се стање унаприједило. У првом реду нужно је сагледати каква је пословна и друга активност задруга и који су ефекти њиховог дјеловања. У том смислу пошло се од потребе утврђивања и раздвајања активних задруга од оних које не обављају пословну активност (новоосноване задруге које нису покренуле пословну активност, пасивне и неактивне задруге и задруге у којима је у току стечајни или ликвидациони поступак).

Према подацима Задружног савеза Републике Српске, задружног регистра, података преузетих из извјештаја задружних ревизија, података добијених од АПИФ-а, надлежних судова и других извора информација, у Републици Српској су регистроване 382 земљорадничке и пољопривредне задруге, од којих су:

- 83 пословно активне задруге,
- 23 су новоосноване задруге,
- 61 пасивна задруга,
- 181 задруга која не врши пословну активност,
- 34 задруге у којима је у току ликвидациони или стечајни поступак

У оквиру 83 пословно активне задруге извршена је додатна категоризација у складу са подручјем дјеловања на локалном нивоу, примјеном важеће законодавне регулативе и задружних принципа у пословању, броја и структуре задругара, броја коопераната и запослених радника са 31.12.2018. године.

У оквиру јединственог задружног система Републике Српске, а у складу са територијалним надлежностима окружних привредних судова Републике Српске, утврђена је територијална заступљеност задруга у 63 локалне заједнице, односно 5 подручних статистичких јединица у складу са подручјем дјеловања задруга.

На бази расположивих података ЗСРС утврђени су основни елементи о **заступљености активних задруга по локалним заједницама** и подручним јединицама у Републици Српској:¹⁰

¹⁰ Усклађеност са одредбама Закона о пољопривредним задругама (Сл. гл. РС број: 73/08, 106/09 и 78/11) и Закона о класификацији дјелатности (Сл. гл. РС број: 74/10)

- 83 задруге обављају пословну активност на подручју 31 локалне заједнице, највише на подручју града Бијељине 11 задруга, те општинама Лакташи 6 задруга, Братунца, Модриче и Новог Града по 5 задруга, Зворника, Градишке и Мркоњић Града по 4 задруге;
- 83 задруге обављају пословну активност у 5 подручних јединица, у којима дјелује савјетодавна служба МПШВ, Бања Лука 32 задруге, Добој 11 задруга, Бијељина 27 задруга, Источно Сарајево 7 задруга и Требиње 6 задруга;
- на подручју 32 локалне заједнице тренутно нема пословно активних задруга.

Када је ријеч о оснивању, **усклађивању и усаглашавању задруга са одредбама Закона о пољопривредним задругама** (Сл. гл. РС број: 73/08, 106/09 и 78/11) и Закона о класификацији дјелатности (Сл. гл. РС број: 74/10), стање је следеће:¹¹

- од 83 задруге које обављају пословну активност, 73 су основане или су извршиле усклађивање организације, стања имовине, дјелатности и општих аката задруга у складу са одредбама Закона о пољопривредним задругама (Сл. гл. РС, број: 73/08, 106/09 и 78/11);
- од 83 задруге које обављају пословну активност, 10 задруга још увијек је регистровано у складу са одредбама Општег закона о задругама (Сл. гл. БиХ, број: 18/03), од којих је 6 задруга извршило усклађивање дјелатности у складу са Законом о класификацији дјелатности Републике Српске (Сл. гл. РС, број: 74/10), односно у 4 задруге нису извршиле усклађивање ни са одредбама Закона о пољопривредним задругама ни одредбама Закона о класификацији дјелатности Републике Српске;
- на основу извјештаја о спроведеним задружним ревизијама, поједине задруге су покретале активности на усклађивању и усаглашавању, али због статуса умрлих задругара и немогућности поврата задружних удјела нису завршили поступак код надлежних судова, док поједине задруге нису ни покретале поступак усклађивања због неријешеног статуса задружне имовине или других разлога;

Анализа показује да постоје задруге које у потпуности послују у складу са Законом о пољопривредним задругама и задружним принципима, задруге које у потпуности не раде у складу са задружним принципима због одређених административних баријера, али и задруге које не раде у складу са задружним принципима и у суштини само носе назив задруге, а послују као приватне компаније (неусклађеност са законским одредбама, непостојање пословне сарадње са задругарима, органи задруге не постоје или постоје формално, избјегавање задружне ревизије или непоштовање препоручених мјера ревизора, недоступност података о пословању и раду задруге и слично).

Закон о пољопривредним задругама Републике Српске (2008) наставља законодавну традицију недијелјиве задружне својине коју је као дугогодишњу праксу (упор. Пајкић, 2014., стр. 130) потврдио још југословенски Закон о привредним задругама из 1937. године. Ова се традиција у битним цртама одржала током читавог раздобља задружне својине (поред државне и приватне, у првом раздобљу послјије

¹¹ Извор: ЗСРС

другог свјетског рата, 1945-1953), и затим друштвене својине (која се законодавно проглашава у савезној Уредби о земљорадничким задругама из 1954. године) до њезине постепене трансформације од 1990. године до данас.

Закон о пољопривредним задругама је изричито предвидио могућност да задруга „користи имовину у државној својини по разним основама“ (члан 48. став 1) и да ће комисија формирана од Владе „утврдити имовину у државној својини које су задруге добиле од бивших друштвено политичких заједница по разним основама“ (члан 48. став 3). Ова је одредба накнадно измијењена. Према сада важећем члану 48. став 1 ЗПЗ непокретности у државној или друштвеној својини с уписаним правом коришћења, управљања и располагања у корист задруге уписују се као својина локалних заједница.

Према ново доданом члану 48.а ЗПЗ локалне заједнице дају такве непокретности задругама и другим правним лицима за пољопривредну дјелатност у закуп уз давање права првенства задругама досадашњим корисницима.

Тиме је дошло до значајне промјене материјалне односно финансијске позиције пољопривредних задруга. Издвајањем непокретности које су прешле у својину локалних заједница смањила се имовина којом је задруга располагала и одговарале за своје обавезе прије трансформације. С једне стране смањила се кредитна способност задруге, док је са друге стране даље кориштење ових непокретности условљено обавезом плаћања закупнине што утиче на веће трошкове текућег пословања. Међутим, преласком одређених непокретности као појединих имовинских предмета у својину локалних заједница, укупне обавезе задруге се нису смањиле, али сада терете смањену имовину задруге. Локалне заједнице као нови власници су преузеле само дио активе, иако су неке обавезе задруга вјероватно настале такође по основи улагања у те непокретности.

Удруживање пољопривредних произвођача један је од најефикаснијих модела њиховог опстанка на тржишту и задржавања конкурентности, поготово малих и средњих произвођача. Удруживањем у задруге, посебно у нове задружне облике, пољопривредни произвођачи добиће снажнију позицију у преговорима са откупљивачима, прерађивачима и трговачким ланцима, да лакше набављају репроматеријале и опрему за производњу, те лакши приступ кредитним, подстицајним, донаторским и другим средствима.

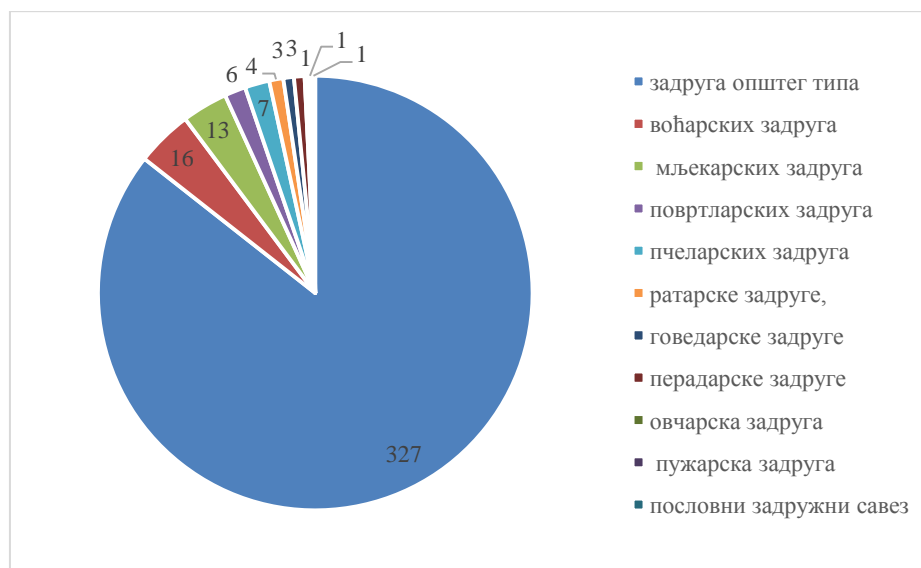
Због тога је потребно да се постојећа законска регулатива надогради и да подстиче удруживање произвођача у задруге, да омогући задругама нове облике организовања и привређивања (сложене задруге, произвођачке задруге и др.), да обезбиједи олакшице кроз смањење пореских и непореских давања, да институционално ојача Задружни савез као кровну институцију у спровођењу законом дефинисаних послова и да одређене послове обавља као повјерена јавна овлашћења и друго.

4.1.2. Структура задруга према типу, врсти задруге, број коопераната и запослених радника¹²

На основу података ЗС РС, 83 задруге које обављају пословну активност, сврстане су у следеће врсте и типове задруга: 31 општа, 10 воћарских, 5 повртларских, 3 воћарско-повртларске, 3 говедарске, 11 мљекарских, 2 перадарске, 3 пчеларске, 7 ратарских, 2 за сакупљање шумских плодова, 1 за производњу пива, 1 за производњу вина и 4 женске задруге.

Задружно чланство у 83 задруге које обављају пословну активност представља 1.396 задругара или просјечно 17 задругара по задрузи, од којих је из реда пољопривредних произвђача 1.145 задругара или просјечно 14 задругара по задрузи и 251 задругар из реда осталих или просјечно 3 задругара по задрузи.

Према презентованим подацима задруге обављају пословну сарадњу и са 3.578 коопераната или просјечно са 43 кооперанта по задрузи, док број запослених износи 337 радника или просјечно 4 запослена радника по задрузи. У току сезонских радова задруге ангажују сезонске раднике на основу уговора о повременим пословима.

Графикон бр.1. Структура регистрованих задруга

4.1.3. Пословно пасивне и неактивне задруге, стечајни и ликвидациони поступци

У Регистру задруга посебна категорија су 62 задруге, које се воде као пословно пасивне, које имају тренутне проблеме у пословању, пасивни органи задруге и не врше у континуитету пословну активност, које располажу са респектабилном имовином, а приходе остварују само по основу издавања наведене имовине у закуп. У овој категорији су и новоосноване задруге које уопште нису покретале пословну активност од оснивања (преко три године).

Ове задруге представљају потенцијалне задруге које могу, уз одређену институционалну подршку, остварити статус пословно активних задруга

¹² Извор: ЗСРС

ревитализацијом и оживљавањем пословања и стављањем задружне имовине у функцију или стављања задружне имовине у функцију провођењем статусних промјена са постојећим или новооснованим задругама.

Укупно 11 задруга сврстане су у категорију пословно неактивних задруга, задруге које дужи низ година нису покренуле или уопште не врше пословну активност и које у континуитету остварују пословне губитке. За ове задруге неопходно је дефинисати механизме гашења и брисања из судских регистара (стечај, ликвидација, статусне промјене и слично). На захтјев задруга, повјерилаца или по сили закона, надлежни привредни судови у 33 задруге отвориле су стечајне, односно ликвидационе поступке, и исти су у току. У 69 задруга је закључен стечајни, односно ликвидациони поступак и исте су брисане из судског регистра. Наведени подаци су промјењивог карактера с обзиром на сталне промјене у пословним активностима задруга, оснивању нових задруга, брисању неактивних задруга и слично. Подаци сами по себи намећу питања и траже одговоре који ће допринијети унапређењу привредног амбијента за пословање задруга прилагођеног новим околностима.

4.2. Резултати проведених истраживања у задругама, код задругара и у Задружном савезу Републике Српске

4.2.1. Истраживања у задругама Републике Српске

Истраживања су спроведена на узорку од 39 пољопривредних задруга или на 48% од укупно 83 активних задруга на основу чега су добијени поуздани подаци основних обиљежја пољопривредних задруга на простору Републике Српске. Анализом су обухваћени основни показатељи везани за структуру чланства, структуру запослених, органе управљања, дјелатност задруга, задружну имовину, као и услуге које задруга пружа, како члановима, тако и нечлановима.

Најстарија задруга у узорку основана је 1945. године, а најмлађа 2019. године. У погледу вијека постојања појединих задруга у Републици Српској разликујемо тзв.старе и нове задруге. Старим задругама обично се зову све оне задруге које су основане прије 90-их година и оснивања Републике Српске, док се новим задругама називају оне које су основане након 90-их година. Међутим, и старе и већина нових задруга имале су обавезу пререгистрације у складу са Законом о пољопривредним задругама из 2008. године, те са тог аспекта све задруге су релативно новијег датума, иако има задруга које ни данас нису усклађене са новим законским оквиром.

Број задругара по једној задрузи, у анкетираним задругама, у просјеку износи 25, што означава да су пољопривредне задруге у Републици Српској по својој структури мале задруге. Ако се има у виду да су на задруге углавном наслоњена мала газдинства, онда малобројно чланство и уситњена производња доприносе и слабој територијалној покривености и значају задруга у регулацији тржишта пољопривредних производа и развоју пољопривреде уопште. Доминантно чланство у задругама чине мушки чланови, док се жене у руралним подручјима радије одлучују на чланство у тзв. женским задругама и удружењима жена.

Табела бр: 10. Структура чланства у пољопривредним задругама

	Укупно	Просјек по једној задрузи	Учешће у укупном броју, %
Укупан број мушкараца задругара	800	20,51	82,82
Укупан број жена задругара	166	4,26	17,18
Укупан број задругара	966	24,77	

Просјечан број оснивача по задрузи је 13. Највећи број оснивача 117 је имала ПЗ Обудовац. Уколико упоредимо просјек оснивача (13) са просјеком броја задругара по једној задрузи (25) добија се да задруге у просјеку временом удуплају своје чланство што је позитиван сигнал отворености задруга у Републици Српској али и даље је то ниска полазна позиција у односу на број оних који нису чланови задруга. То потврђује и податак о просјечном броју нових чланова по задрузи од 14 чланова. Интензитет раста задруга је различит, па тако има задруга које су расле само за једног новог члана и оних које су повећале чланство до 244 нова задругара (ПЗ Агројапра). Разлог треба тражити и у пословној активности задруге као и у спремности задруге да откупљује, организује и пласира производе на тржиште у име својих задругара усљед чега и они увиђају свој интерес приступању и уступању својих производа задрузи као организацији од повјерења.

Забрињавајући податак је да чак 59 % задруга нису увећавале своје чланство од оснивања, што може бити знак њихове затворености, што је супротно међународним задружним принципима, али и сигнал одлуке задруге да своје дјелатности усмјерава приоритетно у рад са кооперантима односно произвођачима, док су задругари задужени за управљање задругом као професионалном дјелатности. У пракси се често дешава да се у оваквим случајевима ради о организацијама које више функционишу као приватна предузећа, а не као задруге у правом смислу тог значења.

Према изјавама директора задруга 85% њих тврди да су задруге којима управљају отворене за чланство, док 15% њих је на челу задруга које су затворене за чланство.

Табела бр: 11. Број нових чланова по годинама

Број нових чланова	Број	Процент
Број нових задругара у 2013.	33	16,92
Број нових задругара у 2014.	15	7,69
Број нових задругара у 2015.	23	11,79
Број нових задругара у 2016.	21	10,77
Број нових задругара у 2017. [#]	103	52,82

[#] Разлог великог повећања у 2017. години је 33 Градишка којој се придружило 78 чланова у овој години

Када су у питању услови учлањења у задругу, већина задруга условљава чланство у задрузи са финансијским учешћем односно задружним улогом, али има и специјализованих задруга за које је услов за чланство повезан са врстом и обимом производње.

Табела бр: 12. Услови учлањења у пољопривредним задругама

Врста услова	Број	Фреквенција, %
Врста производње - услов учлањења	13	25,49
Обим производње - услов учлањења	6	11,76
Финансијско учешће - услов учлањења	28	54,90
Друго - услов учлањења	4	7,84

Просјечан новчани улог по задругару износи 490 КМ, минималан је 30 КМ, док је максималан 5.300 КМ. Двије задруге су истакле да је код њих новчани улог око 5000 КМ. Такође, двије су истакле да имају улог од 100 КМ. Ако би из узорка искључили четири екстремне задруге, просјечан улог би био 500 КМ. Овакве разлике могу бити потврда затворености задруга за пријем нових чланова или једноставно одлуке задругара за значајнији економски допринос и улагање средстава у задругу зарад ефикаснијег пословања и реализације циљева оснивања.

Просјечан број запослених по једној задрузи је 7, односно креће се од 7,33 у 2013. до 6,73 у 2017. години. С обзиром да се ради о малим задругама, поједине задруге немају запослена лица, а њих 66,7% има пријављене раднике. У укупном узорку од 39 задруга запослено је 32 инжењера пољопривреде и ветеринара, што је у односу на чињеницу да се ради о малим задругама, позитиван показатељ који упућује на потенцијал за пословни развој. Осим инжењера у наведених 39 задруга запослена су 13 техничара, од чега 12 пољопривредних и 1 ветеринарски техничар. Оно што прави разлику међу задругама је чињеница да од њих 39 само седам задруга има запослене техничаре. Високу стручну спрему има 19 директора, док средњу стручну спрему има 20 директора пољопривредних задруга.

Табела бр:13. Структура запослених дипломираних инжењера у пољопривредним задругама

Усмјерење	Број	Фреквенција,%
општи смјер	12	37,50
ратара	15	46,88
воћара	1	3,13
сточара	1	3,13
ветеринара	0	0,00
агроекономиста	3	9,38
УКУПНО	32	100%

Структура управних органа у пољопривредним задругама у Републици Српској одговара њиховој просјечној величини, па тако све задруге имају скупштину задругара, која је једини обавезан законски орган задруге, око 59% задруга има управни одбор (према закону о пољопривредним задругама, задруге до 10 задругара нису обавезне имати управни одбор), док 85% задруга има надзорни одбор.

Табела бр: 14. Структура управних органа пољопривредних задруга

Орган управљања	Број	Фреквенција,%
Скупштина	39	100,00
Управни одбор	23	58,97
Надзорни одбор	33	84,62

Просјечан број чланова скупштине задруга је 22,79 чланова, најбројнија скупштина има 254 члана, док је најмањи број чланова у скупштини 3 (законски минимум за оснивање задруге је 5 чланова). Код 8% задруга предсједник скупштине је особа запослена у задрузи. Све задруге имају редовне годишње састанке скупштине задругара (законска обавеза) а неке задруге те састанке организују и више него једном, па је просјечан број састанака по задрузи 2,26 годишње.

Просјечан број чланова управног одбора је 5 чланова. Код 8% задруга, предсједник управног одбора је запослен у задрузи. Просјечан број састанака управног одбора износи 4 годишње. Просјечан број чланова надзорног одбора је 3. Најдуже трајање мандата предсједника надзорног одбора је од 2003. године, док је најкраће на функцији предсједник надзорног одбора онај који је именован 2018. године. Само у 3% случајева предсједник надзорног одбора је запослен у задрузи, што може бити и својерстан конфликт интереса.

Све анкетиране задруге праве редовне годишње извјештаје обавезне по закону. Око 82% задруга организује састанке мимо сједница скупштине, што може бити потврда транспарентности у управљању задругом и добром функционисању органа управљања, гдје сва питања не доноси директор задруге, већ се одлуке доносе на сједницама органа управљања.

Око 85% задруга су чланови Задружног савеза Републике Српске, а 56% њих имају представника у органима Задружног савеза РС. Око 70% задруга је задовољно радом Задружног савеза РС.

Када је у питању пословно планирање у пољопривредним задругама, према тврдњама директора задруга, оно је на завидном нивоу, јер чак 77% задруга има пословни план за текућу годину, а њих 49% и дугорочни пословни план за период 3 до 5 година. Поједине задруге, њих 20% имају властите капацитете за вођење књиговодства, док већи број њих, око 80% користи услуге књиговодствених бироа. Такође, не мали је број задруга које посједују промотивни материјал, њих 69%.

Број задруга које посједују сертификате за своје производе је само 26%, што није задовољавајући податак, ако се узму у обзир захтјеви савремених тржишта.

Подаци о претежној дјелатности пољопривредних задруга у Републици Српској свједоче о специфичности задруга на овим просторима у односу на задруге у земљама ЕУ. Наиме задруге на овим просторима се у приближно једнаком омјеру баве примарном производњом и трговином, односно маркетингом. Директори задруга у погледу овог питања су имали могућност вишеструког избора одговора. Од укупног броја анкетираних задруга 15 њих се изјаснило да се баве пољопривредном производњом, од чега се три баве и трговином и услугама, док их је пет од 15 имало производњу и трговину у свом пословном портфолију. Задруге у ЕУ углавном немају

властиту производњу већ се сва производња налази на имањима њихових чланова, док задруге врше услуге снабдијевања репроматеријалима, маркетинга, прераде и др.

Табела бр: 15. Претежна дјелатност пољопривредних задруга

Врста дјелатности	Број одговора	Фреквенција,%
Производња пољопривредних производа	24	61,54
Трговина	20	51,28
Услуге	15	38,46
Остало	4	10,26

Око 85% задруга су уписане у Регистар пољопривредних газдинстава Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, што значи да су корисници подстицајних средстава аграрног буџета. Осим тога, око 67% задругара су такође уписани у РПГ, што значи да и они појединачно испуњавају услове за остваривање права на подстицајна средства. Према тврдњама директора пољопривредних задруга у Републици Српској, преко 70% њих је остварило сарадњу са стручним и научним институцијама, а њих чак 59% је остварило сарадњу и са међународним организацијама тј. њих 23. Од 39 анкетираних задруга њих 20 се изјаснило да имају оба вида сарадње, тј. и са научно-стручним институцијама и са међународним организацијама.

Пољопривредне задруге у Републици Српској нису територијално ограничене на подручје једне општине и у просјеку покривају територију 3 општине и 19 села. Имајући у виду просјечан број чланова по задрузи (25) и чињеницу да у просјеку дјелују на три општине, сигурно да такво стање не може бити задовољавајуће. Око 30% задруга временом шири подручје свог дјеловања, док скоро исти број њих, 30% смањује своју територијалну заступљеност.

Просјечан број пољопривредних газдинстава на које су упућене задруге износи око 80 газдинстава по задрузи, док је тај број сведен на 60 код оних задруга које врше снабдијевање тржишта производима. Задруге које продају репроматеријале сарађују у просјеку са 113 газдинстава. Задруге које пружају друге врсте услуга упућене су на око 36 газдинстава по једној задрузи. Око 44% задруга повећава број газдинстава са којим сарађује док око 26% задруга смањује број газдинстава с којим сарађује. У 30% задруга према изјавама директора број газдинстава с којима сарађују је непромијењен.

Имовину задруге чине објекти, опрема и земљиште, а подаци у наставку свједоче о разликама у погледу располагања имовином међу пољопривредним задругама у Републици Српској. Само 54% задруга посједује властите просторије у којима организује пословање, њих 33% закупљује простор, а исти број њих користи просторије које су им додијељене на кориштење. Задружне просторије задруге у већини случајева користе као канцеларијски простор, простор за трговину, простор за производњу, простор за изнајмљивање и друге потребе. Укупно 40% задруга има просторије укњижене на задругу, док већи број њих, око 60% чекају укњижавање просторија на задругу.

Табела бр: 16. Величина задружних просторија (м²)

Начин располагања	Број задруга које користе простор	Просјечна површина, м ²
властите	21	1272,76
закупљене	13	456,69
додијелене на кориштење	13	721,15
остало	3	30,00

Табела бр: 17. Намјена кориштења задружних објеката

Намјена	Број задруга	учешће у укупном простору%	Минимално учешће (%)	Максимално учешће (%)
канцеларије	30	28,16	1	100
трговине	15	38,87	8	100
производња	18	72,07	20	99
изнајмљивање	2	55,00	50	60
остало	12	72,08	5	100

Много мањи број задруга посједује пољопривредно земљиште. Земљиште у власништву посједује само 20% задруга, 23% њих закупљује пољопривредно земљиште, а тек 2,5% њих има земљиште под концесијом и исто толики број земљиште са правом кориштења у корист задруге. Укупне површине пољопривредног земљишта испитиваних задруга износе 898 хектара или 45 хектара по задрузи.

Табела бр: 18. Величина пољопривредних површина уколико их задруга посједује (ха)

Начин располагања	Укупне површине за све задруге (ха)	Број задруга које имају површине	Просјек по задрузи (ха)
у власништву	102	8	13
у закупу	490	9	54
под концесијом	146	1	146
са правом кориштења	60	1	60
остало	100	1	100
УКУПНО	898	20	45

У погледу опреме и оруђа, већина задруга које располажу пољопривредним земљиштем, посједује и дио пољопривредне механизације. Њих око 30% користи пољопривредну механизацију у властитој производњи, око 15% задруга користи пољопривредну механизацију за производњу задругара, 20% задруга пружа услуге пољопривредном механизацијом (за нечланове). Просјечна старост механизације у пољопривредним задругама је 14,65 година, а механизацију посједује 45% задруга. Само 35% задруга које посједују механизацију има професионално лице за управљање задружном механизацијом.

Капацитете за дораду и прераду има 35% пољопривредних задруга. Продајне објекте има 38% пољопривредних задруга, међутим само 46% њих те објекте користе за властите потребе, док 10% њих или изнајмљује објекте које посједује или их уопште не користе.

Око 70% пољопривредних задруга откупљују пољопривредне производе од коопераната и нечланова, а 46% пољопривредних задруга имају склопљене уговоре са прерађивачим и другим купцима.

Чак 85% задруга пружа савјетодавне услуге својим члановима, а само 3% њих те услуге наплаћује својим члановима, 69% пољопривредних задруга и њених органа, заједно са задругарима планира, уговара и реализује пословне планове.

Има и задруга које својим члановима директно одобравају кредите и то њих 18%, док 46% њих својим члановима помажу у добијању кредита за пољопривреду.

Већи број задруга, њих преко 70% својим члановима помажу у добијању подстицаја МПШВ или општине.

Табела бр: 19. Врста помоћи коју задруга пружа у добијању подстицаја

Врста помоћи	Број задруга	Фреквенција, %
организовање састанака са циљем давања информација	22	56,41
обезбјеђење помоћи код попуњавања захтјева	25	64,10
дистрибуција субвенционираних сјемена/љубрива/горива	4	10,26
на друге начине	8	20,51

Директори пољопривредних задруга у Републици Српској имају подијељена мишљења по питању задружне регулативе. Тако њих 54% сматра да постојећа законска регулатива (задружна, пореска или нека друга) представља ограничење у пословању задруга.

4.2.2. Истраживање и анализа ставова задругара и чланова задруга

Овај дио истраживања је спроведено на узорку од 118 задругара, од који су 83% чинили мушкарци, а 17% жене чланови задруга. Просјечна старосна доб задругара је била 53 године, што упућује на демографске проблеме као једно од приоритетних ограничења за даљи развој пољопривредног задругарства и пољопривредног сектора уопште. Најмлађи задругар у узорку имао је 28, а најстарији 77 година.

Анализа нивоа образовања задругара показује да су у највећем броју случајева чланови задруга са средњом стручном спремом и то око 65%, а није ни мали број оних са високом стручном спремом, преко 20%, што представља добру основу за даљу едукацију чланова.

Табела бр: 20. Структура чланова задруга према нивоу образовања

Ниво образовања	Број	Фреквенција, %
Доктор наука	1	0,85
Магистар наука	1	0,85
ВСС	25	21,19
ВКВ	1	0,85
ССС	75	63,56
КВ	2	1,69

Основно образовање	3	11,02
Укупно	118	100

Иако су узорак чиниле и тзв. старе и нове задруге, сваки задругар је у просјеку 12,6 година члан задруге. Међутим потврђене су и велике разлике међу задругарима, па тако има оних који су чланови задруге само једну годину и оних чији задругарски стаж траје 42 године. Исти податак је добијен и на питање кооперантског односа са задругом, у просјеку 12,35 година. Од укупног броја испитаних задругара 68% њих је било кооперант задруге. Најчешћи услов учлањења у задругу је новчани, односно плаћање задружног улога.

Табела бр: 21. Услови учлањења

Услов	Број одговора	Фреквенција,%
новчани улог	97	78,86
чланарина	15	12,20
врста и обим производње	11	8,94

Има задругара који имају искуство чланства у више од једне задруге, њих 6%, а разлог престанка чланства у претходној задрузи је што се задруга угасила (86%), или се пререгистровала (14%). Да су пољопривредне задруге у Републици Српској упућене на мале пољопривредне произвођаче, потврђује и податак о просјечној обрадивој површини по газдинству задругара. У просјеку задругари посједују око 4 хектара властитог земљишта и 8,8 хектара земљишта у закупу.

Табела бр: 22. Обрадиве површине задругара

Структура	ха	%
Сопствено	4,15	32,05
Закупљено	8,80	67,95
УКУПНО	12,95	100,00

Већина испитиваних задругара се бави ратарском (24,5%) и воћарском производњом (22,5%), али су доста заступљене и производња меса (18,5%), те производња млијека (15%).

Табела бр: 23. Доминантни тип производње на газдинству задругара

Ти производње	Број	Фреквенција, %
Ратарство	37	24,50
Воћарство	34	22,52
Повртарство	18	11,92
Органска производња	2	1,32
Сточарство - производња меса	28	18,54
Сточарство - производња млијека	23	15,23
Пчеларство	7	5,93
Рурални туризам	1	0,85
Друго	1	0,85

Већина задругара оцјењује своју производњу на нивоу полуинтензивне производње (59%), мањи број њих сматра да се бави интензивном производњом (22%) и скоро једнак број њих сматра да је на нивоу екстензивне производње (20%). За разлику од неких европских земаља у законодавству Републике Српске, задругари немају законску обавезу сарадње са задругом, односно пласирања производа преко задруге. Зато су и подаци о проценту производа које пласирају преко задруге различити за различите типове производње којом се задругари баве. Производи као што су мед и дуван, као и неке врсте услуга се у највећем проценту пласирају преко задруга.

Табела бр: 24. Удио властите производње задругара коју пласирају преко задруга

Тип производње	Број задругара	% производње који пласирају кроз задругу
Ратарство	12	62,50
Повртарство	9	72,22
Воћарство	18	61,11
Виноградарство	0	0,00
Сточарство - производња меса	1	50,00
Сточарство - производња млијека	7	82,86
Дуван	5	94,00
Пчелиње производе (мед, восак)	3	100,00
Услуге	1	100,00

Учешће задругара у раду задруга не одвија се само кроз предају производа у задругу већ и кроз доношење одлука и учествовање у раду органа управљања. Анализа показује да око 68% задругара учествује редовно у доношењу одлука, 23% њих повремено, а око 9% њих није активно у својим задругама. Најчешћи разлог који наводе они који нису довољно активни је да нису у органима управљања, да су заузети послом, неактивни или живе у другом мјесту. Ипак 89 % њих активно учествује у раду скупштине задруге. При томе око 35% доприноси раду скупштине на начин да гласа за изложене приједлоге, док преко 70% њих даје властите приједлоге, што показује висок ниво активности и задружног активизма. Томе доприноси и чињеница да је око 48% задругара носилац неке функције у задрузи. Има и мали број оних (7%) који нису заинтересовани за рад скупштине. Већина задругара, њих 91% је потврдило да их управа задруге обавјештава о раду и пословању задруге.

Када су у питању мотиви за улазак у задругу, задругари најчешће наводе набавку репроматеријала и помоћ у пласману производа (табела 25). Већина задругара, њих 54% је става да су се њихова очекивања дјелимично испунила током досадашњег чланства у задрузи, док 24% њих сматра да су се испунила у потпуности и 22% њих сматра да нису уопште. Са друге стране око 53% задругара је потврдило да има економску корист од чланства у задрузи.

Табела бр: 25. Мотиви уласка задругара у задругу

Мотиви	Број	Фреквенција, %
Набавка репроматеријала за пољопривредну производњу под повољнијим условима	73	61,86
Помоћ у пласману производа са газдинства	81	68,64
Могућност кредитирања производње од стране задруге	43	36,44
Помоћ у комуникацији са ресорним државним органима	36	30,51
Помоћ у заступању интереса пред органима локалне самоуправе	26	22,03
Учешће у расподјели добити задруге	10	8,47
Друго	11	9,32

Око 27% задругара је такође потврдило да задруга повећава вриједност њихових производа и то доминантно кроз процесе сушења, хлађења и складиштења. Овај проценат свакако може бити и већи и оставља простор за даљи развој услуга и пословних активности постојећих пољопривредних задруга у Републици Српској.

Табела бр: 26. Начини додавања вриједности производима задругара

Врста процеса додавања вриједности	Број	Фреквенција, %
Чишћењем, сортирањем, паковањем	6	18,75
Сушењем, хлађењем, складиштењем	14	43,75
Прерадом и стварањем новог производа	9	28,13
Друго	9	28,13

Већина пољопривредних задруга не дијели пословну добит на крају године, њих 88%, док само 10% њих дијели добит задругарима и исто толики број њих то ради али не сваке године. Оваква појава може бити оправдана уколико је остварена добит распоређена у корист улагања у развој постојећих или нових пословних активности задруге, али може свједочити и о лошим пословним резултатима задруга или о калкулисању са намјеном остварене добити.

Према међународним задружним принципима осим економских интереса, задругари се удружују и ради остваривања других друштвених интереса те је за очекивати да имају и неекономских користи од чланства у задрузи. Према резултатима истраживања, најчешћи вид неекономске користи је учествовање у различитим едукативним активностима, а има задруга које нуде услуге административне подршке или рјешавање социјалних проблема чланова. Преко 58% задругара је потврдило да има неекономску корист од чланства у задрузи.

Табела бр: 27. Врсте неекономских користи од чланства у задрузи

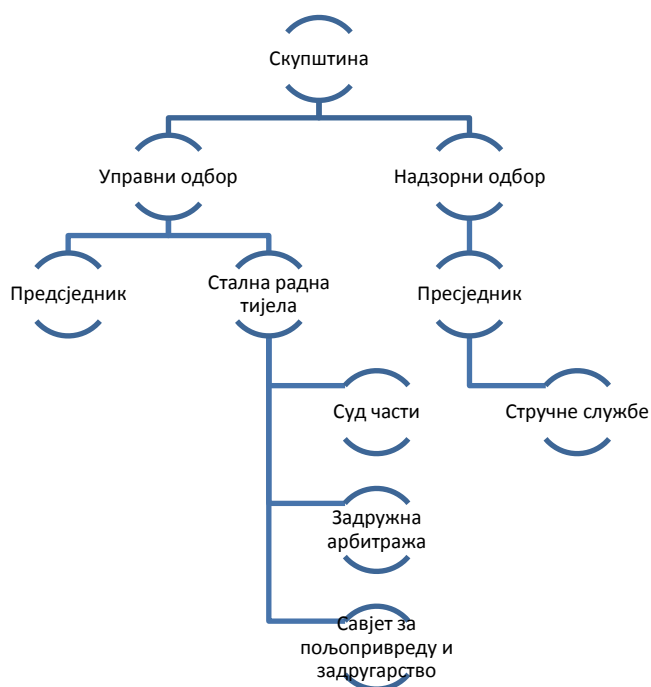
Врста услуге	Број задругара	Фреквенција, %
Нуди различите образовне курсеве, зимске школе, предавања	55	46,61
Помаже при рјешавању социјалних проблема чланова	25	21,19
Помаже при рјешавању административних проблема на локалном нивоу	31	26,27
Пружа подршку женским члановима домаћинстава у обуци	16	13,56
Доприноси заштити традиционалних вриједности, знања и наслеђа	15	12,71
Помаже у описмењавању чланова у информационим технологијама	6	5,08
Друго	3	2,54

4.2.3. Спроведена истраживања у Задружном Савезу Републике Српске

Овај дио истраживања проведен је путем полуструктуралног упитника у форми отворених питања чиме је обухваћено више битних питања на основу којих се може сагледати суштина успостављања и ефекти дјеловања ЗС као кровне асоцијације задруга у Републици Српској. Анализирана су питања која се односе на: организациону структуру ЗСРС; шема организације; извршиоци и квалификациона структура стручних служби ЗС; питања о којима се воде расправе на сједницама тијела у ЗСРС; ставови ЗС о стању задругарства у РС; сарадња савеза са другим институцијама и правним субјектима; институционална уређеност задругарства у РС; задружна имовина и отворена питања; задружна ревизија; нове форме организовања пољопривредних произвођача и друго.

Организациона структура Задружног савеза Републике Српске

Органи управљања Задружног савеза Републике Српске су: скупштина, управни одбор, надзорни одбор и предсједник савеза (шема 1). Поред њих у савезу се формирају и помоћна тијела која се називају стална радна тијела, а која треба да допринесу успјешности рада и функционисања савеза.

Шема 1. Орагани управљања у Задружном савезу Републике Српске

Скупштина је највиши орган савеза а тренутни број чланова скупштине је 60. Задружни савез Републике Српске има 60 чланица и свака чланица у скупштини има свог представника. Чланство је добровољно и остварују га пословно активне и новоосноване пољопривредне задруге које покажу интерес за чланство и које послују у складу са задружним принципима, Законом о пољопривредним задругама и актима савеза. Гласање у скупштини је по начелу "један глас – једна чланица." Чланови скупштине, који се делегирају испред чланице – задруге, морају бити у својству задругара у чланици.

Надзорни одбор је орган Задружног савеза који надзире рад свих органа и стручне службе. Одбор броји 3 члана а чланови се бирају из реда стручних лица чланица савеза. Надзорни одбор надзире предсједника у вођењу послова, обавља увид у пословне књиге и контролу финансијског пословања и др.

Управни одбор је извршни орган Задружног савеза. Број чланова управног одбора је 7. Управни одбор управља пословима који нису у надлежности скупштине. Чланови управног одбора се бирају из реда задругара чланица савеза. Управни одбор може формирати и своја повремена тијела типа комисија, радне групе и др., а са циљем извођења појединих стручних послова из дјелокруга рада овог тијела.

На приједлог управног одбора за *предсједника* се бира лице са статусом задругара из чланице савеза. Предсједник савеза руководи пословањем савеза и радом стручних служби у складу са законским и подзаконским актима.

При савезу тренутно дјелују и слједећа стална радна тијела: суд части, задружна арбитража и савјет за унапређење пољопривредног задругарства.

Суд части броји 3 члана. Ово тијело формира скупштина из реда чланица савеза. Ово тијело ради на бази правилника о организацији суда части.

Задружна арбитража је тјело које обавља послове из домена рјешавања спорова међу чланицама задружног савеза. Као и суд части броји три члана. И ово тијело формира, као и суд части, скупштина.

При савезу дјелује и *савјет за пољопривреду и задругарство*. Као и претходна стална тијела у савезу и ово именује скупштина савеза, с тим да оно броји 7 чланова. Од укупног броја чланова два се бирају из реда истакнутих искусних и стручних лица из домена пољопривреде и задругарства у Републици Српској. Дакле, ради се о два спољна члана.

Према анкети проведеној са предсједником Задружног савеза Републике Српске квалификациона структура именованих представника у органима управљања и руковођења је у распону од средње стручне спреме (ССС) па до високе стручне спреме (ВСС). Представници у органима управљања су углавном стекли формално образовање у оквиру пољопривредне струке. Међутим, у сталним тијелима као и у органима управљања су засупљени и образовни профили других усмјерења типа економиста, правника и др.

Извршиоци и квалификациона структура стручних служби задружног савеза

Задружни савез Републике Српске је кровна организација задружног сектора. Организациона структура Задружног савеза је дефинисана парвилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста. У Задружном савезу тренутно су ангажована три извршиоца. Поред предсједника задружног савеза један извршиоц је ангажован на пословима задружне ревизије и један на административно - техничким пословима.

Посматрајући квалификациону структуру ангажованих уопсленика у задружном савезу уочава се да су два извршиоца током свог образовања стекла VI степен стручне спреме односно вишу стручну спрему и анагажовани су на пословима предсједника савеза и административно - техничким пословима. Извршиоц на пословима задружног ревизора има VII степен стучне спреме, односно мастер из области руралног развоја.

Поред наведених извршиоца савез има могућност ангажовања других лица за обављање стручних и других послова из чланица задруга или екстерних лица.

Питања о којима се воде расправе на сједницама тијела у ЗСРС

Орани управљања савеза раде и управљају, у оквиру своје надлежности, на својим сједницама, а у складу са законима, правилима савеза и пословницима о раду.

Скупштина савеза у последње 4. године одржала је 4. редовне сједнице, с тим да је редовна сједница одржана 2018. године имала и карактер редовне изборне сједнице. На свим сједницама разматрано је актуелно стање у задружном сектору Републике Српске, разматрана и усвајана извјештајна акта стручне службе и органа савеза за претходне пословне године, односно програмска акта за текуће пословне године.

Управни одбор у истом периоду одржао је 16. сједница на којима је разматрана проблематика у вези пословања савеза и задружном сектору у цјелини. Поред редовних

питања из домена управног одбора (припрема и одржавање сједница скупштине савеза, утврђивања начина финасирања и др.) разматран је и извјештај о спроведеним задружним ревизијама, пријем задруга у чланство и искључење задруга из чланства савеза, упућивање захтјева Влади РС за измјене и допуне Уредбе о ограничавању маржи на промет робе (Сл. гл. РС, број: 06/09). Управни одбор је на својим сједницама између осталог разматрао и законодавно-правни оквир, прије свега везан за статус чланица и пререгистрацију савеза, питања задружне имовине, пословног умрежавања задруга, промотивним активностима и слично.

Надзорни одбор у истом периоду одржао је 4. сједнице на којима је вршио надзор над законитошћу рада органа савеза, стручне службе савеза и помоћних радних тијела, контролу свих пословних књига савеза, књигу регистра чланица савеза, персоналну документацију, контролу обрачуна о пословању савеза, са приједлогом мјера за отклањање констатованих пропуста у раду органа управљања и помоћних тијела.

Сарадња савеза са другим институцијама и правним субјектима

Савез остварује сарадњу са низом институција у Републици Српској али и појединим међународним институцијама. Од домаћих институција најзначајнија сарадња је са Министарством пољопривреде шумарства и водопривреде Републике Српске (нпр. Уговор о изради програма задружног развоја Републике Српске), док друга питања се реализују на бази партнерских односа и кроз заједничке активности.

Савез такође, има добру сарадњу са домаћим научним институцијама али без формализованих уговора (Пољопривредни институт, Пољопривредни факултет, Комора инжењера пољопривреде РС и др.). Поред тога, савез има потписане уговоре са појединим институцијама Републике Српске као што су Привредна комора Републике Српске и ЈУ Завод за запошљавање Републике Српске као и са пословним асоцијацијама типа Удружење послодаваца Републике Српске. Савез има успостављену сарадњу са задругама-чланицама у складу са уговорима о удруживању и представљању задруга, али и са задругама-нечланицама без потписаних уговора.

У оквиру сарадње са задружним савезима из окружења потписан је уговор о оснивању Задружног савеза Босне и Херцеговине заједно са Задружним савезом Федерације Босне и Херцеговине. Задружни савез Републике Српске има са осталим савезима екс Југославије успостављену добру сарадњу без потписаних споразума.

Преко Задружног савеза Босне и Херцеговине потписан је споразум-протокол о сарадњи са Задружним савезом Републике Турске. Савез има успостављену сарадњу и са невладиним организацијама (УНДП, УСАИД/СИДА пројекат Фарма, ГИЗ, ЦЕРД и др.).

Институционална уређеност задругарства у Републици Српској

Задругарство Републике Српске институционално је уређено 1999. године доношењем Закона о земљорадничким задругама (Сл. гл. РС, број: 18/98) када је основан и Земљораднички задружни савез Републике Српске као самостална, интересна и стручна организација земљорадничког задружног сектора Републике Српске.

Доношењем Општег закона о задругама (Сл. гл. БиХ, број: 18/03), Земљораднички задружни савез Републике се 2004. године пререгистровао у Задружни савез Републике Српске. Доношењем овог закона стављен је ван снаге Закон о земљорадничким задругама РС, иако је законодавство у области пољопривреде надлежност ентитета. Народна скупштина Републике Српске је 2008. године донијела Закон о пољопривредним задругама (Сл. гл. РС, број: 73/08), којим се уређује оснивање, регистрација и рад пољопривредних задруга и задружног савеза у Републици Српској и ставља ван снаге Закон о земљорадничким задругама Републике Српске из 1998. године. Потом су донешени Закони о измјенама и допунама закона о пољопривредним задругама (Сл. гл. РС, број: 106/09 и 78/11), који се углавном односе на дјелатност задруга и питање задружне имовине. Доношењем Закона о пољопривредним задругама (Сл. гл. РС, број: 73/08) утврђена је обавеза пререгистрације задруга у пољопривредне задруге, као и пререгистрација савеза у Пољопривредни задружни савез Републике Српске, али иста због објективних разлога још увијек није урађена.

У складу са Законом о пољопривредним задругама Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде донијело је Правила о задружној ревизији и Правилник о давању у закуп непокретности задругама, односно Правилник о измјенама и допунама о давању у закуп непокретности задругама.

Задружни савез има донешена сва нормативна акта у складу са Законом о пољопривредним задругама и другим прописима којима се уређује ова област (Уговор о пререгистрацији, Задружна правила, Пословници о раду органа управљања, Правилник о унутрашњој организацији, Правилник о раду, Кодекс пословне етике и друга прописана акта).

Задружна имовина и отворена питања

Питање задружне имовине, као посебног вида имовине, представља највећу баријеру развоја задружног сектора у пољопривреди Републике Српске.

Задруге регистроване у претходном политичком систему и које располажу са задружном имовином стеченом у том периоду суочене су са проблемима везаних за статус задружне имовине кроз различито тумачење и примјену закона који регулишу ову област (Општи закон о задругама БиХ, Закон о пољопривредним задругама РС са измјенама и допунама, Закон о стварним правима са измјенама и допунама и др).

Тренутно су на снази одредбе Закона о пољопривредним задругама које дефинишу питање задружне имовине, а сама имплементација закона очитује се кроз различито тумачење и примјену закона од стране локалних заједница и Републичке управе за геодетске и имовинско-правне послове Републике Српске и њених подручних јединица и надлежних судова.

На терену су присутна различита рјешења по питању задружне имовине, од уписа својине задружне имовине на локалне заједнице са и без сагласности задруга, покретања исцрпљујућих судских процеса којим се поништавају донесена акта РУГИП-а, која упркос судским рјешењима углавном понавља исти процес и враћа све на почетак, тако да су наведени судски процеси још увијек у току. Има и ријетких,

позитивних случајева гдје су задруге уписале право својине са и без договора са локалном заједницом.

Умјесто рјешења питања задружне имовине које је требало да обезбиједи услове за њено стављање у задружну функцију и функцију развоја пољопривреде и руралног развоја Републике Српске уписом својине над задружном имовином на пословно активне задруге које раде у складу са задружним принципима и да подстиче формирање нових задруга, дошло је до гашења одређеног броја ових задруга, а код појединих задруга дошло је до отуђења задружне имовине.

Задружни савез је уз подршку Министарства пољопривреде и шумарства Републике Српске у неколико наврата покретао иницијативе за коначно рјешење питања задружне имовине на институционалном нивоу, али упркос свему није дошло до изналажења примјенивог и трајног рјешења овог питања без чијег рјешења нема реформе и развоја задругарства.

Задружна ревизија

У складу са Законом о пољопривредним задругама, Задружни савез је надлежан за извршење задружних ревизија у задругама. Ревизије се обављају у складу са Правилима о задружној ревизији, Правилима савеза и Методологијом и упутством за спровођење задружних ревизија и Програмом извршења ревизија на годишњем нивоу.

Ревизију обавља ревизорска служба савеза која је лоцирана у оквиру Стручне службе савеза. Ревизорски тим чине главни задружни ревизор (ВСС) и два ревизора (ВСС или ВШС). Међутим, мјесто главног задружног ревизора је тренутно упражњено, а према квалификационој структури два запослена ревизора посједују сљедеће квалификације: мастер руралног развоја и економиста унутрашњег промета.

У последње три године задружним ревизијама обухваћене су 194. задруге у циљу утврђивања стања у задругама са основним показатељима који се односе на облик организовања задруга, структуре и кориштења задружне имовине, дјелокруг рада, финансијског пословања, рада органа управљања, нормативне акте, евиденције о броју и структури запослених, евиденције о броју и структури задругара и друго, али имају и савјетодани и едукативни карактер у циљу отклањања уочених неправилности и даљег унапређења рада и пословања задруга.

Задружна ревизија поред контролног, има и савјетодавни карактер, тако да остварује различите ефекте на рад и пословање задруга, а што се огледа кроз:

- утврђивање стварног стања у ревидираним задругама,
- ефикаснију примјену законских прописа у пословању,
- примјену задружних принципа у пословању,
- заштиту задружне имовине у задругама,
- ажурирање чланства у задругама,
- подршка органима задруге у њиховом раду,
- давање инструкција за усклађивање пословања и нормативних аката задруга са важећим законским прописима,
- обезбјеђење података за задружну статистику,

- укључивање савеза у отклањање многобројних проблема у раду задруга и њених органа.

Нове форме организовања пољопривредних произвођача

На терену су у континуитету присутне иницијативе за организовање и увезивање пољопривредних произвођача кроз оснивање и регистрације пољопривредних задруга, што је видљиво из података о оснивању нових задруга. У задружним круговима постоје размишљања о потреби реформе задружног сектора и задруга у складу са искуствима из окружења и ЕУ, али и тренутним тржишним кретањима која намећу другачији приступ у организовању и раду задруга.

Задруге губе тржишну утакмицу, прије свега на пољу апотекарске дјелатности, гдје се снабдијевање задругара и коопераната врши директно из велепродаје. Присутна миграција становништва такође, намеће нову улогу задруга којом ће се обезбиједитиостанак радно способног становништва на селу и њихово запошљавање.

Само по себи намеће се потреба међусобног повезивања задруга по истим или сличним дјелатностима, по врсти капацитета или по територијалном принципу кроз заједнички наступ у организовању производње и на тржишту у циљу инсталирања складишних и прерађивачких капацитета у задругама и обезбјеђења конкурентности задружних производа.

Као форме присутни су различити правни облици удруживања, од оснивања специјализованих задруга-кооператива и њиховог повезивања путем пословних задружних мрежа, кластера, сложених задруга и слично. Посебно је изражен интерес за оснивање задружних центара на регионалном нивоу путем којих би задруге пласирале своје производе на подручју цијеле Републике Српске.

4.3. Приказ законодавно правне регулативе којом се уређује организовање пољопривредног задругарства и обављају пословне активности задруга

Пољопривредно задругарство Републике Српске дјелује у складу са одредбама Закона о пољопривредним задругама Републике Српске и других законских одредби које регулишу пословање задруга, али један број земљорадничких задруга још увијек послује у складу с Општим законом о задругама БиХ пошто се нису пререгистровале у складу с одредбама Закона о пољопривредним задругама Републике Српске, како из објективних, тако и из субјективних разлога.

Прописи, који су уређивали и уређују организацију и пословне активности земљорадничких и пољопривредних задруга у Републици Српској:

- Закон о земљорадничком задругарству БиХ (Сл. лист СР БиХ, број: 41/1989)
- Закон о задругама (Сл. лист СФРЈ, број: 3/1990)
- Закон о земљорадничким задругама РС (Сл. гл. РС, број: 18/1999)
- Општи закон о задругама БиХ (Сл. гл. БиХ, број: 18/2003)
- Закон о пољопривредним задругама РС (Сл. гл. РС, број: 73/2008, 106/2009 и 78/2011)

- Закон о привредним друштвима (Сл. гл. РС, број: 127/2008, 58/2009, 100/2011, 67/2013 и 100/2017)
- Закон о регистрацији пословних субјеката (Сл. гл. РС, број: 67/2013 и 15/2016)
- Закон о класификацији дјелатности (Сл. гл. РС, број: 66/2013)
- Уредба о класификацији дјелатности (Сл. гл. РС, број: 08/2014)
- Закон о рачуноводству и ревизији Републике Српске (Сл. гл. РС, број: 94/2015)
- Закон о раду (Сл. гл. РС, број: 01/2016)
- Закон о стечају (Сл. гл. РС, број: 16/2016)
- Закон о ликвидационом поступку (Сл. гл. РС, број: 64/2002)
- Закон о стварним правима (Сл. гл. РС, број: 124/2008, 3/2009 - испр., 58/2009, 95/2011, 60/2015 и 18/2016 - одлука УС)
- Правилник о условима и начину давања у закуп непокретности пољопривредним задругама (Сл. гл. РС, број: 123/2010 и 57/2012) и
- Правила о задружној ревизији (Сл. гл. РС, број: 36/2010)

Задруге у свом пословању подлијежу примјени одредби и из других закона, уредби и правилника из области пољопривредне легислативе, рачуноводства, јавних прихода, фискалног пословања и других закона.

4.4. Анализа финансијског положаја задруга у Републици Српској, биланса стања и успјеха, ликвидност, задружна имовина, финансирање

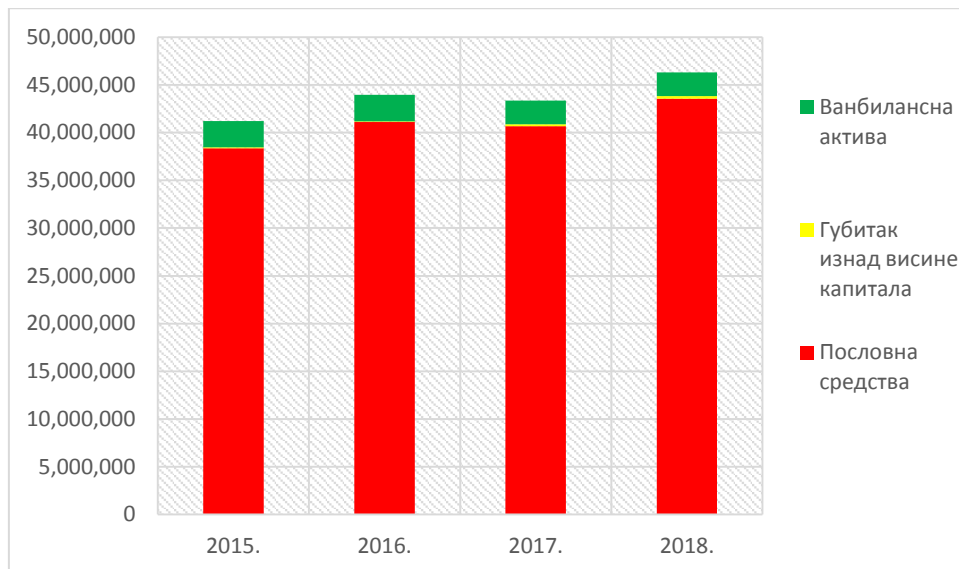
Анализа финансијског положаја пољопривредних задруга проведена је за 83 активне задруге у Републици Српској за четири године, односно за период 2015-2018. година. Финансијски положај пољопривредних задруга анализиран је на бази података из њихових биланса стања, биланса успјеха и анекса 1 (подаци из базе података АПИФ-а). Констатације у наставку односе се на 83 активне пољопривредне задруге уз претпоставку да њихов финансијски положај реално одражава стање читавог задружног сектора у Републици Српској.

Стање средстава активних пољопривредних задруга

Активне 83 задруге у Републици Српској располагале су заједно са 43.717.986 КМ активе (просјек периода 2015-2018). У том износу пословна средства су чинила 93,6% њихове укупне активе, губитак изнад капитала 0,4% и на ванбилансна актива 6%.

Просјечна актива по једној задрузи је била 526 хиљада КМ, а просјечна вриједност пословних средстава 493 хиљаде КМ.

Током анализираних 4 године укупна актива активних задруга повећана је за 12%.

Графикон бр: 2. Структура активе активних задруга (2015-2018)

У структури пословне активе трајна средства су 2015. године чинила 62% пословне активе, а 2018. њихово учешће је смањено на 52%. Истовремено, за 10% се повећало учешће текућих средстава у пословној активи, што је, прије свега, последица бржег повећања вриједности текућих средстава, иако је истовремено дошло и до смањења вриједности текућих средстава.

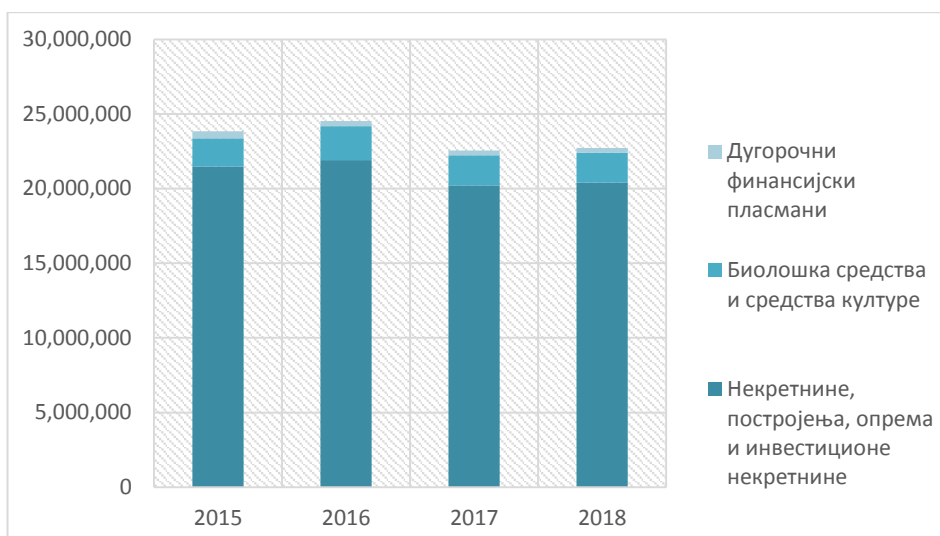
Кумулирани губитак изнад висине капитала је био 263 хиљаде КМ и имало га је 10 задруга. Поред тога, 36 задруга (укључујући и претходних 10) имало је губитак до висине капитала који је са крајем 2018. године достигао кумулативну вриједност од 4,9 милиона КМ (од чега на двије задруге „отпада“ више од пола тог губитка). Већи дио тог губитка потиче из претходних година, а један дио и из текуће (2018) године. Неке задруге у својим билансима стања истовремено исказују у нераспоређени добитак и губитак, тако да се, без датаљније додатне анализе, не може поуздано утврдити које задруге стварно послују негативно. Обе категорије губитка имале су тенденцију раста у анализираном периоду.

Графикон бр: 3. Структура пословних средстава активних задруга (2015-2018)

Стална средства

У структури сталних средстава доминирале су некретнине и опрема (око 90%), а остатак су чинила биолошка средства, а незнатно и дугорочни финансијски пласмани. У 2017. године десило се смањење вриједности сталних средстава за 2 милиона КМ, готово искључиво као посљедица смањења имовине једне „старе“ задруге, а након тога њихова вриједност се стабилизовала на 22,7 милиона КМ.

Графикон бр: 4. Структура сталних средстава активних задруга (2015-2018)

Претежан дио сталних средстава чине грађевински објекти, земљиште и опрема. Иако се ради о задругама које имају атрибут пољопривредне, биолошка средства (шуме, вишегодишњи засади и основно стадо) чине мање од 10% вриједности њихових сталних средстава. Вишегодишње засаде посједовало је само 6, а основно стадо 5 задруга. Вриједност свих биолошких средстава заједно (засада и основног стада) била је 1 милион КМ.

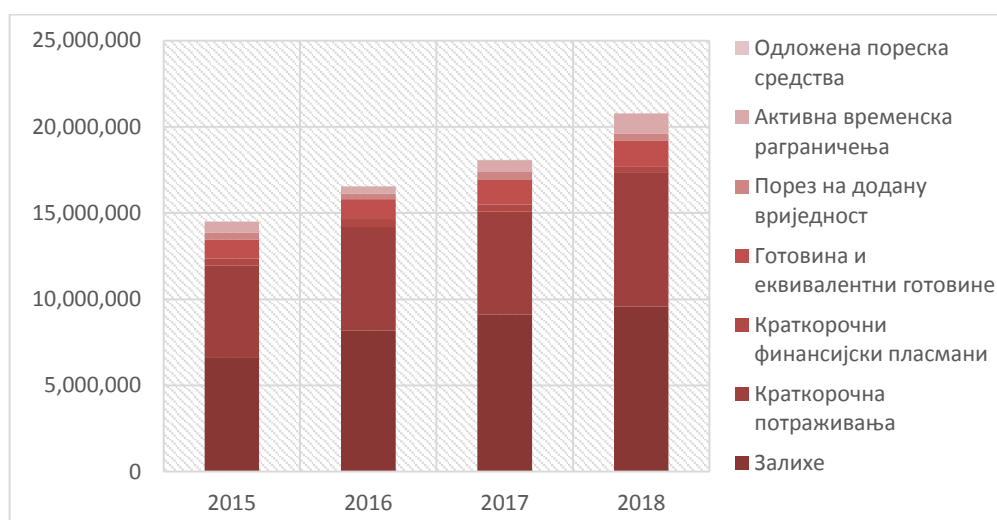
Табела бр: 28. Структура сталних средстава активних задруга (2015-2018)

Врста сталног средства	2015.	2016.	2017.	2018.
Нематеријална средства	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%
Земљиште	21,2%	20,8%	21,7%	18,4%
Грађевински објекти	48,1%	46,5%	41,6%	40,4%
Постројења и опрема	16,9%	18,9%	21,8%	20,2%
Инвестиционе некретнине	0,1%	0,0%	0,1%	6,9%
Улагања на туђим некретнинама	0,2%	1,0%	1,7%	1,2%
Аванси и некретнине у припреми	3,5%	2,1%	2,6%	2,2%
Шуме	4,0%	3,9%	4,2%	4,2%
Вишегодишњи засади	1,2%	1,3%	1,2%	1,2%
Основно стадо	2,6%	4,0%	3,3%	3,2%
Аванси, биолошка средства и средства културе у припреми	0,0%	0,1%	0,1%	0,1%
Дугорочни финансијски пласмани	2,0%	1,4%	1,4%	1,4%

Земљиште у власништву посједује 31%, грађевинске објекте 45%, а опрему 77% задруга (на бази биланса стања за 2018. годину). Просјечна вриједност земљишта по једној задрузи је 51.690 КМ, грађевинских објеката 113.669 КМ, а постројења и опреме 56.751 КМ.

Текућа средства

Као што је већ констатовано, укупна вриједност текућих средстава се у периоду 2015-2018. повећала за 6 милиона КМ.

Графикон бр: 5. Структура текућих средстава активних задруга (2015-2019)

У структури текућих средстава доминирале су залихе и краткорочна потраживања (83%).

Табела бр: 29. Релативна структура текућих средстава активних задруга (2015-2018)

Врста текућег средства	2015.	2016.	2017.	2018.
Залихе материјала	7,6%	6,0%	5,5%	5,1%
Залихе недоворшене производње	8,7%	7,6%	7,0%	6,1%
Залихе готових производа	4,0%	11,5%	11,9%	7,7%
Залихе робе	20,5%	20,9%	22,4%	22,2%
Средства намјењена продаји	0,0%	0,0%	0,1%	0,4%
Дати аванси	4,6%	3,3%	3,5%	4,6%
Купци повезана правна лица	0,9%	0,1%	0,1%	0,1%
Купци у земљи	29,1%	29,0%	25,1%	24,3%
Купци из иностранства	3,6%	2,6%	4,4%	10,0%
Сумњива и спорна потраживања	0,3%	0,5%	0,5%	0,2%
Потраживања из специфичних послова	0,5%	0,5%	0,3%	0,6%
Друга краткорочна потраживања	2,6%	3,7%	2,6%	2,0%
Одложена пореска средства	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%
Краткорочни кредити повезаним правним лицима	0,4%	0,3%	0,4%	0,2%
Краткорочни кредити у земљи	1,3%	1,4%	1,0%	0,8%

Краткорочни кредити у иностранству	0,0%	0,3%	0,0%	0,0%
Дио дугорочних финансијских пласмана који доспјевају до годину дана	0,4%	0,0%	0,3%	0,0%
Финансијска средства по фер вриједности намјењена трговању	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Остала краткорочна потраживања	0,8%	0,7%	0,6%	0,7%
Готовински еквиваленти - хартије од вриједности	0,4%	0,0%	0,0%	0,1%
Готовина	7,1%	7,0%	8,1%	7,2%
Порез на додану вриједност	2,8%	1,9%	2,4%	1,9%
Активна временска разграничења	4,5%	2,6%	3,7%	5,7%

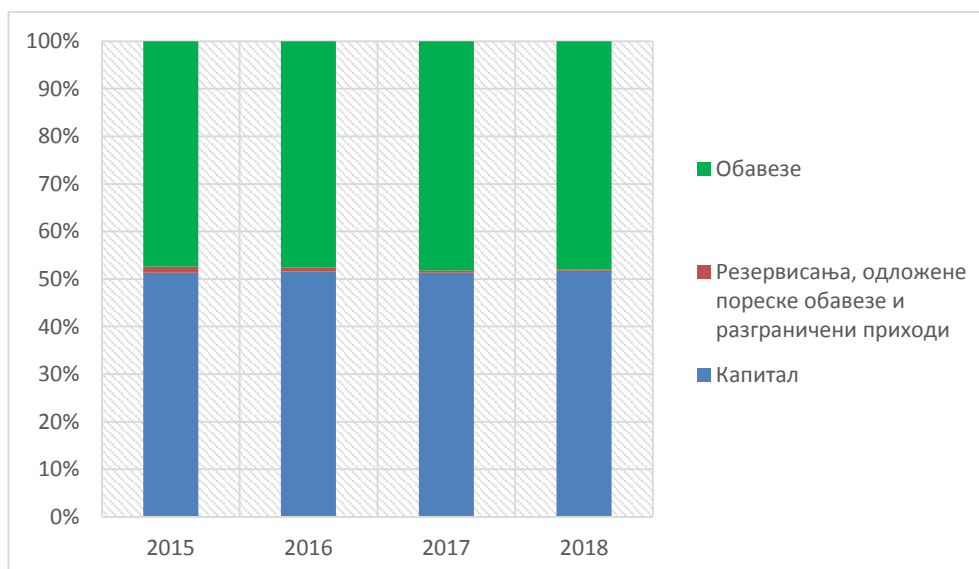
У залихама је око 40% вриједност текућих средстава. Структура залиха упућује на то да је за задруге трговина значајнија дјелатност од производње, јер су њихове залихе робе веће од залиха недовршене производње и готових производа.

Потраживања од купаца чине трећину текућих средстава, При томе, у 2018. години значајно су повећана потраживања од купаца из иностранства (10%) која су до тада била минорна, што указује на повећану извозну орјентацију пољопривредних задруга.

У осталим категоријама текућих средстава је 20% њихове вриједности.

Стање извора средстава активних пољопривредних задруга

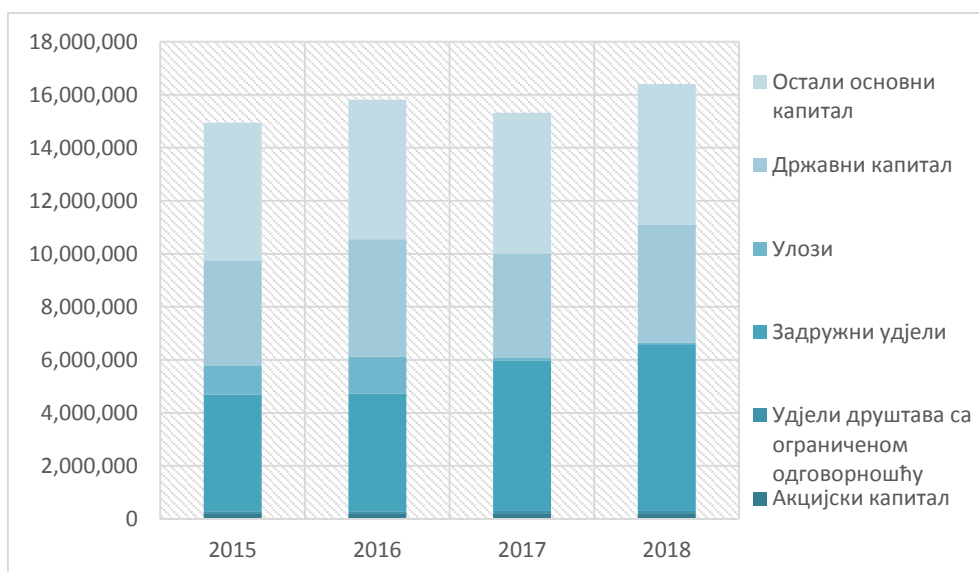
Пословна пасива активних задруга у просјеку је била 41 милион КМ и током периода 2015-2018. увећана је за 5,3 милиона КМ. Задружну пословну пасиву чине њихов капитал (51,5%) и обавезе (47,8%), док је учешће резервисања, одложених пореских обавеза и разграничених прихода занемариво (0,7%).

Графикон бр: 6. Структура пасиве активних задруга (2015-2018)

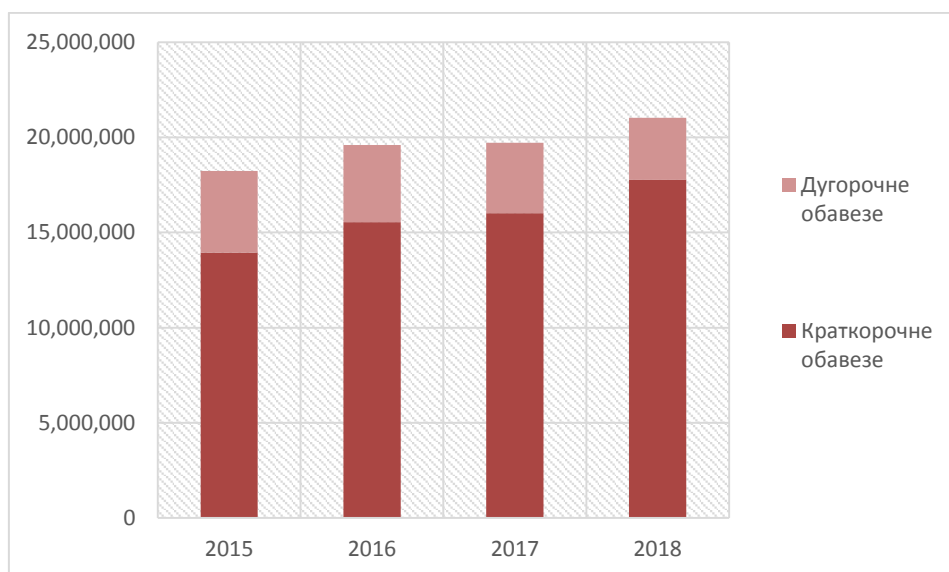
Учешће задружних удјела у капиталу је у порасту (са 29% 2015. године на 38% 2018. године). Високо је и учешће осталог основног капитала (32-35%). Нелогично је да у капиталу задруга 4-4,5 милиона (25-28%) чине државни удјели који су

сконцентрисани на 7 задруга. Код већине осталих задруга у власничкој структури доминирају задружни удјели и улози.

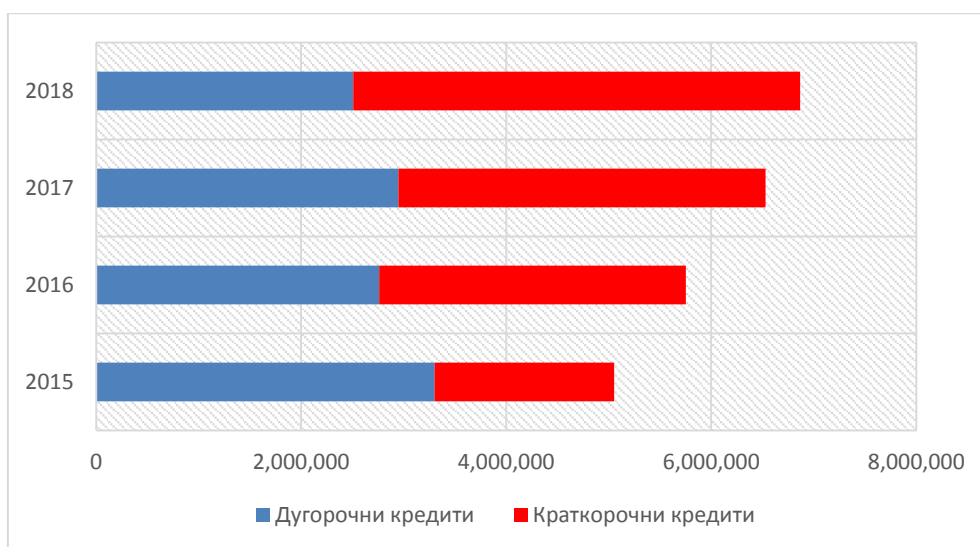
Графикон бр: 7. Структура основног капитала активних задруга (2015-2018)

Обавезе задруге су се временом повећавале (са 18 на 21 милион КМ). У структури обавеза доминирају краткорочне обавезе и с временом њихово учешће у укупним обавезама расте, док се учешће дугорочних обавеза смањује.

Графикон бр: 8. Структура обавеза активних задруга (2015-2018)

Кредитна задуженост задруга се повећава и на крају 2018. године је достигла 6,8 милиона КМ. При томе се смањује учешће дугорочних, а повећава учешће краткорочних кредита. Међутим, задуженост је релативно мала, а кредитне обавезе у укупним изворима учествују са 15%. Дугорочне кредите користила је четвртина задруга, а краткорочне 31%.

Графикон бр: 9. Кредитна задуженост активних задруга (2015-2018)

Интересантно је да задруге одлажу распоређивање добитка, тако да је вриједност нераспоређеног добитка на крају 2018. године достигла 9,7 милиона КМ, а остварило га је 75 задруга (90% активних задруга). Просјечна вриједност кумулираног нераспоређеног добитка је 90 хиљада КМ по задрузи, с тим да се ти износи крећу од неколико КМ до милион КМ, тако да средња вриједност није одраз правог стања.

Табела бр: 30. Релативна структура пасиве активних задруга (2015-2018)

Ставка пасиве	2015.	2016.	2017.	2018.
Акцијски капитал	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%
Удјели друштава са ограниченом одговорношћу	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
Задружни удјели	10,7%	10,1%	13,1%	13,6%
Улози	2,6%	3,2%	0,2%	0,1%
Државни капитал	9,6%	10,1%	9,1%	9,6%
Остали основни капитал	12,7%	12,0%	12,2%	11,5%
Уписани неуплаћени капитал	-0,1%	-0,1%	-0,1%	-0,1%
Резерве	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%
Ревалоризационе резерве	3,3%	2,9%	2,8%	2,5%
Нераспоређени добитак	16,7%	17,4%	20,4%	20,9%
Губитак до висине капитала	-9,1%	-8,6%	-10,9%	-10,6%
Резервисања, одложне пореске обавезе и разграничени приходи	1,1%	0,8%	0,5%	0,3%
Обавезе које се могу конвертовати у капитал	1,8%	1,6%	1,7%	1,5%
Дугорочни кредити	8,0%	6,3%	6,8%	5,4%
Остале дугорочне обавезе	0,6%	1,3%	0,0%	0,1%
Краткорочни кредити и обавезе по емитованим краткорочним ХВ	4,3%	6,8%	8,3%	9,4%
Дио дугорочних финансијских обавеза које доспјевају до годину дана	0,3%	0,5%	0,2%	0,0%
Остале краткорочне финансијске обавезе	2,1%	1,8%	3,1%	3,3%
Примљени аванси, депозити и кауције	1,0%	0,7%	0,8%	0,8%

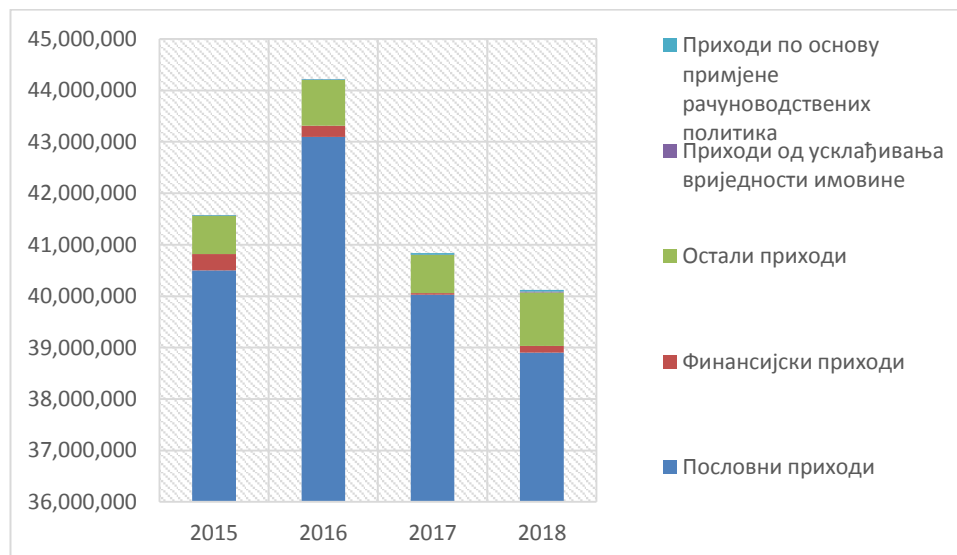
Добављачи - повезана правна лица	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Добављачи у земљи	14,0%	13,7%	14,1%	15,4%
Добављачи из иностранства	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
Остале обавезе из пословања	0,8%	0,8%	0,6%	0,5%
Обавезе из специфичних послова	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%
Обавезе за зараде и накнаде зарада	2,6%	2,1%	1,8%	1,5%
Друге обавезе	2,1%	2,5%	1,7%	1,4%
Порез на додану вриједност	0,5%	0,5%	0,4%	0,4%
Обавезе за остале порезе, доприносе и друге дацбине	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
Обавезе за порез на добитак	0,2%	0,3%	0,5%	0,3%
Пасивна временска разграничења и краткорочна резервисања	5,4%	5,4%	4,9%	4,8%
Ванбилансна пасива	6,7%	6,3%	5,8%	5,4%

Рочна структура средстава и обавеза је усклађена, јер стална средства имају покриће у капиталу и дугорочним обавезама, а вриједност текућих средстава је нешто већа од краткорочних обавеза, што значи да се тај дио финансира из дугорочних извора.

Приходи, расходи и пословни резултат активних задруга

Укупни приходи

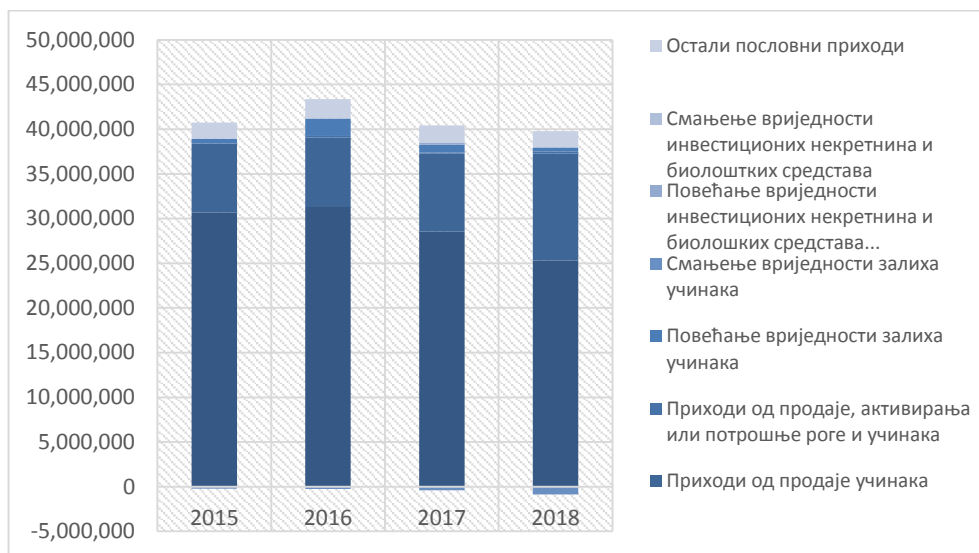
83 активне задруге су за четири анализираних године (2015-2018) оствариле кумулативно 166,6 милиона прихода. У приходима су доминирали пословни приходи (97-98%), а допринос свих осталих прихода укупним приходима је био је 2-3%.

Графикон бр: 10. Укупни приходи активних задруга (2015-2018)

У анализираном периоду приходи су прво повећани 2016. године у односу на 2015. годину за 2,6 милиона КМ, а затим је дошло до њиховог сукцесивног пада у обе наредне године, тако да су у задњој (2018) години они били најмањи у посматране четири године (40 мил. КМ), што се може тумачити као смањење ефикасности пословања задруга.

У структури пословних прихода доминирају приходи од продаје робе (у просјеку 70%) и приходи од продаје учинака (у просјеку 22%). У четворогодишњем периоду приходи од продаје робе су смањили своје учешће са 30 на 25 милиона КМ годишње, а приходи по основу продаје (властитих) учинака су повећали своје учешће са 7 на 12 милиона КМ. То указује на тренд смањења значаја трговине туђом робом и повећање учешћа производа властите производње у укупним приходима, иако приходи од продаје (трговачке) робе и даље у највећој мјери доприносе укупним приходима.

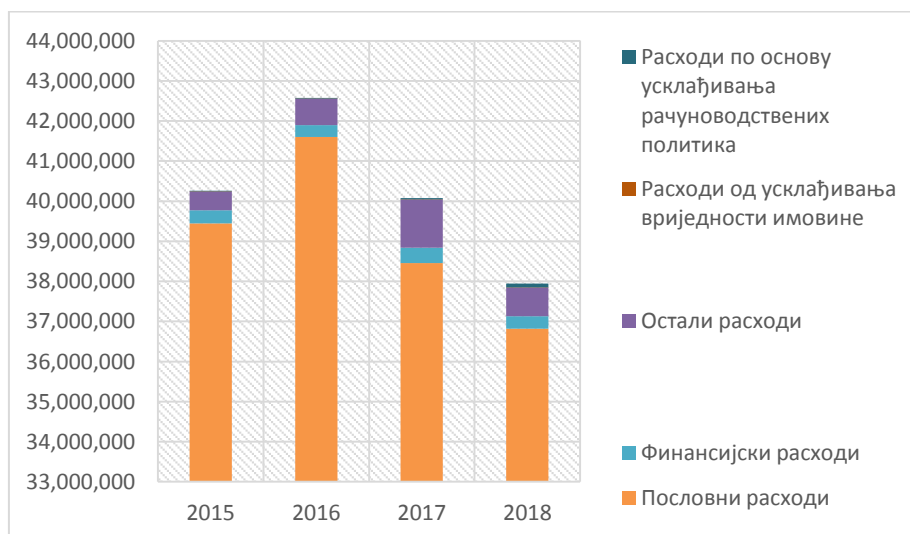

Графикон бр: 11. Пословни приходи активних задруга (2015-2018)

Од осталих прихода значајнији су приходи од смањења обавеза и укидања резервисања и приходи од продаје нематеријалних средстава, постројења и опреме, али су они заједно мањи од 1 милион КМ у свим годинама, тако да њиховој анализи не треба посвећивати више пажње.

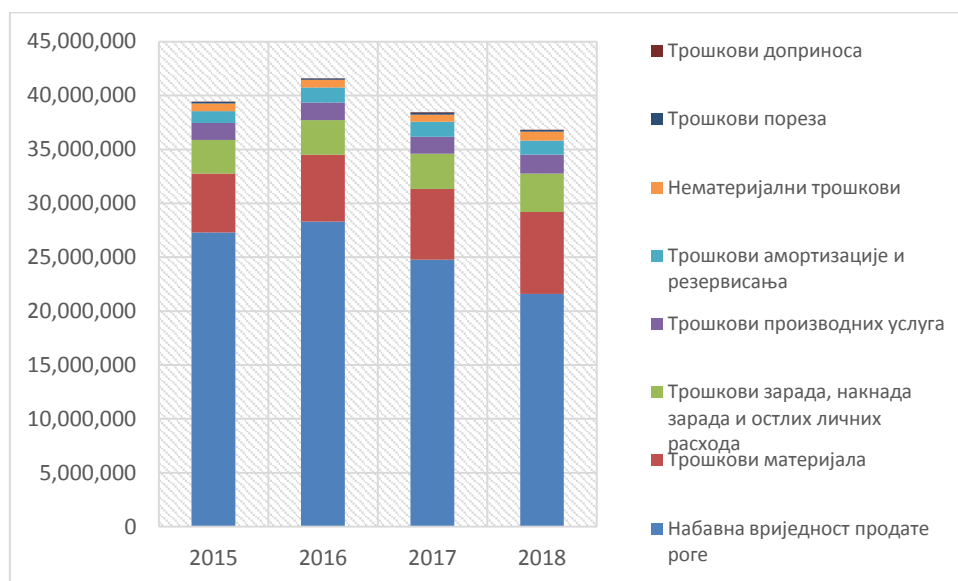
Укупни расходи

У укупним расходима, као и у случају укупних прихода, доминирају пословни расходи (96-98%). Финансијски расходи су око 1% укупних расхода, а остали расходи између 1-3%.

Графикон бр: 12. Укупни расходи активних задруга (2015-2018)

Највећи дио пословних расхода одлази на плаћање набавне вриједности робе, али је учешће тих расхода у паду у складу са промјеном структуре прихода. У међувремену повећало се учешће трошкова материјала (са 13 на 20%), док је учешће осталих расхода остало на приближно истом нивоу током све четири године.

Графикон бр: 13. Пословни расходи активних задруга (2015-2018)

Остали расходи нису значајни (финансијски расходи, остали расходи, расходи од усклађивања вриједности имовине и расходи од усклађивања рачуноводствених политика) и заједно су око 1 милион КМ, са изузетком 2017. године када су били 1,6 милиона КМ, због већег учешћа расхода по основу губитака од продаје и расходовања нематеријалних средстава.

Пословни резултат

Пословни резултат, као разлика прихода и расхода, утврђује се на различитом нивоу: на бази редовне активности (само пословних прихода и расхода), након укључивања и осталих прихода и расхода, након усклађивања вриједности имовине, прије и после опорења.

Највјеродостојнији податак је коначни нето добитак или губитак са укљученим свим приходима и расходима и порезима. С обзиром да је један број задруга имао позитиван финансијски резултат, а други негативан, нето финансијски резултат је исказан као нето добитак или нето губитак.

Табела бр: 31. Финансијски резултат активних задруга (2015-2018)

	2015.	2016.	2017.	2018.
Нето добитак текућег периода	1.651.538	1.851.293	1.862.061	2.391.120
Нето губитак текућег периода	478.062	419.163	1.327.323	408.984
Нето добитак или губитак периода	1.173.476	1.432.130	534.738	1.982.136

Активне 83 задруге пословале су позитивно у све четири анализиране године и у том периоду је повећан збирни добитак оних задруга које су пословале позитивно, а смањен збирни губитак оних задруга које су пословале негативно. Овакав финансијски резултат последица је, прије свега, бржег смањења укупних расхода од смањења укупних прихода, јер су у анализираном периоду обе компоненте финансијског резултата имале тенденцију смањења.

Нето добитак се кретао између 63 КМ, колико је износио најмањи појединачни добитак, до 303 хиљаде КМ, колико је износио највећи добитак. Најмањи појединачни губитак једне задруге је био хиљаду КМ, а највећи 159 хиљада КМ. Остале задруге остваривале су добитак или губитак у наведеном интервалу.

Табела бр: 32. Укупни приходи и укупни расходи активних задруга (2015-2018)

	2015.	2016.	2017.	2018.
Укупни приходи	41.576.454	44.217.053	40.836.970	40.121.513
Укупни расходи	40.258.646	42.578.956	40.073.685	37.942.639

Додатни податак је број задруга које су пословале са добитком и број задруга које су пословале са губитком у текућем периоду.

Табела бр: 33. Број активних задруга према оствареном финансијском резултату (2015-2018)

	2015.	2016.	2017.	2018.
Нето губитак текућег периода	21%	21%	27%	27%
Нето добитак текућег периода	64%	75%	68%	72%
Нулти резултат	14%	4%	5%	1%

Број задруга које су пословале са негативним пословним резултатом се повећао током посматраног периода. На крају 2018. године таквих задруга је било 22. Истовремено и број задруга које су пословале са добитком се повећао. Ово је могуће јер је 11 задруга, које 2015. године нису имале никакве пословне активности (или нису уопште постојале) у међувремену прешао у прву или другу категорију задруга.

Генерални закључак на бази пословног резултата оствареног на крају 2018. године је да око 70% задруга послује позитивно (са добитком), а око 30% негативно (са губитком).

Број запослених

Просјечан број запослених обрачунава се на два начина, према часовима рада или на основу стања на крају мјесеца, а разлика није значајна, без обзира који приступ се примјењује.

Табела бр: 34. Број запослених и просјечан број запослених у активним задругама (2015-2018)

	2015.	2016.	2017.	2018.
Број запослених по основу часова рада	229	210	178	186
Број запослених по основу стања на крају мјесеца	221	249	261	253

Просјечан број запослених по задрузи	2,8	2,5	2,1	2,2
--------------------------------------	-----	-----	-----	-----

Број запослених у задругама се са временом смањује, а у једној задрузи у просјеку раде мало више од два радника.

Резиме финансијског стања задруга

Финансијски положај 83 активне пољопривредне задруге у Републици Српској у периоду од 2015. до 2018. године указује на то да је већина тих задруга пословала позитивно. Оне су 2018. годину завршиле за збирним нето добитком од 1,98 милиона КМ, у односу на 1,17 милиона КМ добитка на крају 2015. године. Већина пољопривредних задруга је пословала са добитком, њих 65-75%, али није занемарив ни број оних које су на крају године забиљежиле нето губитак (22 задруге су пословале негативно у 2018. години). Приходи свих задруга заједно су били у просјеку 40 милиона КМ годишње и након 2016. године су у паду. Доминирају пословни приходи, а у оквиру њих приходи од продаје робе, који с временом опадају, и приходи од продаје учинака, који с временом расту, што упућује на то да се један број задруга окреће производњи властитих учинака. У складу са структуром прихода, у расходима преовлађује набавна вриједност продате робе, а слиједе трошкови материјала и зарада запослених.

Укупна актива 83 активне задруге била је вриједна око 44 милиона КМ и имала тренд благог повећања у анализираном четворогодишњем периоду. Претежно је чине пословна средства, а у оквиру њих повећавало се учешће текућих, а смањивало учешће сталних средстава. Међутим, на крају 2018. године тај однос је био и даље повољан, задруге су имале 22,8 милиона КМ сталних средстава (52%) и 20,8 милиона КМ текућих средстава (48%). У оквиру сталних средстава доминирају грађевински објекти, земљиште и опрема. Одређену опрему посједује $\frac{3}{4}$ задруга, објекте има око половине задруга, а земљиште $\frac{1}{3}$. Иако се ради о пољопривредним задругама, биолошка средстава (вишегодишњи засади и основно стадо) чине само око 5% њихове активе. У текућим средствима задруга доминирају залихе (око 40%) и потраживања од купаца (25%). Задруге имају већу вриједност у залихама робе, него у вриједности материјала, производње у току и у готовим производима, што упућује на њихову већу оријентисаност према трговини, него према производњи. Пасиву задруга чине капитал и обавезе, приближно по 50%. Учешће задружних удјела у капиталу је у порасту, за четири године увећани су за приближно 2 милиона КМ. Задуженост задруга није велика, око 15% вриједности пасиве, а с временом учешће дугорочних кредита опада, а краткорочних се повећава. Рочна структура пасиве је усклађена са структуром активе, јер су сва стална средства покривена капиталом и дугорочним кредитима. Вриједност обавезе према добављачима је на крају 2018. године било готово идентична вриједности потраживањима од купаца.

Пољопривредне задруге не запошљавају велики број радника, у просјеку 2,2 по задрузи. У периоду 2015-2018. година дошло је до смањења укупног броја запослених. Број запослених се кретао између 1 и 22 по задрузи, а има и задруга које уопште немају запослене раднике.

Анализирани подаци пољопривредних задруга указују на то да оне које су преживјеле транзицију и остале активне могу успјешно да се носе са осталим учесницима на либерализованом тржишту. У будућности, задруге би требале повећати производњу властитих учинака и, поред продаје репроматеријала и опреме, усмјерити се у већој мјери на откуп и даљу продају пољопривредних производа од својих чланова и коопераната. С обзиром на низак степен задужености, задруге би повећање обима своје активности могле финансирати кредитним средствима, нарочито уколико се за њих обезбиједи неки повољнији (привилеговани) услови позајмљивања.

Дакле, задруге би требале даље ширити своје пословање, више према производњи, преузимању и откупу, него према трговини репроматеријалима, а за то им треба додатни капитал што би могле обезбиједити, једним дијелом задуживањем, а другим дијелом, користити средства купаца и намјенска средства подстицаја по различитим основама. Због тога је потребно финансирање задруга уредити на начин који произилази из специфичности привређивања ових привредних субјеката.

4.5. Тржишна позиционираност и улога задруга у промету пољопривредним и прехранбеним производима, репро - материјалима и другим добрима

Задруге, као облик пословног организовања, се сматрају традиционалним видом удруживања пољопривредних произвођача. Иако имају дугу традицију, тренутно немају израженији утицај на тржишту. У прилог овом иду и подаци да су на територији Републике Српске регистроване 382 пољопривредне и земљорадничке задруге од којих су 83 пословно активне тј. свака четврта (22%). Општа слика пољопривреде у Републици Српској је да је присутан велики број пољопривредних газдинства са уситњеним посједима који су веома често и територијано не повезане што доприноси умањеној конкурентности али и споријем развоју самог пољопривредног сектора. У Републици Српској улога пољопривредног сектора у укупној економији је од изузетног значаја што би требало дати и посебану важност пољопривредним задругама, као тржишно оријентисаним организацијама произвођача. Значај и позиција задруга на тржишту треба да се види кроз примјену предузетничког пословног понашања у смислу сигурнијег пласмана али и једноставније набавке репроматеријала како би се унапредио положај пољопривредног произвођача. Задруге као облик удруживања пољопривредних произвођача могле би да допринесу и креирању робних марки, стандардизацији и сертификацији производње, заједничком маркетингу и др.

Генерално, на тржишту примарних пољопривредних производа, произвођачи су изложени великој конкуренцији, компликованим бирократским процедурама као и притиску од стране трговаца кроз наметање све већих захтјева у погледу квалитета производа кроз увођење стандарда, уз пад цијена производа.

Без удруживања пољопривредних произвођача или јачања позиције постојећих задруга на тржишту ће бити све теже оставити позитивне резултате пословања јер произвођачи појединачно имају малу моћ у односу на мало и велетрговце на тржишту.

Управо удруживање и функционисање задруга треба да допринесу смањењу трошкова појединаца при наступу на тржишту, концентрацији понуде производа и формирању асортимана те преузимању дистрибуције али и набавке инпута за

производњу. Основа сржи функционисања задруге је јачање преговарачке позиције на тржишту и могућност утицаја на организацију тржишта на ком послује.

"Удруживањем с другим произвођачима у задругу може им дати много већу моћ на самом тржишту. Осим тога, задруге могу произвођачима омогућити већу контролу над производима будући да на тај начин стварају властити пут према потрошачима и уједно премошћују једног или више посредника у тржишном ланцу."¹³

Као облик уговорних односа би се произвођачима могла осигурати набавка и испорука репроматеријала, али и консултантске и стручне услуге за процес производње и управљање газдинством. Осим тога, произвођачима треба пружити могућност да, такође пласирају производе без уговорне регулативе, ако се појави потражња на тржишту односно, да би се задовољила краткорочна тражња за производима на тржишту.

Међутим, у нашим условима, углавном се ради о "покиданим" и неуређеним тржишним односима међу пословним партнерима и веома често несигурним и краткорочним купопродајним уговорима. У многим анализама позиција задруге на тржишту се види као „централно мјесто,, гдје би се малотрговци, велетрговци и прерађивачи снабдијевали, али уз обезбјеђење количине, квалитета, континуитета, коректности, паковања и цијене, чиме би се елеминисала разједињена тржишна понуда.

Као разлог функционисања задруге за наведене учеснике у промету пољопривредних производа се често наводе и високи логистички трошкови усљед набавке робе од индивидуалних произвођача, као и недовољне појединачне количине.

Мањкавост, неорганизованост и неуређеност односа унутар задруга и њихове улоге на тржишту пољопривредних производа је потврђено и кроз спроведено истраживање. Према истраживањима проведеним међу задругарима у Републици Српској, као највеће проблеме или гдје очекују помоћ задруге, у првом реду се истичу: пласман производа у 50,85% случајева, потом 16,10% види значај задруге у погледу набавке репроматеријала, те 15,25% у кредитирању. Дакле, пласман је евидентан проблем за произвођаче усљед релативно високих трошкова производње (58,82% задругара истиче да имају полуинтезивну производњу) и недовољног приступа тржишту, без обзира на дјеловање задруга на терену. Производна палета газдинстава, такође је доста ограничена.

Од укупног броја анкетираних задруга њих 69%, врши откуп пољопривредних производа при чему нешто мање од 50% има склопљене уговоре са откупљивачима или тачније 46,15%. Откуп односно пласман долази до изражаја првенствено код осјетљивих производа као и производа који су већим дијелом везани за прерађивачку индустрију (нап. млијеко). Исто тако скоро 18% задруга одобрава директно кредите својим члановима. Најчешћи облик директног кредитирања задругара је у виду репроматеријала (15,38%).

Анализом укупних откупљених количина појединих производа у испитиваном узорку и откупа и продаје пољопривредних производа у РС може се увидјети да се ради о веома малом удјелу задруга у откупу посматраних пољопривредних производа.

¹³Rural Business and Cooperative Service (1998): Agricultural Marketing Cooperatives, Cooperative Information Report 45, section 15, <https://www.rd.usda.gov/files/CIR45-15.pdf>, pristupljeno 01.05.2019.

Најзначајније учешће у откупу у задругама које су биле предмет истраживања, било је код краставаца и паприке, а најмање код житарица и кромпира.

Интересантно је сагледати и учешће откупа задруга у укупној производњи појединих производа у РС. Анализом укупних откупљених количина у анкетном узорку од укупне производње датог производа у РС, највеће је било код јагодичастог воћа, тј. малина 8% и јагоде 6%, што опет потврђује чињеницу да је значајнија улога задруга код осјетљивијих пољопривредних производа. Најмањи удио опет имају житарице који је мањи од 0,5%. Значајнији удио откупа у укупној производњи у РС имају кајсија око 3%, мед 3%, паприка 3%.

Табела бр. 35. Количина откупа и продаје одабраних пољопривредних производа

Производ (т, хиљ. ком, хиљ. л)	Укупан откуп у РС у 2017.	Откуп у анкетираним задругама у РС (т, хиљ. ком, хиљ. л)	Удио анкетираних задруга у укупном откупу РС
Пшеница	59.316	11	0,02%
Кукуруз	37.346	501	1%
Дуван	787	80	10%
Соја	4.550	250	5%
Кромпир	4.592	60	1%
Свјежа паприка	1.862	1.025,5	55%
Краставци	263	203,5	77%
Јабукe за прераду	2.033	40	2%
Крушке	5.237	20	0,4%
Свјеже шљиве	898	171	19%
Јаја, конзумна	113.719	4.211	4%
Млијеко кравље	135.056	2.150	2%
Мед	29	29	100%

Подаци у горњој табели показују скроман откуп приказаних производа на нивоу Републике Српске, а на бази статистичких података, што је дјелимично посљедица и присуства "сиве" економије али и одсуства организованог откупа и уговорних односа произвођача, прерађивача и других актера на тржишту. Посматрајући ове податке могло би се рећи да то с једне стране води расту ризика у процесу производње, неизвјесности и несигурности за пољопривредне произвођаче у пласману, а с друге стране утиче и на мању могућност планирања производње, као директне посљедице немогућности или отежане продаје производа.

Искуство развијених земаља може послужити као примјер за унапређење, развој и изградњу боље позиције домаћих задруга на тржишту. Сигурно да један дио побољшања улоге и значаја није само посљедица организације задруга, већ и до законских рјешења која могу довести исте у бољу позицију на тржишту.

У земљама ЕУ задруге се виде као организације које доприносе стабилизацији посебно у пољопривреди гдје се јавља несигурност и нестабилност цијена и гдје су тржишна колебања изразитија. Добро организовани фармери у развијеним земљама

који посједују и његују традицију удруживања, активно утичу на функционисање тржишта, учествују у доношењу стратегија развоја, законских мјера и мјера аграрне политике, чиме штите своје интересе и стварају боље услове за рад и живот на селу, доприносећи на тај начин, и укупном руралном развоју (Копривица¹⁴ и сар., 2009). У задње вријеме путем законске регулативе даје се могућност индивидуалним произвођачима да пласирају производе на тржишту без посредништва произвођачких организација.

Тако се произвођачима даје могућност стављања производа на тржиште без посредовања произвођачке организације, а што је описано чл. 12 Уредбе 891/2017 ЕУ:

1. "Ако произвођачка организација то одобри и ако се тиме испуњавају услови које су утврдиле држава чланица и произвођачка организација, придружени произвођачи могу:
 - (а) продавати производе директно или изван својих газдинстава потрошачима за личне потребе;
 - (б) сами или преко друге произвођачке организације коју одреди њихова матична организација ставити на тржиште количине производа које су незнатне у односу на количину производње намијењене тржишту њихове организације за предметне производе;
 - (в) сами или преко друге произвођачке организације коју одреди њихова матична организација ставити на тржиште производе који због својих значајки нису уобичајено обухваћени трговачким активностима предметне произвођачке организације.
2. Постотак производње било којег придруженог произвођача стављен на тржиште без посредовања произвођачке организације не смије премашити 25% количине или вриједности. Међутим државе чланице могу одредити нижи постотак. Ипак, државе чланице могу повећати тај постотак до 40% у случају производа обухваћених Уредбом Вијећа (ЕУ) бр. 834/2007¹⁵ или ако придружени произвођачи своју производњу ставе на тржиште преко друге произвођачке организације коју одреди њихова матична произвођачка организација."

У прилог горњим констатацијама Параушић (2018) истиче да: "Произвођачке групе и организације произвођача и њихова удружења у ЕУ имају статус правног лица и могу имати корисну улогу у: концентрацији понуде, побољшању маркетинга, планирању и прилагођавању производње тражњи, оптимизацији трошкова производње и стабилизовању произвођачке цијене, реализацији истраживања, промоцији најбољих пракси и пружању техничке помоћи и управљању нуспроизводима и алатима за управљање ризицима и тиме доприносити јачању положаја произвођача у прехранбеном ланцу" (Regulation EU) бр. 1308/2013).

У регулативи ЕУ у области подршке руралном развоју, истиче се да "произвођачке групе и организације помажу пољопривредницима да заједнички рјешавају изазове које намеће повећана конкуренција и консолидација крајњих

¹⁴ Копривица, Р., Вељковић Биљана, Схарку, А. Дедић Татјана, Маринов, С. (2009): Удруживање као модел развоја пољопривреде, Економика пољопривреде, (56), (3), (481-491)

¹⁵ Уредба Вијећа (ЕЗ) бр. 834/2007 од 28.06.2007. о органској производњи и означавању органских производа и стављању изван снаге Уредбе (ЕЕЗ) бр. 2092/91

тржишта у односу на пласман њихових производа, укључујући локална тржишта" (Regulation (EU) бр. 1305/2013)".

На крају 2015. године више од 9,5 милиона становника Европске уније је било удружено у 51.392 пољопривредне задруге које су запошљавале 675.566 радника и имале годишњи обрт од 347 милијарди евра (Carmen Quintana Cocolina¹⁶ with Cooperatives Europe's team, 2016). Ово приказује колико важну улогу пољопривредне и земљорадничке задруге играју на тржишту у Европској унији у помагању пољопривредницима да им припадне већи дио додане вриједности у ланцу снабдијевања храном у свим државама чланицама. Пољопривредници у ЕУ имају више могућности у организовању унутрашњег управљања њихове задруге. Међутим, у многим задругама постоји простор за јачање капацитета управљања и контроле. Већина националних закона пружа довољну флексибилност за задруге да изаберу модел интерног управљања који одговара стратегији задруге, иако таква флексибилност не мора увијек бити попраћена - толико потребним - смјерницама. У неким земљама ЕУ задруге и национални законодавци треба да обрате више пажње на способност пољопривредних чланова да ефективно контролишу и управни одбор и професионално управљање, на примјер јачањем капацитета надзорног одбора и омогућавањем стручњацима који нису чланови да учествују у раду управних и надзорних одбора.

Бијман и сарадници (2012) идентификовали су више од 300 мјера европске, националне и регионалне политике које утичу на пољопривредно задругарство.

Заједничко законодавство, правила о конкуренцији и финансијски подстицаји били су најчешће присутни. Многе мјере подршке потенцијално би могле користити задругама. Задруге посебно имају користи од флексибилног закона о задругама, јединственог опорезивања и јасно дефинисаних правила конкуренције. У неким секторима пољопривредне производње задруге су имале користи од Заједничке пољопривредне политике и неких њених реформи (нпр. у винарству и индустрији воћа и поврћа). Њихова препорука доносиоцима одлука на националном и ЕУ нивоу је да развију политике и мјере за подршку изградњи капацитета и техничке (организационе) помоћи, посебно за мале и старт-уп задруге. Ово се посебно односи за нове државе чланице ЕУ, гдје самоорганизовање отежава недостатак друштвеног и људског капитала.

Међутим, и поред позитивних страна удруживања и формирања задруга, овај облик пословног удруживања код нас не долази до изражаја и повезан је са низом проблема. За разлику од тржишта ЕУ на којем задруге у појединим секторима имају веома значајну позицију у пласману производа. Задруге чине велики дио тржишта пољопривредних производа у појединим секторима, и постоје значајне разлике по земљи. Разлике међу секторима углавном су резултат карактеристика производа и производног процеса. У секторима млијека (>50%), воћа и поврћа (>40%), задруге имају значајан тржишни удио због осјетљивости производа, и високих трансакцијских трошкова у трговини овим производом. Такође, код вина (>40%) и маслиновог уља (између 30 и 40%), задруге имају велики значаја, иако са мањим тржишним удјелом. У

¹⁶ Carmen Quintana Cocolina with Cooperatives Europe's team (2016): The power of cooperation, Cooperatives Europe key figures 2015.

секторима као што су тов говеда, свиња и оваца, животиње се често продају путем уговора трговцима или не задружним клаоницама, међутим, у неким земљама задруге и даље имају значајан тржишни удио у овим секторима."¹⁷

У већини држава чланица ЕУ, задруге заузимају значајне удјеле на тржишту што је приказано наредном табелом. Највећи проценат удјела је код млијека посебно код старих чланица ЕУ зоне.

Табела бр: 36. Процентуално учешће откупа преко задруга у укупној количини производње у земљама ЕУ, 2010. година

Земља	Млијеко	Свињско месо	Овчије месо	Вино	Маслине	Воће и поврће	Шећер	Житарице
Аустрија	95			15		50		70
Белгија	66	>25				83		
Кипар				10				
Чешка	66	25	20	8		35		
Данска	96	86				>50		
Естонија	35	1				4		10
Финска	97	81				40		49
Француска	55	94		38		35	62	74
Њемачка	65	20		33		40		50
Грчка		0		15		35		
Мађарска	31	25	20	9		18	30	12
Ирска	99							
Италија	42			52	5	50	20	27
Летонија	33		6			12		38
Литванија	25							
Малта	91	100		70		20		
Холандија	90					95	100	55
Пољска	72					11		7
Португал	70			42	30	25		
Словачка	25	11				10		16
Словенија	80					70		42
Шпанија	40	25	25	70	70	50	28	35
Шведска	100	51	55			70		
Уједињено краљевство						35		2
ЕУ просјек	57	27	4	42	37	42	27	34

Извор: Бијман и сарадници (2012, стр. 57)

Посматрано по специфичним производима нпр. у Словенији задруге учествују са 80% у откупу млијека, 70% у откупу воћа и поврћа и 42% у откупу житарица.

¹⁷ Bijman Jos, Iliopoulos Constantine, Poppe Krijn J., Gijssels Caroline, Hagedorn Konrad, Hanisch Markus, Hendrikse George W.J., Kühl Rainer, Ollila Petri, Pyykkönen Perttu, van der Sangen Ger (2012): Support for Farmers Cooperatives, European Commission, podaci o tržišnom udjelu se odnose na 2010. godinu, str.7.

Позиција задруга и задругарства у цјелини гледано, у РС је на незадовољавајућем нивоу, што представља лимитирајући фактор за интензивнији аграрни и рурални развој РС. Разумије се, у производњи која је најважнија полуга дјеловања задруга, кључно питање је унапређење конкурентности на тржишту. Због тога је неминовно подстицати задругаре, произвођаче и усмјерити их на удруживање и заједничко планирање, како би добили на квантитету и квалитету производа и остварили боље доходне ефекте. Једини начин да се стање унаприједи је да се интензивира удруживање пољопривредника у задруге чиме би се остварио и заједнички организован наступ на тржишту који би довео до смањења манипулативних трошкова и лакшег приступа тржишту услед повезивања ланца производње и процеса снабдјевања тржишта пољопривредним производима. Задруге имају управо улогу концентрације хетерогене понуде великог броја релативно малих произвођача те креирања хомогене понуде уједначеног квалитета као и дисперзије таквог асортимана ка тржишту. На тај начин задруге би биле од суштинске важности и значаја, не само за задругаре осниваче, већ и за кооперанте и друге, мање произвођаче у погледу преузимања и пласмана њихових производа, повољније набавке репроматеријала, те јачање преговарачке моћи у односу на друге тржишне учеснике. То у коначници води и постизању бољих пословних резултата за пољопривреднике као што је то случај у развијеним земљама.

4.6. Анализа ограничења у развоју задругарства уз приказ предности, слабости, шанси и пријетњи за даљи развој задругарства у Републици Српској

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> - пољопривредни и сектор прехранбене индустрије, као један од најбитнијих сектора по доприносу бруто друштвеном производу Републике Српске; - разноврсни агроклиматски услови за развој пољопривредне производње у континенталном, брдско-планинском и медитеранском климатском појасу Републике Српске; - богат земљишни фонд на располагању за даљи развој и повећање обима пољопривредне производње; - доминантно приватно власништво од 90% над пољопривредним површинама у Републици Српској; - велики удио травних површина (ливада и пашњака) у укупном земљишном фонду Републике Српске, као основе за развој анималне производње; - богат фонд подземних и површинских вода за интензиван развој пољопривредне производње; - значајан број ново основаних пољопривредних задруга са позитивним пословним резултатима; - повољан однос броја висококвалификованог особља у односу на укупан број запослених у пољопривредним задругама Републике Српске; - задовољство задруга функционисањем Задружног савеза Републике Српске; - одређен број задруга располаже значајном задружном имовином нарочито у погледу пословних објеката; - већина пољопривредних задруга се бави откупом пољопривредних производа; - већина задруга обезбјеђује својим члановима услуге посредовања код реализације пословних планова, 	<ul style="list-style-type: none"> - мали удио обрађених пољопривредних површина у односу на укупан земљишни фонд; - недовољно искориштене површине државног пољопривредног земљишта од којих је само 4,5% стављено у функцију; - велики број некомерцијалних пољопривредних газдинстава са просјечном величном укупног пољопривредног земљишта у износу од 3,6 хектара или 40% просјека ЕУ; - доминантно учешће стрних жита као нискодоходовних култура у укупној структури производње у Републици Српској; - низак интензитет сточарске производње у односу на укупне пољопривредне површине у Републици Српској; - мали удио површина под системима за наводњавање у укупној структури; - мали број пољопривредних савјетодаваца у односу на број газдинстава у Републици Српској; - велики број пословно неактивних задруга које нису брисане из судског регистра; - немогућност укњижавања имовине великог броја активних пољопривредних задруга; - непоштовање задружних принципа код одређеног броја пољопривредних задруга; - малобројно чланство пољопривредних задруга (14 задругара по задрузи) у односу на укупан број пољопривредника и територију коју покривају; - већи број коопераната (43 по задрузи)

<p>добијања субвенција и кредита;</p> <ul style="list-style-type: none"> - повољан ниво едукације и образованости чланова и руководства пољопривредних задруга; - широк опсег врста пољопривредних производа у производњи задругара; - већина задругара оцјењује ниво властите пољопривредне производње полуинтензивним; - задругари већину својих производа продају преко задруга; - већина задругара учествује активно у доношењу одлука и раду задруге; - већина задруга има испуњена очекивања због чланства у задрузи; - Сушење, хлађење и складиштење су најчешћи начини додавања вриједности пољопривредним производима у задругама; - већина задруга остварену добит улаже у развој пословања; - редовно провођење задружне ревизије као основе за анализу, контролу и унапређење стања у задружном сектору; - повећана извозна оријентација пољопривредних задруга; 	<p>у односу на број задругара, као и слаб тренд повећања чланства у задругама;</p> <ul style="list-style-type: none"> - запослени у задругама као предсједници скуптина и управних одбора у појединим задругама у Републици Српској; - мали број задруга посједује сертификате за пољопривредне производе које пласирају на тржиште; - велики број задружних пословних просторија се користи само за изнајмљивање; - већина задруга слабо опремљена технолошком опремом и механизацијом; - већина директора пољопривредних задруга сматра задружну регулативу ограничењем у пословању задруга; - застарјело чланство у пољопривредним задругама Републике Српске; - ниско учешће прераде пољопривредних производа као начина за додавање вриједности пољопривредним производима у задругама; - већина задруга не дијели пословну добит задругарима; - неконкурентност задруга у односу на друге тржишне субјекте нарочито у подручју снабдијевања репроматеријалима; - тренд смањења ефикасности пословања задруга мјерено укупним оствареним приходима; - покидани и неуређени тржишни односи између задруга и других субјеката на тржишту;
--	---

МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - међусобно повезивање задруга по истим или сличним дјелатностима, по врсти капацитета или по територијалном принципу кроз заједнички наступ у организовању производње и на тржишту у циљу инсталирања складишних и прерађивачких капацитета у задругама и обезбјеђења конкурентности задружних производа; - оснивање задружних центара на регионалном нивоу путем којих би задруге пласирале своје производе на подручју цијеле Републике Српске; - законска и друга регулатива реформисана на начин да буде стимуланс за развој пољопривредних задруга нарочито њихово ефикасније дјеловање на тржишту; - ограничење директне продаје индивидуалних произвођача у складу са ЕУ регулативом; - уређење произвођачких организација у складу са ЕУ регулативом, нарочито са аспекта тржишног дјеловања; - примјена иновативних механизма управљања у задругама у складу са позитивним праксама ЕУ; - примјена стимулативних пореских стопа за пољопривредне задруге у Републици Српској; - обезбјеђење финансијске подршке за start-up задруге; - диверзификација пословних активности у руралном подручју као развојна шанса малих пољопривредних задруга; - увођење нових финансијских модела за пољопривредне задруге у Републици Српској, у складу са добрим праксама ЕУ; 	<ul style="list-style-type: none"> - демографска ситуација и сталне миграције становништва; - елементарне непогоде у виду ризика од поплава, суше, града, мраза; - биљне болести и штеточине као ризик у губитку дијела приноса или прихода; - ограничен и недовољан аграрни буџет за значајнију подршку развоју пољопривредних задруга; - непостојање политичке воље за рјешавање питања задружне имовине; - отвореност граница и немогућност конкурисања увозним прехранбеним производима; - цјеновна неконкурентност задружних у односу на производе осталих понуђача; - не постојање политичке воље за промјеном задружне регулативе, као и финансијске регулативе у корист пољопривредних задруга;

PEST анализа

ПОЛИТИЧКИ фактори	ЕКОНОМСКИ фактори
<ul style="list-style-type: none"> - неријешено питање друштвене имовине дате на кориштење задругама; - нестимулативна законска регулатива за рјешавање ограничења у развоју пољопривредног задругарства; - постојање политичке воље за развој пољопривредних задруга; - значај пољопривреде у економском развоју Републике Српске; - тренд оснивања нових пољопривредних задруга; - низак ниво напретка у провођењу реформи у процесу придруживања Европској унији; - неуједначени услови пословања за пољопривредне задруге у различитим дијеловима БиХ; - добар ниво сарадње између субјеката у задружном сектору, министарства, научних и стручних организација; 	<ul style="list-style-type: none"> - мала кредитна задуженост задруга и низак ниво улагања; - задруге нису препознате у оквиру пореске политике у Републици Српској; - неконкурентност задруга у односу на друге субјекте на тржишту репроматеријала и тржишту пољопривредних производа; - значајна финансијска подршка пољопривредним задругама у Републици Српској; - тренд повећања аграрног буџета у Републици Српској као и других извора финансирања; - низак ниво напретка у економским реформама, као и уређењу тржишта и тржишне економије; - немогућност остваривања права на приступне фондове ЕУ; - лоше уређено спољно-трговинско пословање и неконкурентност домаћих произвођача укључујући задруге;
СОЦИЈАЛНИ фактори	ТЕХНОЛОШКИ фактори
<ul style="list-style-type: none"> - миграције становништва, нарочито млађе старосне доби; - висока просјечна старосна доб задругара у пољопривредним задругама; - губитак социјалне улоге задруга, као и улоге у руралном развоју Републике Српске; - све мања заинтересованост нарочито младих за ангажовање у сектору пољопривреде; - неповјерење пољопривредних произвођача у задруге и низак ниво удруживања у произвођачке организације; 	<ul style="list-style-type: none"> - уситњена пољопривредна газдинства и мали обим производње; - малобројно чланство у пољопривредним задругама; - ниска технолошка опремљеност пољопривредних задруга; - низак степен финализације пољопривредних сировина у пољопривредним задругама; - тренд повећања интензитета пољопривредне производње код тржишно орјентисаних пољопривредних произвођача; - могућност дигитализације и увођења технолошких иновација у пољопривредну производњу;

4.7. Улога државних подстицаја у развоју пољопривредног задругарства

Развој пољопривредног задругарства у Републици Српској подржан је прије свега од стране ресорног министарства (Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде), као и кроз развојне пројекте финансиране из средстава домаћих и међународних извора финансирања. Када су у питању мјере подршке ресорног министарства оне се односе на мјере законодавног и програмског карактера, те финансијске мјере подршке.

У законодавне мјере подршке спада доношење Закона о пољопривредним задругама којим се настојало уредити оснивање и пословање пољопривредних задруга у складу са међународним задружним принципима, као и заштити задружна имовина која је настала у временском периоду од оснивања првих задруга на просторима Босне и Херцеговине, преко различитих фаза трансформације задружног сектора, до данас када се оснивају нове задруге, а реформишу оне настале у периоду прије доношења Закона који је данас на снази.

Ресорно министарство је провело јавну расправу за доношење измјена и допуна постојећег Закона о пољопривредним задругама, који је имао за циљ стављање у функцију некориштене задружне имовине и имовине која је предмет спорова, али је закон повучен из даље процедуре због немогућности усаглашавања различитих ставова старих и нових задруга. У цјелини гледано, питање имовине, прије свега, државне у БиХ није уређено, док је питање задружне имовине рјешавано на различите начине, али цјеловито рјешење није дефинисано. Највећи проблем томе је наслеђена проблематика имовинских односа који су резултат честих организационо - правних и функционалних промјена у задругарству у цјелини, а потом примјена палијативних рјешења у смислу дефинисања позиције задругарства, укључујући и питање задружне имовине.

Програмски, ресорно министарство је подржало задружни сектор кроз низ мјера: прво, донешен је Програм развоја задругарства за период 2010-2016. година, проведена је инвентаризација пољопривредних задруга, проведен је програм подршке запошљавању дипломираних инжењера у пољопривредним задругама уз помоћ Министарства рада и друге мјере подршке. Министарство такође подржава рад Задружног савеза Републике Српске као кровне организације која у сарадњи са министарством проводи програмске мјере подршке. За подршку провођењу задружне ревизије и раду савеза у период 2014-2018. године издвојено је 349.499 КМ.

Финансијска подршка задружном сектору реализује се у оквиру мјера подршке које су прописане правилником о условима и начину финансирања пољопривреде и развоја села. Пољопривредне задруге имају право на посебну мјеру подршке за развој пословних активности, за шта је у временском периоду 2014-2018. године издвојено 1,655,264.31 КМ. Такође задруге имају право и на све друге мјере подршке прописане правилником: мјере подршке текућој производњи, мјере подршке дугорочним улагањима, системске мјере подршке за шта је у истом овом временском периоду издвојено 1.503.908 КМ. Укупно 106 задруга је било корисник, неких од горе поменутих мјера подршке.

Укупна директна подршка задружном сектору од 2014 - 2018. године износи 3.508.672 КМ.

Индиректна подршка задругама се дешава кроз мјере подршке откупу пољопривредних производа, у ком систему, нажалост, данас има најмање задруга као посредника у откупу. Ипак има и позитивних примјера. Тако у откуп млијека укључено је 6 задруга које откупљују млијеко од стране 383 корисника са 1882 музна грла који испоручују 467.946 литара млијека и остваре мјесечну премију од 109.949 КМ. У откуп воћа и поврћа у 2016. години преко задруга, произвођачи су остварили премију од 271.506 КМ, а у 2017. години 237.017 КМ.

Иако су досад усмјеравана средства значајна, она су недовољна да снажније убрзају развој Задруга које имају иницијативу и програме прихваћене на тржишту. Због тога, нужна је већа финансијска помоћ свим задружним субјектима који су способни да на бази квалитетних програма, дају тржишту конкурентне производе што ће јачати економску позицију појединачно оснивача и Задруге као цјелине.

Када су у питању развојни пројекти у оквиру којих се реализују мјере подршке развоју пољопривредног задругарства, нажалост не постоји евиденција нити пројеката нити износа подршке која би се могла приписати искључиво задругама. Али велики број пројеката је директно или индиректно допринио развоју пољопривредних задруга у Републици Српској, као што су пројекти финансирани од стране IFAD-а, Свјетске банке, USAID, FAO, UNDP, IPA средстава Европске уније и други међународни и домаћи донатори.

Табела бр: 37. Подршка задружном сектору из средстава аграрног буџета, 2014-2018. година

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	УКУПНО
- Подршка пословним активностима	347.551	257.226	380.556	183.007	486.922	1.655.264
- Подршка задружн. савезу	49.499	50.000	50.000	50.000	150.000	349.499
- Остале мјере подршке	400.270	502.868	282.697	177.357	140.714	1.503.908
Укупна подршка задружном сектору	797.321	810.095	713.253	410.365	777.636	3.508.672

4.8. Оснивање, регистрација и покретање пословних активности нових задруга

Полазећи од стања у задругарству РС, намеће се потреба формирања и успостављања нових задруга, поготово у пордучјима где нема задружних организационих облика, а што би представљало снажан подстицај за развој свих пословних активности које су иманентне задругарства и аграрном и руралном развоју подручја на којима задруге дјелују.

За оснивање задруге потребно је обезбиједити финансијска средства као оснивачки улог из којих ће се покрити трошкови за оснивање и регистрацију задруге.

То су трошкови: ЗС РС за припремне активности, израду и штампање оснивачких аката; трошкови нотарских услуга и овјере докумената; остали трошкови за регистрацију задруге, (пореско увјерење за оснивача да немају пореских дуговања, увјерење ЦИПС-а о пребивалишту, накнада за услугу једношалтерског система која се плаћа АПИФ-у, такса за објаву у Службеном гласнику Републике Српске) и друго. Све ове трошкове плаћају иницијатори оснивања нових задруга.

Међутим, за један дио трошкова, прописане су олакшице. Законом о измјенама и допунама Закона о судским таксама (Сл .гл. РС, бр. 67/13), привредна друштва и задруге су ослобођени плаћања судских такса у процесу регистрације. Такса за упис спољнотрговнског промета задруге не плаћају ако је предмет ове дјелатности уписан у оснивачки акт. Планирани трошкови за оснивање и регистрацију задруге, кориштењем услуга нотара, које плаћају оснивачи нове задруге, износе око 1.000 КМ.

Након добијеног рјешења о регистрацији, спроводе се процедуре везане за покретање пословних активности у задрузи које се односе на: израда печата; комунална такса за истицање фирме; подношење иницијалног захтјева за фискализацију пословања са монтажом касе и уговором о годишњем сервисирању; упис у регистар обвезника индиректних пореза; рјешење о испуњености услова у погледу техничке опремљености, заштите на раду и заштите и унапређивања животне средине; захтјев за приступање у чланство у Задружном савезу Републике Српске и друго. Сви трошкови у вези наведених активности при покретању дјеловања и рада задруга износе око 1.200 КМ.

Дакле, трошкови оснивања, регистрације и покретања пословних активности задруга, приближно, износе око 2.200 КМ, што нису мала средства у фази настајања и формирања пословног субјекта, када нема извора прихода, већ само трошкови. Због тога било би неопходно увести мјере којима би се обезбиједила бесповратна средства за формирање, регистрацију и започињање пословних активности задруга, што би представљало велику олакшицу за све оне иницијативе, чији је циљ да формирају нову задругу, која својим дјеловањем унапређује аграрни и рурални развој.

5. Развој задругарства и задружних кооператива у развијеним и земљама у окружењу

Пољопривредне задруге данас представљају једну од главних карика у прехранбеном ланцу у свим земљама ЕУ, као и другим европским земљама. Задруге су уједно и удружења произвођача и предузећа. Она су продужена рука пољопривредне производње јер омогућују произвођачима да концентришу своју снагу на куповину репроматеријала, као и на откуп, прераду и маркетинг производа својих чланова.

Активности задруге су засноване на принципима демократичности, транспарентности и солидарности.

На планети Земљи удружено ради и послује око милијарда задругара који су организовани у више од 750.000 задруга. Процењује се да је око три милијарде људи повезано, на разне начине, са радом задруге. Задруге обезбеђују више од 100 милиона послова широм свијета, што је за 20 одсто више од мултинационалних корпорација (Гулан, 2018).

Табела бр: 38. Европске задруге у бројкама¹⁸

Више од 17% становништва у Европи чланови су задруга	задружна предузећа, број 176.461	чланови, број 141.502.512
	од тога у пољопривреди: 51.392	од тога у пољопривредним задругама 9.592.704
Од 2009. године број чланова се повећао за 14%	запослени, број 4.707.682	годишњи обрт, 1.005 € милијарди
	од тога у пољопривредним задругама 675.566	од тога у пољопривреди 347 € милијарди

Пољопривредне задруге у ЕУ су важан социо-економски елемент у економији и друштву: учествују преко 50% у снабдијевању пољопривредним репроматеријалима, преко 60% у откупу, преради и маркетингу пољопривредних производа. На основу извјештаја међународног задружног савеза (ИСА), те извјештаја ЕУ и националних статистика можемо закључити да задружне организације и даље имају врло важан положај како на тржишту тако и у европском друштву. Према извјештајима Европске комисије постоји око 180.000 задруга у Европској унији, које су у власништву око 140 милиона грађана и запошљавају 4,7 милиона људи. Унутар тих бројева налази се 50.000 пољопривредних задруга с око 10 милиона чланова. Задружни покрет се разликује међу земљама чланицама ЕУ, како по броју задруга, тако и по бројности чланства и економској снази задруга. У појединим земљама ЕУ, број задруга и чланова варирају у широком обиму, као што се може видјети из табеле.

¹⁸ Cooperative europ: The power of cooperation, Brussels, www.coopseurope.coop

Табела бр: 39. Општи подаци о пољопривредним задругама у Европској унији по земљама чланицама¹⁹

Р.б.	Земља	Број фарми у хиљадама	Површина кориштеног пољ.земљ. у 000 ха	Просјек хектара по фарми	Број задруга	Број чланова
1.	ЕУ 28	10.321	171.288	17	51.392	9.592.704
2.	Чешка	26	3.453	130	364	915
3.	Њемачка	265	15.167	57	2.316	1.400.000
4.	Грчка	685	4.554	7	6.376	713.714
5.	Шпанија	945	23.230	25	3.844	1.179.323
6.	Француска	456	27.814	61	14.429	451.230
7.	Ирска	138	4.883	35	75	201.684
8.	Италија	1.010	12.098	12	6.741	792.092
9.	Латвија	70	1.930	28	130	9.293
10.	Литванија	150	2.924	19	402	12.900
11.	Холандија	56	1.796	32	37	99.884
12.	Аустрија	132	2.669	20	1.020	306.300
13.	Португал	259	3.641	14	735	9.616
14.	Словенија	70	488	7	34	26.604
15.	Финска	50	2.233	45	33	139.533
16.	Шведска	63	3.012	48	30	160.350
17.	Белгија	37	1.354	37	301	3.900 (запослених)
18.	Бугарска	203	4.468	22	900	
19.	Хрватска	134	1.563	12	532	7.925
20.	Данска	35	2.614	75	28	45.710
21.	Мађарска	430	4.670	11	1.116	31.544
22.	Пољска	1.410	14.405	10	2.991	317.200
23.	Словачка	26	1.889	74	136	5.654
24.	Велика Британија	185	16.673	90	625	157.235

У периоду свог развоја развиле су се различите врсте задруга у односу на класичне задруге, а које се разликују око питања отвореног чланства, дионица чланова, степена одговорности, могућности учешћа вањских инвеститора, одлучивања и подјеле прихода.

Поједине земље ЕУ имају различит правни оквир за задруге, у неким случајевима уопште не постоји специфичан правни оквир.

Различитост пољопривредних задруга у ЕУ је значајна, док су у Сјеверној Европи задруге достигле висок ниво интеграције, дотле су у Медитеранском дијелу Европе оне остале мање концентрисане и са доста нижим обимом пословања.

¹⁹ Истраживање структуре фарми, 2016. (Farm structure survey, 2016.), које не укључује мале фарме

Преовладавање малих задруга у Јужној Европи узроковано је, између осталог, већом резервом коју произвођачи и локалне власти имају према спајањима задруга без обзира на последњи тренд у смањењу броја задруга и повећању обима њиховог пословања.

Паралелно с тим, задруге развијају услуге за своје чланове те раде на диверзификацији својих активности према новим пословним могућностима у руралном подручју. Овај тренд се нарочито може препознати у специјализованим активностима као што је фитосанитарна, анимална, и биљна селекција, сточна храна, са циљем повећања ефикасности производње и унапређење квалитета живота за чланове задруга, аспект који не треба потцијенити у контексту генерацијске обнове у пољопривреди.

Изазови с којима су се задруге суочиле задњих година и који још увијек трају довеле су до формирања интернационалних задруга као алата за превазилажење потешкоћа насталих на тржишту пољопривредних производа. Међутим постоји још увијек много препрека на пољу интернационалне сарадње: легислатива, опорезивање, рачуноводствени стандарди и приступ изворима финансирања.

Према *Бијману* основне регионалне разлике међу земљама ЕУ у погледу задругарства могу се свести на следеће:

- У јужној Европи, везе задруга са локалном управом су и даље снажне; да би комбиновале локалне користи са економијом обима у преради и маркетингу, док су федералне структуре у задругарству и даље веома популарне,
- У сјеверној Европи, федералне структуре нестају, због потребе да се скрате ланци снабдијевања и смање трансакциони трошкови,
- Многе земље имају неке политике подршке (ослобађање од пореза, образовна подршка, неки финансијски подстицаји), али експлицитна подршка не води нужно до више / бољих задруга,
- Задруге у Јужној Европи имају више државне подршке, али ограничавајуће законодавство, док у Сјеверној Европи задруге имају мање државне подршке, али стимулативно законодавство,
- На нивоу ЕУ једина мјера подршке за задруге је финансијска подршка за организације произвођача у сектору воћа и поврћа, а касније и произвођаче млијека;
- Различите структуре одбора: код задруга у сјеверној Европи постоји јасна подјела задатака између управног одбора и професионалног менаџмента (дуалистички систем), а код задруга у јужној Европи предсједник одбора је често генерални директор (монистички систем),
- Многе земље сјеверне и западне Европе као што су Француска, Немачка, Белгија, Ирска, Велика Британија, Холандија, Аустрија и Данска имају интензитет чланства, или проценат произвођача који јесу чланови задруге, преко 50%, док медитеранске и јужне европске земље имају интензитет чланства од око 30% до 50%, а земље централне и источне Европе као што су Естонија, Летонија, Литванија, Пољска, Чешка Република, Мађарска, Словачка Република, Румунија и Бугарска имају интензитет чланства испод 30% и у неким случајевима испод 10%,

- Што се тиче тржишног удјела пољопривредних производа који се пласирају путем задруга, земље сјеверне и западне Европе тргују преко 40%, а у неким случајевима преко 50% пољопривредних производа кроз задруге. Земље Медитерана и јужне Европе, као што су Шпанија, Португал, Италија и Грчка, пласирају око 25% до 50% пољопривредних производа кроз задруге, док земље централне и источне Европе спадају у групу од 0% до 25%. Унутрашње управљање се такође реформише међу европским задругама.

Доношење одлука се пребацује са чланова на менаџере, као одговор на промјене на тржиштима. Ово се реализује преко појаве иновативних механизма унутрашњег управљања:

- професионални менаџери;
- пропорционално гласање;
- нечланови у управном одбору;
- нечланови у надзорном одбору;
- правно раздвајање између удружења и фирме;
- чланови вијећа преузимају улогу генералне скупштине;
- хибридне власничке структуре : позивање нечланова у власничку структуру.

У контексту Заједничке пољопривредне политике, пољопривредне задруге су законски кодификоване као „добровољне организације произвођача пољопривредних производа“ (ПО) које се Европска комисија обавезала да подржи кроз развој политичког окружења које промовише организације произвођача. Уобичајена дефиниција ПО је: “рурално предузеће, у власништву и под контролом произвођача и ангажовано у колективним маркетиншким активностима. Дакле, у ширем смислу, организације произвођача су, попут задруга, у власништву корисника, под контролом корисника и служе на корист корисника“. Термин “произвођачка организација” је начин на који су задруге дефинисане и кодификоване у праву ЕУ, мада постоје значајне разлике у начину функционисања ПО у пракси. ПО се много мање баве прерадом производа чланова, али умјесто тога учествују у заједничком маркетингу и продаји производа чланова.

5.1. Изворни задружни принципи, правила и достигнућа међународног задружног покрета

Закон о кооперативним друштвима на нивоу ЕУ из 2003. године ослања се углавном на принципе Међународног задружног савеза. Дакле, то изричито значи да ће задруга имати отворено и добровољно чланство, демократско управљање према систему један члан/један глас и подјелу вишкова према учешћу. Ипак, закон је дозволио задругама да буду затворене и да уведу пондирање права гласа, али у таквим случајевима задруга ће бити дискриминисана од стране опорезивања (неће имати умањење пореза) и на тај начин овакав приступ у пракси остао је незанимљив.

Европске задруге би требале имати као свој главни циљ задовољење потреба својих чланова и / или развој својих економских и / или друштвених дјелатности, у складу са сљедећим принципима:

- a) активности задруге треба водити на обострану корист чланова, тако да сваки члан има користи од активности задруге у складу с његовим / њезиним учешћем,*
- b) чланови задруге треба да буду уједно и купци, запосленици или добављачи или на други начин укључени у активности задруге,*
- c) контрола треба бити повјерена једнако члановима, иако се пондерисање гласовања може допустити, како би се одразио допринос сваког члана задрузи,*
- d) треба да постоји ограничена камата на позајмљени и уложени капитал*
- e) добит се треба дијелити у складу с пословним активностима обављеним преко задруге или задржана како би се задовољиле потребе чланова,*
- f) не би требало бити умјетног ограничења учлађења у задругу,*
- g) у случају престанка рада нето имовина и резерве би требале бити дистрибуиране према принципу незаинтересоване дистрибуције, односно другој задрузи која слиједи сличне циљеве или служи сврси општег интереса.*

Статут Европских задружних друштава (Statute on European Cooperative Society) Одлука Савјета Европе и Европске комисије Бр. 1435/2003 од 22 јул а 2003.

Иако су друштвени и идеолошки аспекти тренутно можда укључени у законодавство Европе и држава чланица, општи називник задруге је да се задруга првенствено посматра од стране својих чланова и европског и националног законодавства као предузеће које испуњава три карактеристике: власништво корисника, контролисано од стране корисника и на корист корисника (*user-ownership, user-control and user-benefit*).

Такође је упитно да ли су друштвени, идеолошки и културни аспекти који су проглашени као циљ задруге инволвирани у правне дефиниције задружног права у јурисдикцијама широм свијета. На примјер, у правној дефиницији задруге у Холандији и Њемачкој није поменут ниједан други циљ него економски циљ задруге. У неким јурисдикцијама ЕУ, задруга се сматра асоцијацијом са или без обавезне, иако промјенљиве, капиталне основе у другима као друштво или као дио уговорног права, док у неким другим државама чланицама ЕУ задруге немају одвојене правне статуте, као у Данској и Великој Британији.

Положај пољопривредних задруга у Европи се у великој мјери промијенио у посљедњих десет година. Од „продавнице“ социјалистичке пољопривреде и преовладавајућег облика власништва у пољопривреди, задруге су дошле у позицију само једног од могућих облика пословања у пољопривреди. Задружни систем демократског одлучивања чини се да је непоновљиво неприкладан у вријеме трансформације економије, када се мијења ситуација на тржишту и позива на флексибилне и брзе одлуке. У многим случајевима, задруге се још увијек чине оптерећене вишком радне снаге и успоменама на "славну" прошлост, укључујући и однос својих чланова према кооперативној имовини и друштвеним и културним услугама које су обезбјеђивали за своје чланове. Власнички односи су се промијенили:

постоје фармери као чланови задруге, али и право власника, који још увијек чекају рјешавање потраживања њихове имовине.²⁰

Према *Боучковој* током протекле деценије, развиле су се, осим "класичних" задруга четири нова типа: дионичарске задруге, задруге кћери, дионичарске задруге са могућношћу трговине дионицама ("Нова генерација кооператива") и задруге с ограниченом одговорношћу (ПЛЦ). Те врсте се разликују у основи у примјени основних задружних вриједности и принципа.

Табела бр: 40. Искуства у организационо - правном уређењу задругарства у земљама ЕУ²¹

	Традиционалне задруге	Дионичарске задруге	Задруге кћери	Дионичарске задруге са могућношћу трговине дионицама (NGC)	Задруге са ограниченом одговорношћу (PLC)
Чланство	отворено	отворено	промјењиво	ограничено	промјењиво
Лична одговорност	не	за инвеститоре	за инвеститоре	да	да
Шема гласања	једнако право	чланови: принос инвеститори : дионице	чланови: принос инвеститори: дионице	засновано на приносу/ инвестицијама	на основу дионица
Контрола одлучивања	чланови	чланови	чланови кроз задругу	чланови	чланови
Вањске дионице (учешће)	не	да	да	ограничено	да
Дионице чланова	једнаке	једнаке	једнаке	засновано на приносу	дионице
Поврат на уложена средства	засновано на приносу	чланови: принос инвеститори : дионице	чланови: принос инвеститори: дионице	чланови: принос инвеститори: дионице	засновано на дионицама
Професионални менаџер	не	не увијек	да	да	да

Може се рећи, да ако иде у табели с лијева на десно, да се организације све више удаљавају од оригиналних принципа а посљедњи тип задруга - задруге с ограниченом одговорношћу, не чине се више као задруге у складу с нашим разумијевањем, јер је власништво у цјелини тзв. дионичара, који су, међутим, прије власници дионица. Улогу

²⁰ Б. Боучкова: *Agriculture cooperatives: perspectives for the 21st Century*, Чешки пољопривредни Универзитет, Праг, AGRIC, ECON, 48, 2002 (4): 166-170

²¹ Б. Боучкова: *Agriculture cooperatives: perspectives for the 21st Century*, Чешки пољопривредни Универзитет, Праг, AGRIC, ECON, 48, 2002 (4): 166-170

чланова у оваквим задругама играју тзв. покровитељи или патрони, односно купци задруге.

Још једна важна разлика је да у већини њих, ту су не само чланице, већ и инвеститори, а код неких типова и вањски, тако да су приходи распоређени, не само с обзиром на учешће у послу или производима, већ и према уложеним дионицама.

Дионичарске и задруге кћери називају се и задруге са вањским инвеститорима, јер инвеститори нису чланови задруге. Задруге са могућношћу трговине дионицама и задруге с ограниченом одговорношћу су тзв. члан инвеститор задруге, јер улагачи су искључиво или углавном, чланови.

Зато се сматра да задружно законодавство у ЕУ може бити унапређено. Важна питања којима се треба бавити односе се на флексибилност унутрашњег управљања, на могућност разликовања гласачких права и расподелу нето прихода, могућност увођења чланства за инвеститоре и могућност именовања професионалаца који нису чланови у управном одбору и/или надзорном одбору. Такође, у неколико држава чланица може се побољшати положај задруга и њихових чланова са становишта пореског права и права конкуренције.

5.2. Искуства у организационо - правном уређењу задруга и задружних кооператива у земљама ЕУ

Према значају докумената који препознају постојање и важност задруга, може се извршити класификација земаља у три основне категорије:

1. земље у чијим је уставима препознат значај задруга;
2. земље које имају неку од форми задружног законодавства, при чему се може издвојити неколико подгрупа;
3. земље које немају задружно законодавство и у којима се задружна природа неке организације дефинише статутом и правилима задруга.

Земље које не дефинишу задруге било каквим посебним правним актима су углавном оне с врло отвореним законодавством, који укључује и задружна начела у заједничком пословном праву. Ово је примјер Данске и Луксембурга. Затим ту су земље с одређеним правним правилима за задруге, али без посебног правног оквира за задруге, као што су Француска и Белгија. Остале земље имају јак задружни идентитет и задруге су предмет посебних прописа, задружних начела, чак су обухваћени у уставу, као у Португалу, Шпанији и Италији.

Табела бр: 41. Правни оквир за задруге ЕУ земаља²²

Земља	Да ли је легислатива у складу са задружним принципима	Принцип један члан један глас	Исплата дивиденди	Инвестиције нечланова	Подјела резерви
Белгија	да	да	да	не	не
Данска	не	да	да	да	не
Финска	да	да	да	да	да
Француска	да	релативно	да	да	да
Италија	да	релативно	да	да	да
Ирска	да	да	да	не	не
Луксембург	да	да	да	не	не
Њемачка	да	да	према правилима	не	не
Холандија	да	да	да	не	не
Португал	да, задружни код	да	да	да	да
Аустрија	да	да	према правилима	да	не
Грчка	да	да	да, према правилима	не	не
Велика Британија	да	да	да	да	да
Шпанија	да	да	да	да	да

Чак и ако се национални правни системи разликују, могу се грубо подијелити у двије категорије. Земље у првој групи остављају одређени "простор манипулације", али имају посебне прописе око формирања резерви (Финска, Шведска, Португал, Грчка).

Друга категорија има више круте прописе, а у неким случајевима строга правила формирања резерви (Њемачка, Аустрија, Данска, Луксембург). Строга правила формирања резерви примјењују се у Француској, Италији, Шпанији и Португалу. Принцип један члан-један глас се примјењује у готово свим земљама ЕУ.

Европска комисија је 2003. године донијела заједнички основ за задружни законски оквир, који би вриједио за све земље чланице.²³ Иако се очекивало да ће нови законски оквир на нивоу ЕУ уклонити двосмислености разумијевања задружног пословања, он је прије свега формиран да омогући успостављање прекограничне сарадње задруга односно формирање мултинационалних задруга унутар ЕУ.

Национални закони и правила за пословање задруга не подлијежу обавези усклађивања својих одредби са ЕУ правним оквиром за задруге. Главни циљ заједничког законског оквира за кооперативе на нивоу ЕУ је да задовољи потребе и/или промовише економске и друштвене активности својих чланова (физичких или правних

²² Higher council for co-operation 2000: *Co-operative movements in the European Union*, Ministère de l'emploi et de la solidarité, Secrétariat d'état à l'économie solidaire, Paris, 2001.

²³ COUNCIL REGULATION (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE), Official Journal of the European Union, 18.8.2003.

лица), нарочито кроз склапање међусобних споразума за снабдијевање добрима или услугама поштујући сљедеће принципе:

- активности задруга морају тежити узајамној користи тако да сваки члан може да искористи те активности на основу његовог учешћа;
- мора постојати преписка између чланова и клијента /запосленика / добављача; осим ако је другачије предвиђено другачијом законском одредбом, задруга не може да прими трећа лица која нису партнери да би имали користи од њених активности или да учествују у реализацији сопствених операција;
- контрола задруге мора бити праведно распоређена међу члановима (на принципу “један члан - један глас”), са изузетком обезбјеђивања гласова у складу са одговарајућим доприносом чланова;
- интерес за капитал уложен у друштва мора бити ограничен;
- коначни профит мора се расподијелити према обављеним активностима од стране задруге (“дивиденда на куповину”), или искориштен да задовољи потребе чланова;
- не може бити неоправданог одбијања уласка нових чланова (у односу на принцип отвореног чланства);
- нето имовина настала ликвидацијом мора да иде само ентитетима са алтруистичким циљевима или другим задругама које имају исте циљеве или имају циљ од општег интереса.

Статути задруге морају осигурати управљачку структуру. У том смислу постоје двије могућности:

- дуалистички систем (орган управљања и надзорни орган);
- монистички систем (административно тијело).

Поред тога, ако је то дозвољено законом државе чланице, статут може да обезбједи међу члановима задруге не само клијенте или добављаче, већ, у неким околностима, ограничен број “чланова инвеститора” који немају интерес да користе или производе робе или услуге задруге. Право гласа који је у статуту приписан “члановима инвеститорима” мора бити у складу са законом државе у којој се налази сједиште. У сваком случају, међутим, “чланови инвеститори” не могу имати више од четвртине укупног права гласа.

Директива о учешћу запослених у задругама, има за циљ одржавање права запослених који ће бити укључени у стварање задруге. Директива предвиђа три начина укључивања запослених: информације, консултације и учешће. Стога свака земља мора у своје национално законодавство пренијети најмање једну од ове три опције и ако то не успије, онемогућава оснивање сједишта европске задруге.

Задруге у уставима европских земаља²⁴ су регулисане на различите начине. Класификација европских земаља је извршена према признавању задруга у уставима, при чему су установљене три категорије земаља:

- земље у чијим је уставима препозната вриједност задруга;

²⁴ Николић М. „Еволуција задружног законодавства у ЕУ,, ДАЕ- Србије, Београд, 2009, стр. 88.

- земље чији устави не помињу задруге, али гарантују слободу удруживања грађана, што се сматра основом за формирање и дјеловање задруга;
- земље чији устави не признају постојање задруга и не наглашавају слободу удруживања грађана.

Устав Европске уније директно не помиње задруге, већ само наглашава право грађана на удруживање:

Основна сврха задружног законодавства²⁵ је да омогући и регулише оснивање и економску активност задруга. Задружни покрет у цјелини и задружно право су настали на европском континенту. Традиција постојања закона који регулишу област задругарства, различит степен развоја појединих сектора задругарства, као и многобројност законских рјешења садржаних у законима о задругама на „старом“ континенту, послужили су као основ за класификацију задруга.

5.3. Основне карактеристике задружног законодавства у земљама региона

Словенија

Основни Закон о задругама усвојен је 1992. године, а измјене и допуне закона извршене су 2009. године. Измјенама и допунама Закона о задругама у 2009. години унијете су одреднице које регулишу питање „европске задруге“, којим се регулише број оснивача из различитих земаља, најнижи ниво улога, избор органа управљања и руковођења, располагања имовином и увечавање исте. Предвиђа да задругу може да оснује три физичка и/или правна лица, што је у складу са савременим тенденцијама у међународном задружном праву, како у погледу нижег броја чланова, тако и по основу укључивања правних лица. Чланство је лично и непреносиво, уплата чланских удјела је обавезна, а чланови гарантују ограничено за пословање задруге, мада се задружним правилима то може искључити. У обавезне резерве се уплаћује минимум 5% чисте добити, док о расподјели осталог дијела добити одлучују чланови (Николић, Арсенијевић, 2015).

Што се тиче имовине коју су задруге добиле 1992. године, а она је чинила 45% вриједности прерађивачких капацитета у прехрамбеној индустрији, иста чини јединствени недјелјиви и неутуђиви дио задружне имовине. У процесу власничке трансформације 46 предузећа која су појединачно наведена у закону до 45% друштвеног капитала преноси се на задруге које су у периоду 1986-1990. године сарађивале са њима. У пракси дио капитала који је пренешен задругама често је био значајно мањи од предвиђених 45% (Авсец, 2005). Упркос томе, допринос који је овај закон имао на очување задружне имовине (посебно у поређењу са другим земљама насталим на територији СФРЈ) је значајан (Николић, Арсенијевић, 2015).

Задружни савез Словеније више није ревизијски савез, већ је ревизија регулисана јединственим Законом о ревизији, којим је предвиђено да задружну ревизију обавља задружни ревизор и да се врши сваке године. У Задружном савезу Словеније су 62 чланице, Државна банка, сјеменска кућа Семенарна из Љубљане и Кметчки глас, као и најбитније пољопривредне новине у Словенији. Словеначке

²⁵ Николић М. „Еволуција задружног законодавства у ЕУ., ДАЕ- Србије, Београд, 2009, стр. 105.

задруге обављају више од 80 одсто послова у пољопривреди. Ни једна земља у западној Европи нема тако велики проценат промета у пољопривреди.

Хрватска

У Хрватској је у примјени Закон о задругама из 2011. године који је усаглашен са одредницама из Задружног статута Европске уније. Нови закон се позива на међународно признате задружне принципе, предвиђа седам физичких или правних лица као осниваче, непреносиво чланство, постојање основног и додатног улога које уписују чланови и који су исти за све чланове. У случају гашења задруге, након намирења свих обавеза и исплате улога, преостала имовина се преноси на јединицу локалне самоуправе да је пренесе другој задрузи или у њиховом недостатку, да је употреби за развој задругарства. Из ових начела произлазе слиједеће посебности:

- члан задруге може бити само особа која непосредно учествује у раду задруге,
- оснивач задруге и члан задруге који је приступио задрузи након њезиног оснивања имају једнака права и обавезе,
- код одлучивања на скупштини сваки члан скупштине има један глас,
- износ основног улога је једнак, а његову висину одређује скупштина и не може бити мањи од 1.000 куна.

Наведеним законским одредбама проведена је хармонизација хрватског задружног права са прописима Европске уније и смјерницама за задружно законодавство.

Посебно је указано на одређивање недјелјивости и неотуђивости задружне имовине. Закон прописује да ће имовину задруга која им је одузета без накнаде од стране правних лица, та правна лица или њихови наследници вратити на основу документованог захтјева. Прописи о враћању задружне имовине у Хрватској су, дакле, строжији него у Словенији, али представљају основ за очување задружне имовине.

Македонија

У овом моменту у Сјеверној Македонији постоје два Закона о задругама. Закон о задругама усвојен је 2002. године као општи закон, а 2013. године усвојен је и Закон о земљорадничким задругама. У овом моменту у Македонији на основу тог закона функционише само 39 земљорадничких задруга. Општи закон о задругама предвиђа минимум три физичка или правна лица као осниваче, који могу уписати и више удјела уколико је то предвиђено задружним правилима. Сваки члан има право само на један глас, без изузетака. У члану 74. овог закона предвиђа се да се друштвени капитал преименује у складу са законом о трансформацији предузећа са друштвеним капиталом у року од шест месеци, те да ће такав капитал чинити дио задружног капитала.

У овој земљи је 1994. године донијет закон по којем је имовина свих постојећих земљорадничких задруга постала државно власништво. Задруге које су желеле да наставе са радом узеле су концесију на земљиште и то на период од 30 година. Сада постоји пет таквих задруга, али оне не раде у складу са међународним принципима

задругарства, јер три члана имају површине од 300 или 500 хектара земље. Они ни теоретски не могу да обрађују ту површину, а не примају нове чланове.

Србија

Нови Закон о задругама усвојен је 29. децембра 2015. године. Ради се о општем закону према којем задруга уписивањем своје претежне дјелатности одређује врсту задруге. Минималан број оснивача је 5 и то искључиво физичких лица и то домаћих и страних, како је наведено у закону, с тим да је такође наведено да лица не могу бити чланови истог домаћинства. Новина у новом закону је да се задруге одређују да ли ће оснивачки улог базирати на чланаринама или улозима. Минимални основни капитал износи 100 динара. Када је у питању повраћај задружне имовине коју задруге потражују по основама претходних закона, сви поступци који су у току рјешаваће се по одредбама тих закона, осим ако се ради о поступцима везаним за пољопривредно земљиште. На пољопривредном земљишту које је уписано као друштвена својина, на захтјев задруге, која је уписана као ималац права на том земљишту које је купила или стекла другим теретно правним послом и за које задруга поседује доказ о стицању, уписаће се задружна својина. Доказивање права на земљиште задруга не треба да врши за пољопривредно земљиште на којем је извршен попис земљишта у друштвеној односно државној својини. Исте одредбе важе и за остале непокретности, за које задруге морају поднијети захтјев за упис права и то у року од три године од ступања на снагу закона. У том смислу, задруге односно задружни савези дужни су да надлежном катастру поднесу захтјев за упис задружне својине најкасније до 7. јануара 2019. године за све непокретности на којима полажу одређено право, а које су на дан 7. јануар 2016. године уписане као друштвена својина или јавна својина. У погледу непокретности за које се воде управни или судски поступци у вези са враћањем имовине задруге, важи рок од 3 године од дана правноснажног окончања поступка. Након протекла наведених рокова, овакве непокретности надлежни катастар ће по службеној дужности уписати као јавну својину Републике Србије.

Црна Гора

Нов Закон о кооперативама усвојен је 2015. године, а до тада је важио Закон о задругама из 1996. године који је донесен у заједничкој држави Србије и Црне Горе.

Нови Закон предвиђа минимум пет физичких лица за оснивање задруга, а минимални оснивачки улог износи 200 Евра. Чланство у савезима је добровољно, а пословање задруга је дјелимично изоловано, будући да задруга не може бити оснивач, нити члан другог правног лица.

5.4. Нови модели задружног финансирања у ЕУ²⁶

Задруге уводе иновативне финансијске инструменте, у настојању да се носе са повећаним потребама за улагањем. Разлог је да се постојећи финансијски прописи често показују недовољним када задруга треба да одговори на тржишне прилике.

²⁶ Николић М. „Еволуција задружног законодавства у ЕУ„ ДАЕ- Србије, Београд, 2009, стр. 105.

Досада је развијено низ финансијских алата стављених на снагу од стране задруга у земљама Европске уније.

Табела бр: 42. Методе формирања капитала код задруга у ЕУ

Земља	Улози чланова	Обвезнице	Улози нечланова	Пропорционално трживи улози	Удруживање капитала (joint stock)	Јавно лицитирана власничка права
Белгија	+			+		
Данска	+				+	
Њемачка	+					
Грчка	+				+	
Шпанија	+	+	+			
Француска	+	+	+			
Ирска	+				+	+
Италија	+		+		+	
Лухембург	+	+				
Холандија	+	+		+	+	једна
Аустрија	+	+				једна
Португал	+	+	+			
Финска	+		+		+	
Шведска	+				+	
Велика Британија	+	+				+

- **Подружнице и стратешки савези:** Посљедњих двадесет година многе задруге су основале подружнице као средство за стицање међународног фокуса, да развију иновативне производе и да се више окрену тржишту. Организацијске предности подружница за пољопривредне задруге су повезане са: боље управљање ризицима у холдинг типу задружног предузећа, лакоћа извора бољим конкурентним снагама на тржишту поред мултинационалних компанија и малопродаје. На примјер, Данске задруге користе подружнице с намјером да се боље носе на иноземним тржиштима, нпр. *MD Foods* на британском тржишту. Посљедњих година многе фирме се окрећу једне другима у мноштву улога које имају на тржишту конкуренти, купци, сарадници. Сарадња има облик стратешких савеза или развоја нових производа, или пласирање производа једних и других на више тржишта. На примјер, *Arla Foods* и др. склопили сарадњу на тржишту продајних аутомата.
- **Обвезнице:** Многе задруге су експериментисале с капиталом нечланова издавањем обвезница. Обвезнице не носе право контроле нпр. право гласа, али заузврат имају фиксни приход обично привлачнији него што су предузетништво у пољопривредним задругама. На примјер, *Campina Melkunie* је издала обвезнице и за чланове и вањске инвеститоре како би стекла своју белгијску подружницу *Comelco*.
- **Пропорционално размјенљиве дионице:** Многе задруге су спремне да задрже чланове као улагаче у задруге. Као резултат тога, они су успоставили секундарно тржиште за дионице чланова које омогућује трговину дионица

између чланова. Сваки удио носи право испоруке одређеног броја јединица сировине. Чланови могу трговати својим дионицама под условима који одражавају вриједност тржишне перформансе задружних предузећа. На примјер, *Avebe*, задруга која производи скроб из кромпира увела је пропорционално трговање дионицама, коју је по први пут започела нова генерација задруга у САД-у.

- **Вањски извори дионица:** Капитал нечланица користи се у многим земљама. Шпанија и неке од њених покрајина су осмислили појам подржавајућих чланова, сарадња чланова и сарадника. Италијанске задруге могу имати финансијску подршку чланова. У Француској, постоји посебан правни облик за задруге (*Сица*) с до 50% капитала у рукама нечланова. У оквиру уобичајеног задружног модела у Француској, задруга може позвати вањске финансијере за куповину дионица, инвестиционих сертификата и обвезница.
- **Јавно лицитирање дионица:** Неке задруге одлучиле су да јавно изложе своје дионице на берзи како би проширили своју финансијску основу. Такве задруге постоје углавном у Ирској, и оне су отпустиле своја права контроле допуштајући да већина њиховог капитала буде у рукама нечланова.

5.5. Развој кластера

Последњих година развој кластера представља важан сегмент пословне политике Европе. Политика развоја кластера постала је једна од главних политика ЕУ, посебно у вези са обновљеном Лисабонском стратегијом ЕУ. У Европи у цјелини, сматра се да су кластери у великој мјери повезани с просперитетом, па су због тога националне иницијативе за јачање развоја кластера усмјерене према Европској унији. Циљ развоја кластера у ЕУ остварује се низом разних програма и иницијатива заједнице.

Дакле, у развијеним земљама све више се успостављају и унапређују различити облици стратешког партнерства у сфери привређивања, развоја и тржишта. Највећим дијелом то се односи на формирање „кластера“, као облика стратешког савеза сродних предузећа или удружења произвођача из једне гране, укључујући и произвођаче сировина. Поред тога у такве организационе облике укључују се образовне, стручне и научне институције, као и владине и невладине институције и организације. Тако удружени субјекти ефикасније рјешавају заједничке проблеме, унапређују пословање и развој и постижу натпросјечну конкурентност и промоцију на тржишту.

Када је ријеч о сектору аграрне привреде, треба навести да је управљање пољопривредном производњом и прерадом производа врло сложен процес који захтјева доношење важних одлука. За доношење исправних одлука неопходно је имати потребне вјештине и знање, а поред тога мора се располагати са информацијама. Иницијативе за формирање кластера су стратешке одлуке сваког пословног субјекта који жели тржишно, конкурентно и исплативо пословање.

Кластеру приступају само они који су препознали свој пословни интерес који је дефинисан кроз јасан циљ који, у основи, може бити:

- ефикасније кориштење домаћих ресурса (природних, производних и кадровских),
- подршка успостављању сарадње између производних субјеката и образовних и развојних институција,
- јачање конкурентности домаћих производа на ширим тржиштима,
- повезивање с фондовима за финансирање нових пројеката,
- обука и образовање учесника у свим сегментима успостављене организационе структуре.

У правилу, кластери уско сарађују са државним институцијама, а субјекти на тај начин добивају могућност већег утицаја на унапређење законодавног и институционалног оквира за пословање, отклањање административних и других баријера, а тиме и на унапређење конкурентности привређивања. Удруживањем у кластере, дефинише се квалитет, квантитет и континуитет производа као и праћење захтјева тржишта и начин задовољења купца. Према томе, успјех кластера заснива се на узајамном повјерењу и поштивању опште прихваћених начела. Због тога што у једном кластеру, по правилу, учествује више партнера, организација би требала бити што једноставнија, транспарентнија и оперативнија. Треба имати у виду да је кластер дугорочан пројект и као такав је сложен, стратешки орјентисан и треба га формирати тамо гдје се најприје могу остварити резултати.

Кластер повезују заједничке потребе на подручју набавке, купаца, специјализованих услуга, кадрова и других ресурса, и тако умрежене постижу натпросјечну конкурентност, а тиме и успјех у одређеном сегменту дјелатности. Иако је предност кластера излазак на међународно тржиште, кључно је да се обезбједи и функционисање кластера унутар националног тржишта. Чланицама кластера је јасно да они могу да буду и остану конкурентни на ужем, односно мањем тржишту, и да међусобно могу само да сарађују, док су на ширем тржишту мали да би могли да постигну конкурентску предност. Оне задржавају своју самосталност, индивидуалност, своју производњу, своје тржиште, а да при томе могу добро да дјелују унутар кластера, чак када их, под одређеним условима, стављају на располагање кластеру. Напредне економије се не такмиче данас јефтином радном снагом или експлоатацијом природних ресурса. Оне се такмиче знањем и технологијом, а у стварању ових конкурентских предности кључну улогу имају истраживање и развој, финансије и групе стручних појединаца које је најлакше окупити унутар кластера.

Предуслов за успјешан кластер је и познавање и примјена стандарда вјештина које представљају трошак али се кроз кластер и брже и јефтиније долази до истих. Кроз кластер се лакше, брже и јефтиније постиже све оно што је појединачно потребно предузећима: добијање сертификата за квалитет који обезбјеђују проналажења правог купца за прави производ; брендирање производа или гране; обука радника; увођење нових технологија; истраживање; унапређење дизајна; предуговор за производњу и пласман.

У сектору аграрне привреде у неким земљама Европе, створени су кластери као што су: кластер органске производње; кластер произвођача поврћа; кластер произвођача и прерађивача воћа; кластер производње и прераде млијека, меса;

кластер произвођача и прерађивача пољопривредних сировина, промета и произвођача импуга; задружни кластер и других.

У досадашњим активностима успостављања кластера, искуства показују да се кластери региструју као привредна интересна удружења, и као задруге, Међутим већина кластера је регистрована као трговачко друштво, друштво с ограниченом одговорношћу што се показало као једноставан и динамичан облик за повезивање субјеката ради остваривања заједничких циљева.

Све наведене иницијативе и облици успостављања кластера, важни су за аграрни сектор као цјелини. Међутим, формирање задружних кластера у којима ће бити успостављена сарадња између производње пољопривредних сировина, прераде пољопривредних сировина, промета готових производа, производња и снабдијевање импутима и средствима рада, стручним и научним институцијама, представља посебан значај и интерес, не само чланица успостављених кластера, већ и друштва у цјелини. То су темељи на којима задругарство може градити свој просперитет, али и значајно покренути убрзанији развој подручја на којем дјелују.

Развојем кластера у аграрном сектору Републике Српске, у чему задругарство треба да има кључну улогу, створиле би се могућности повећања конкурентности не само овог сектора, већ и значајног дијела привреде Републике Српске. Стим у вези неопходно је покренути иницијативу за усклађивање Законске регулативе у аграрном сектору са ЕУ регулативом; мапирање подручја према могућностима развоја пољопривредних производа и ажурирање јединствене базе података о пољопривредним субјектима и газдинствима; стварање услова за брендирање производа географског поријекла у зависности од, ресурса, специфичности подручја, традиције и друго.

6. Стратешки правци и циљеви развоја задругарства у Републици Српској

6.1. Општи принципи на којима се редефинише позиција и развој задругарства и претпоставке за унапређење пословања постојећих и формирање и развој нових задруга у Републици Српској

Према времену оснивања пољопривредне задруге се могу подијелити на старе и нове задруге, 2000. година се дефинише као граница између оснивања старих и нових задруга. У старе задруге се сврставају оне које су основане до краја 2000. године, док су у нове задруге уврштене све оне које су основане почев од 2001. године. Ове двије групе задруга које су осниване у различито вријеме и у другачијем институционалном и законском амбијенту, имају и значајних разлика у погледу услова пословања и што је посебно значајно – имовине са којом располажу.

У периоду од 1990. до 2000. године, тзв. „изгубљене деценије“, развој земљорадничких задруга је стагнирао, а доношењем Закона о земљорадничким задругама порастао је интерес за оснивањем нових задруга, док је до интезивнијег оснивања и регистрације нових задруга дошло након доношења Закона о пољопривредних задругама, али и до значајног престанка пословних активности у старим задругама.

У транзиционом периоду (од 1990. до 2000. године) земљорадничко задругарство у Републици Српској било је запостављено и на маргинама привредне реформе, нису ријешене основне претпоставке за његов развој, сектор је у суштини био препуштен сам себи и нестручним органима задруга, а као последицу имамо отуђења имовине по разноврсним основама. Задруге су такође изгубиле значајну имовину током ратних дешавања, а преостала имовина се још увијек третира као неријешено питање.

Истовремено задруге су све више акумулирале дуговања по основу доприноса према запосленим и другим давањима према држави, што је водило ка престанку рада значајног броја успјешних задруга. За разлику од задруга на овим просторима, у оквирима словеначког задругарства одмах је ријешено питање задружне имовине и својинских односа, као и учешће задруга у власничкој структури прерађивачке индустрије и банкама, што је резултирало успостављањем задругарства на тржишним принципима са великим потенцијалима за даљи развој задружног сектора.

Један од основних показатеља занемаривања сектора пољопривредног задругарства на овим просторима је и неадекватан законски оквир, односно неспремност да се усвоје измјене и допуне закона којим би се коначно регулисало питање задружне имовине у старим задругама, омогућило укњижавање својинских права на пословно активне задруге и стављање у пословну функцију, брисање неактивних задруга из судских регистара, као и институционално јачање Савеза као кровне институције задружног сектора Републике Српске.

Старе задруге су у неколико наврата претрпјеле трансформације у различитим друштвеним уређењима, у различитим државама, у измењеним условима пословања и различитим облицима организовања (сељачке задруге, сарадње са селом, основне

задружне организације, основне организације коопераната и др.) који су били припајани разним агроиндустријским комбинатима и слично, а крајем 80-тих година усвајањем законске регулативе искористиле су могућност да се издвоје из комбината и региструју као задруге. Карактеристично за старе задруге, поред доминације запослених, јесте и нерегулисано питање задружне имовине. Наиме, у процесима припајања и издвајања са другим привредним лицима, имовина задруга је трансформисана из задружне у друштвену и остала је у том статусу чак и након издвајања задруга из Комбината, да би се 90-тих година поистовјетила са државном имовином.

Све старе задруге су располагале са респектабилном задружном имовином, чија се дјелатност у највећој мјери заснивала на снабдијевању задругара и коопераната са репроматеријалима и опремом за производњу. Данас већина њих не врши пословну функцију, избори органа се не проводе у складу са Законом и Задружним правилима, а директори обављају функцију органа руковођења и представљају задруге иако им је мандат истекао. Ове задруге су оптерећене неријешеним питањем задружне имовине и воде бескрајне судске спорове око укњижавања права својине.

Код већине ових задруга присутно је домаћинско управљање задружном имовином, од издавања у закуп до продаје исте са „упитним“ одлукама органа управљања по основу легалитета. Поставља се питање, како задруге не могу уписати право својине, а могу отуђити-продати ту исту имовину. Међутим, постоје и „старе“ задруге које су се пререгистровале, своје пословање прилагодили садашњим условима привређивања и које су пословно активне и које послују у складу са одредбама Закона о пољопривредним задругама Републике Српске и задружним принципима.

У циљу трајног рјешавања питања „старих задруга“, потребно је да се Програмом пољопривредног задругарства донесу мјере за правно регулисање питања имовине која се не користи без обзира на разлог некориштења, задругама се и општинама на чијој територији се задруге налазе мора дати законски рок до којег морају задружну имовину или друштвену имовину дати на кориштење задругама ставити у функцију.

Сва задружна имовина осим пољопривредног земљишта коју није могуће укњижити због судских спорова између локане заједнице и задруга, треба да се да на управљање задружном савезу како би се иста користила односно ставила у функцију до рјешења судског спора. На овај начин би се сачувала преостала имовина и прекинуо садашњи сценарио по којем се имовина намјерно блокира и услед некориштења пропада, што не користи никоме а понајмање сектору пољопривреде.

Нове задруге по многим карактеристикама разликују се од старих задруга. Најчешће имају мали број чланова, већином пет, што представља законски минимум за оснивање задруге, имовина им је врло скромна, уколико је уопште поседују, али истовремено нису оптерећене проблемом својинских односа у оквиру задружне имовине, и коначно, имају мали број запослених, баве се набавком инпута, њиховом продајом пољопривредним произвођачима, откупом, прерадом и пласманом пољопривредних производа. Ове задруге, заједно са старим задругама које функционишу у складу са одредбама Закона о пољопривредним задругама Републике

Српске и које су се прилагодиле тржишним кретањима уз досљедну примјену задружних принципа у пословању, представљају нуклеус будућег развоја пољопривредног задругарства Републике Српске.

Последица непостојања адекватних законских решења је и опстанак различитих облика организација које са мање или више права користе назив „задруга“ у свом пословању. Поред наведених проблема у пословању, задруге и задружни сектор оптерећени су многобројним другим потешкоћама и ограничењима, административним баријерама и парафискалним наметима које отежавају њихово пословање и развој (неповољна пореска политика, неуређено тржиште пољопривредних производа услед присуства сиве економије и нелојалне конкуренције, изостанак механизма заштите домаће производње, скупи репроматеријали у пољопривреди због високе стопе ПДВ-а, ниске откупне цијене примарних производа, кредитна неспособност и другог).

Проблем с којим се суочавају ове задруге су везане за нелегалну тржишну конкуренцију, недостатак повољних извора финансирања и чињеницу да су као форма пословног организовања у пореском систему једнако третиране као и приватна предузећа. У складу са позитивним правним и другим рјешењима која постоје у западноевропским земљама, овакве задруге, да би биле конкурентније на тржишту, требају флексибилнија законска рјешења с једне стране и у погледу финансирања, пореске политике, стицања нових чланова, сарадње са нечлановима и др. А са друге стране оваквим задругама се требају наметнути и други прагови осим броја чланова или позитивног извјештаја задружне ревизије, који ће ове задруге учинити подобним за мјере подршке из државног буџета.

Једна од кочница развоја задруга је што управљање задругама није раздвојено од управљања задружним пословањем. Обично је услед недостатка капацитета менаџмента занемарено једно или друго. У развијеним земљама ове двије функције су углавном раздвојене при чему задружно руководство бирају задругари и оно се стара о својим члановима и задовољењу њихових интереса, с једне стране. С друге стране ово задружно руководство ангажује професионалне менаџере да управљају пословањем задруге. Ови менаџери за своје пословање одговарају задружним органима.

Све указује на потребу спровођења незаобилазне реформе задружног сектора како би задруге постале један од кључних носилаца укупног друштвеног, економског и културног развоја села. Мора се редефинисати мјесто и улога задруга у развоју сектора пољопривреде и укупног руралног развоја у макроекономском систему Републике Српске. Република Српска мора се ослонити на своје ресурсе и у један од приоритета ставити развој сектора пољопривреде и руралног развоја и према томе одредити и потребне политике у задружном сектору. Задругарство се не може развити и одржати без значајније подршке државе, како на побољшању привредног амбијента, тако и на обезбјеђењу значајније финансијске подршке и успостављању задружних прерађивачких капацитета (прерађивачке задруге).

Задруге морају бити извор конкурентних домаћих пољопривредних производа за прерађивачки сектор, прехранбenu индустрију и трговачке ланце, те носиоци развоја руралног туризма и осталих руралних предузетничких дјелатности. У том контексту треба позиционирати развој задруга, како старих задруга које су своје пословање

прилагодили садашњим условима привређивања, тако и новооснованих задруга, те и Задружног савеза као кровне институције.

Задруге и задружне асоцијације требају користити искуства земаља ЕУ које су у њихов развој кренуле касније, нпр. Словенија, али и искуствима оних које имају најстарије задруге и задружне асоцијације: Француска, Холандија, Норвешка, Њемачка, Аустрија и др. У том смислу требало би обезбиједити одговарајућа средства за спровођење пилот пројекта у Републици Српској гдје би приоритет био оснивање нових задруга у локалним заједницама гдје тренутно нема регистрованих задруга. С друге стране наведено није могуће остварити без обезбјеђења основног предуслова, а то је да се на тржишту пољопривредних производа спријече сви облици нерегистроване трговине, односно трговине у сивој зони, те да се задругама обезбједи препознатљивост кроз пореске и друге олакшице у односу на друге облике пословног организовања.

Основна мисија и опште корисне функције пољопривредних задруга, као полазиште за израду Програма развоја задругарства у Републици Српској, произилазе из основне мисије пољопривредних задруга, као што су: помагати члановима пољопривредницима да одрживо и ефикасно одговарају на потражњу потрошача за довољном и здравом храном. Успјешним остваривањем основне мисије пољопривредне задруге обављају и важне опште корисне функције, које се огледају у њиховом доприносу привредно ефикасном, друштвено укључујућем и еколошко стабилном развоју пољопривреде и руралних подручја.

Остваривање основне мисије и с њоме повезаних опште корисних функција пољопривредних задруга може се обезбједити примјерним институционалним окружењем, мјерама пољопривредне и друге економске политике као и активностима пољопривредних задруга, Задружног савеза Републике Српске и свих других учесника који су усмјерени на следеће потциљеве:

- јаснија препознатљивост пољопривредних задруга и проширивање користи за чланове задруга,
- развој људских ресурса у пољопривредним задругама,
- јачање материјалне основе задругарства,
- сарадња и повезивање пољопривредних задруга, те могућност чланства правних лица.

Полазећи од наведеног, неопходно је створити претпоставке и предузети активности за унапређење пословања постојећих и формирање и развој нових задруга, које би се односиле на следеће:

- Враћање повјерења у задруге као најповољнији облик организовања пољопривредних произвођача; Статус задругара треба да стичу лица која уговарају производњу са задругом; Запослени могу остварити статус задругара само ако имају уговорену производњу са задругом; Задругаре које не остварују потпуну или дјелимичну пословну сарадњу са задругом - немају уговорене производне односе са задругом треба искључити из чланства; Предефинисати статус умрлих задругара, односно стицање статуса задругара по основу наслеђивања;

- Задругом треба да управљају задругари који су упознати са одредбама Закона и Правилима задруге; У раду органа управљања и руковођења мора се рационално и јасно дефинисати и расподијелити права и одговорности; Управљање и руковођење мора бити усклађено са Правилима задруге и Законом о пољопривредним задругама, односно у складу са задружним принципима и задружним вриједностима; Будући менаџмент задруге мора разумјети посао којим се бави задруга;
- Појачати задружно образовање за задругаре и менаџмент задруга као техничку подршку у јачању пословних активности задруга;
- Неопходно је позиционирање пољопривредних задруга на тржишту пољопривредних производа и између пољопривредних задруга са прерађивачком и прометним капацитетима;
- Снажно инсистирати на међузадружној сарадњи у циљу пословног повезивања задруга у различите облике повезивања;
- Неопходне су промјене у задружном законодавству у смислу да пољопривредне задруге и Савез, самостално покрену промјене;
- Институционално уважавање Задружног савеза Републике Српске као истинског и равноправног партнера.

Задружне вриједности и седам међународно признатих задружних принципа представљају темељ организовања и пословања задруга, елемент који раздваја задруге од других облика правних лица. Примјена Закона и међународно признатих задружних принципа у пословању задруга је основни предуслов за успостављање пољопривредног задругарства на здравим економским основама, за успостављање задруга које имају јасну визију пословног развоја, код којих је основа производње на газдинствима задругара уз успостављање система додавања вриједности властитим производима, које су тржишно оријентисане и повезане са свим карикама на тржишту, које имају лојалност својих чланова и које су спремне за реформисање своје пословне политике и прилагођавање тржишним условима привређивања.

Задружни принципи имају, углавном, позитиван утицај на пословање задруга, мада њихова улога зависи како од појединачних принципа, тако и од времена постојања, дјелатности којом се бави задруга и окружења у ком послује. Код пољопривредних задруга, утицај примјене задружних принципа може представљати и отежавајућу околност будући да ограничава прикупљање значајнијих износа капитала. Можда је дошло вријеме за редифинисање примјене задружних принципа у задружној пракси у циљу јачања задружног облика организовања, али је потребно сагледати од којих се задружних начела може и за колико одступити, да би и даље говорили о задрузи. У том контексту, пажњу би требало посветити међусобном односу између појединих задружних принципа, међусобној зависности између задружних принципа и чланства у задругама, управљању задругом и задружном имовином.

Интересантно је искуство у америчком задругарству гдје се примјењују три принципа:

- Принцип корисник - власник под којим се подразумева да члан задруге који користи њене услуге је истовремено поседује и финансира.
- Принцип корисник - управљач значи да лице које контролише задругу користи и њене услуге и

- Принцип повлашћени корисник основна улога задруге је да обезбиједи и подијели корисницима добит на бази њихове сарадње са задругом.

Питање задружне имовине треба редефинисати на новим својинским односима. Донешена законска рјешења у суштини нису примјењива у пракси, што потврђују многобројне пресуде надлежних судова у корист задруга и поништавању рјешења РГУ о преносу имовине на локалне заједнице. Задружна имовина пренесена је на локалне заједнице само у оним случајевима гдје се задруге нису ставиле у функцију „заштите“ задружне имовине или у случајевима добре праксе гдје су задруге и локалне заједнице нашле заједничко и примјењиво рјешење у интересу развоја и задруге и локалне заједнице. Можда је ово и једини исправан и примјењив пут да се питање задружне имовине у старим задругама коначно ријеша и преостала задружна имовина стави у функцију развоја задругарства, пољопривреде и руралног развоја, поготово ако се имају у виду примјери „недомаћинско“ управљање преузетом задружном имовином и од стране локалних заједница.

Кад је у питању задружна имовина у новооснованим задругама, када се имају у виду наведена искуства у старим задругама, сама по себи се намеће потреба за успостављање другачијих својинских односа у овим задругама која ће подстицати произвођаче на удруживање и оснивање нових задруга и останак становништва у руралним срединама. У пракси се често сусрећемо са питањем потенцијалних задругара: „Какав је интерес удруживања у задругу кад задругар нема право на имовину коју стиче својим радом и властитим улагањима“. И наравно, њихов одговор је регистрација доо или другог облика привредног друштва у властитој својини. Управо је ово сегмент гдје би требало редефинисати примјену задружних принципа у задружној пракси.

У догледном времену, разријешити отворена питања својинскоправне трансформације задруга тако да се средства која су задруге стицале радом и пословањем ставе у задружну функцију као и функцију развоја пољопривреде и руралног развоја Републике Српске и да се на непокретностима пословно активних задруга које раде у складу са задружним принципима упише својинско право задруге и подстиче формирање нових задруга.

Питање трансформације друштвене својине у постојећим пољопривредним задругама је значајно за задруге, које су биле основане и које су радом и пословањем стекле средства у друштвеној својини прије својинске трансформације.

Према подацима из анализе, удио непокретности у сталним средствима 83 активних пољопривредних задруга за 2015. годину износио је више него 76%, а за 2018. годину за 10 постотних поена мање (66%). Од коначног рјешења овог питања зависи обим чисте имовине односно капитала, што може утицати такођер на кредитну способност и економску одрживост појединих задруга.

Нужна је јаснија препознатљивост пољопривредних задруга и проширивање користи за чланове задруга на основама грађења пословне стратегије на предностима задружног чланства.

У вријеме интензивних структурних промјена у пољопривреди, цијена као и снажних конкурентних притисака на либерализованим тржиштима ваља

пољопривредним задругама препоручити да своју стратегију граде на непоновљивим предностима задружног чланства на основи задружних вриједности и задружних принципа које конкуренти задруге не могу имитирати.

Задругама се препоручује да у дискусији са чланством преиспитају могућности за иновативне и флексибилне приступе у обликовању уговорне сарадње и односа са члановима са циљем, да се у погледу садржаја, квалитета, обима, трајања и других услова сарадње у што већој мјери узимају у обзир околности појединог члана односно његовог газдинства. То би према нашем мишљењу допринијело повећању броја активних чланова и тржишних удјела задруга.

Пољопривредне задруге су, поредећи њихов број са бројем свих пословних субјеката, често мање препознатљиве у широј стручној и пословној јавности. Стога је сврсисходно циљаним и систематским редовним информисањем побољшавати односно одржавати препознатљивост пољопривредних задруга у односима са пословним партнерима (из прерађивачке индустрије, банкарства, осигурања и слично), а у контактима са органима власти залагати се да третман пољопривредних задруга у законодавству и привредној политици није мање повољан од третмана других пословних субјеката. Посебно је потребно уважавање задружног чланства у мјерама пољопривредне и других јавних политика.

С обзиром да се поједине користи од дјеловања задруга не могу увијек резервисати за чланове задруге (free rider проблем), ваља размислити о одређеним подстицајним мјерама пољопривредне и пореске политике, на примјер:

- да се код додијељивања субвенција за улагања на газдинствима узимају у обзир, поред осталих релевантних околности, и дугорочне могућности пласмана односно хоризонтално или вертикално повезивање пољопривредника у задруге,
- да се за износ уплаћених чланских улога у пољопривредне задруге члану може признати пореска олакшица, на примјер у облику смањивања годишње основице за порез на доходак (ради се о једнократној пореској олакшици која би се у односу на чланове капиталских друштава могла аргументисати чланским имовинским правима која су у задругама битно ограниченија него у капиталским друштвима тако да начело хоризонталне пореске једнакости не би било кршено).

Сарадња и повезивање пољопривредних задруга и могућност чланства правних лица, у великој мјери зависи од проширене подршке Задружног савеза Републике Српске.

Извођење задатака којима ће у складу са законским одредбама Задружни савез Републике Српске и убудуће пружати помоћ и подршку пољопривредним задругама, а нарочито развијенија превентивна и савјетодавна функција задружне ревизије, интензивнији ангажман на подручју интересног заступања учлањених задруга, стручне и друге помоћи задругама, информисања и обуке, међународне сарадње те праћење развоја задругарства (задружна статистика) у складу са усвојеном стратегијом захтијеваће и даљу подршку из буџетских средстава.

Подаци из Анализе стања пољопривредног задругарства у Републици Српској показују да је у чланство задружног савеза добровољно ступила већина дјелујућих задруга и да су чланице у високом постотку (70%) задовољне радом савеза. Пољопривредне задруге су претежно мале организације. Стога су оне у многим аспектима свог пословања и будућег развоја упућене на међусобну сарадњу и повезивање, а нарочито на подршку и дјелатност свог савеза.

Даљи развој пољопривредних задруга тражи нове односно ојачано дјеловање савеза на више подручја, на примјер, на подручју задружног образовања, оспособљавања и информисања, међународне сарадње и праћења развоја задруга у остваривању усвојене стратегије.

Кад је ријеч о чланству задруга и других правних лица у задругама, према Закону о пољопривредним задругама Републике Српске пољопривредну задругу могу основати односно, након њезиног оснивања, бити примљена у чланство само физичка лица (члана 7. и 17. ЗПЗ). На тај начин закон, с једне стране, искључује секундарне задруге, то јест, задруге чији су чланови друге задруге. Закон иначе предвиђа пољопривредне задружне савезе, које јединствено дефинише као »самосталне интересне и стручне пословне организације које задруге оснивају ради унапређивања дјелатности задруга и заштите њихових заједничких интереса« (члан 62. став 2) и сврстава у Пољопривредни задружни савез Републике Српске и пословне пољопривредне задружне савезе (члан 62. став 2 ЗПЗ).

Закон уређује само одређена питања пољопривредних задружних савеза и допушта задругама да повјере пољопривредним задружним савезима и »друге послове у складу са правилима пољопривредног задружног савеза« (члан 64. и 65. ЗПЗ). ЗПЗ не садржи заокружено уређење задружних савеза. У том погледу су француски прописи о пољопривредним задругама, који су били узор за многа нормативна рјешења у Закону о пољопривредним задругама Републике Српске, јаснији: док се за »уније« пољопривредних задруга сходно примјењују одредбе о пољопривредним задругама, ако није изричито прописано друкчије, посебни прописи важе за задружне федерације који врше ревизију у учлањеним задругама (*Code rural et de la peche maritime*, чланови Л527-1 до Л527-1-3).

Са друге стране, споменуте одредбе (чланова 7. и 17. ЗПЗ) не допуштају чланство правног лица у задрузи. Иако пољопривредници нису дужни за обављање пољопривредне дјелатности основати привредно друштво, они могу, за обављање пољопривредне дјелатности, изабрати друштво, на пример д. о. о., које може основати већ један пољопривредник уз искључену личну одговорност за обавезе друштва. Такво друштво може бити заинтересовано за чланство у пољопривредној задрузи. Што се тиче спречавања злоупотреба, задругу штити одредба Закона о привредним друштвима, према којој у случају када би командитори командитног друштва или чланови акционарској друштва или друштва с ограниченом одговорношћу злоупотребили привредно друштво за незаконите и преварне циљеве, суд може одлучити да ова лица лично и солидарно одговарају према трећим лицима, па дакле и према задрузи (члан 15. ЗПД).

Чланство правних лица у задрузи је повезано и с неким мјерама заједничке пољопривредне политике. Тако се, на примјер, признате организације произвођача могу повезивати у удружења организација произвођача (члан 156. Уредбе 1308/2013/ЕУ). Правно лице које чине произвођачи може бити и учлањено у организацију произвођача (члан 2.) тиме што »при утврђивању минималног броја чланова произвођачке организације, државе чланице могу предвидјети да се, ако је један подносилац захтјева за признавање у цијелости или дјеломично састављен од чланова који су и сами правни субјекти или јасно дефинисани дијелови правних субјеката које чине произвођачи, минимални број произвођача може израчунати на темељу броја произвођача удружених са сваким појединим правним субјектом или јасно дефинисаним дијеловима правних субјеката« (члан 5. став 2, Делегиране уредбе Комисије (ЕУ) 2017/891).

Допуштеност чланства правних лица у задругама одговара домаћој задружној законодавној традицији јер је било изричито дозвољено већ према првом Закону о земљорадничким и занатским задругама Краљевине Србије из 1898. године) и Законом о привредним задругама којем је било унифицирано задружно право у Краљевини Југославији 1937. године.

С обзиром да се одговори и размишљања, повремено подударају, у циљу јачања институционалне и законодавно-правне уређености задруга и задружних асоцијација, неопходно је:

- покренути процес ревизије постојећих законских рјешења која успоравају развој пољопривредног задругарства;
- искористити постојећи законодавно-правни оквир за оснивање штедно-кредитних организационих облика за финансирање задруга и задругара;
- обезбиједити знатно већа финансијска средства и усмјерити их за развој пољопривредног задругарства, од буџета општина, до буџета Републике Српске;
- Задруге морају бити у позицији да мала и средња пољопривредна газдинства имају додатне користи за своју производњу због чланства у задрузи и сарадње са задругом, како би се директно оснажила њихова мотивација;
- кадровско јачање задруга и Савеза требало би рјешавати на начин, да трошкове рада ЗС и стимулисање запошљавања потребних кадрова, финансира МПШВ, односно Влада РС;
- Задружни савез Републике Српске мора бити истински партнер Влади Републике Српске и ресорном Министарству у реализацији Програма задружног развоја Републике Српске 2019-2025;
- Задруге, као облик удруживања пољопривредних произвођача, требају имати више различитих повластица у односу на друге привредне субјекте.

Ширење добре праксе корпоративног управљања задруге и стим у вези препоручују се:

- пољопривредним задругама да уз помоћ задружне ревизије редовно прате и оцијењују бројне и структурне промјене у чланству (с обзиром на старост, пол, стручну спрему, величину и производно усмјерење газдинстава),

идентифицирају добру праксу у уређивању чланских односа, у дјеловању и сарадњи различитих органа задруге те подстичу задружно образовање, обуку и информисање чланова, директора и других запослених,

- Задружном савезу Републике Српске да подстиче размјену искустава, практично провјеравање и евалвацију добре праксе корпоративног управљања задруга у чланицама са циљем евентуалног доношења кодекса управљања пољопривредних задруга.

Неопходно је креирати нови начин финансирања пољопривредних задруга.

Материјалну основу пољопривредних задруга треба јачати примањем нових чланова, проширењем задружне дјелатности, те укључивањем свих извора односно начина финансирања у складу са намјеном и природом задруге, при чему треба посебно преиспитати:

- расподјелу добити члановима у облику основног улога (удјела),
- издвајање дијела добити за добровољне фондове који би били дијеливи међу чланове,
- могућност да задруга сама или заједно са другим задругама односно лицима оснује правно лице за обављање дјелатности са којом могу бити повезани већи пословни ризици односно која захтијева већа улагања капитала,
- чланство инвеститора у задрузи (уз одређене услове у погледу укупног учешћа чланова инвеститора у капиталу и управљању задруге),
- рачуноводско исказивање недијеливе имовине у задругама,
- принудност норме о одговорности чланова за обавезе задруге,
- посебног регулисања чланских зајмова задрузи.

Сопствени капитал задруге природно, органски расте на начин да ново примљени чланови уплаћују нове улоге или да постојећи чланови уплаћују додатне (добровољне или након измјене статута обавезне) чланске улоге, улагањем добити уз резерве (фондове) задруге и реинвестирањем остварене добити. С обзиром на мали просјечни број чланова задруга, постоје значајне резерве за укључивање нових чланова, проширење дјелатности, а тиме и повећање капитала задруге. Пошто пријем нових чланова доноси више позитивних учинака задрузи него чланство инвеститора, примању сарађујућих чланова треба давати предност пред чланством инвеститора.

Образовање, обука и информисање у пољопривредном задругарству треба ојачати и проширити прикладне облике задружног оспособљавања, усавршавања и информисања чланова пољопривредника за обављање управљачких функција у управним и надзорним одборама односно на скупштинама као највишем органу одлучивања и контроле у задрузи. Посебну пажњу треба намијенити младим пољопривредницима, њиховом примању у чланство, припреми за рад и дјеловање у органима задруге.

У краће програме оспособљавања и информисања ваља укључити такођер запослене у задругама. Интензивније програме требало би намијенити за директоре, нарочито оне, који тек наступају своју функцију и долазе из незадружних организација.

Уједно би требало преиспитати укљученост основних задружних садржаја у формално образовање свих (примарног, секундарног и терцијарног) нивоа као развој истраживачко-развојне дјелатности за пољопривредне задруге. На основи процјене потреба, интереса и могућности ваљало би припремити дугорочни програм активности на том подручју, договорити подјелу рада и координисати активности носилаца.

Почетне подстицаје би могла обезбједити финансијска подршка државе док би у сљедећим фазама дио финансијског терета могле преузети задруге (уз пореске олакшице за издвајања за ове намјене).

Развој људских ресурса у задругама, отвореност за нове чланове и повећање броја чланова је прворазредни задатак свих задружних запосленика.

У првом реду најједноставнија мјера за повећање чланства у задругама су цјеловито информисање у предностима, правима и обавезама задружног чланства и одговарајућа двосмјерна комуникација са потенцијалним члановима, у првом реду кооперантима, који већ сарађују са пољопривредном задругом. Пријем нових чланова успоставља дугорочнију и стабилнију уговорну поризводњу, укључује кооперанте у управљање задругом, повећава задружне тржишне удјеле и побољшава преговарачки положај задруга (зато је у дугорочном интересу и постојећих чланова). На страни задруга се пријем нових чланова може подстицати сљедећим мјерама:

- задруге које склапају задружне послове са члановима и нечлановима, обезбјеђују опцију тим нечлановима да постају чланови и обавјештавају их (једном годишње) о тој могућности,
- управни одбор задруге у извјештају који је саставни дио годишњег финансијског извјештаја наводи бројно стање чланства и чланских улога односно промјене у чланству и разлоге за пријем и непријем нових чланова,
- за дио вишка која пољопривредна задруга исплаћује члановима по основи и сразмјерно пословној сарадњи смањује се основица за порез на добит задруге (задружни прописи Белгије, Данске, Италије, Низоземске, Њемачке, Португала, Шпаније итд.).

Подстицање и продубљивање сарадње у пољопривредно - прехранбеном ланцу је важно због учвршћавања уговорних односа у ланцу снабдијевања храном што је нужно подстицати и продубљивати сарадњу пољопривредних задруга и других субјеката у ланцу снабдијевања храном за развој нових производа, нових технологија, кратких односно локалних ланаца снабдијевања и слично. Сличне мјере предвиђа члан 35. Уредбе 1305/2013/ЕУ.

Управљање квалитетом у свакој задрузи претпоставља подстицаје за већи квалитет пољопривредних производа које задрузи испоручују чланови и други пољопривредници. Управљање квалитетом мора се огледати у одговарајуће диференцираним системом подстицаја односно плаћања на основи унапријед утврђених критерија и објективног оцијењивања.

У циљу подизања сарадње међу члановима и задругама као и јачања читавог пољопривредно прехранбеног ланца препоручује се, барем као пилот пројект, увођење једног или више програма квалитета. Сваки програм би требао, с обзиром на почетни ниво и постепени развој тражених спецификација, омогућити улазак широком броју

заинтересованих пољопривредника, док би пољопривредне задруге преузимањем одређених задатака у сертификацији убрзале и олакшале укључивање пољопривредника. С обзиром да тржиште у почетној фази програма не признаје трошкове вишег квалитета, анализу тржишта, мјере промоције и учешће пољопривредних задруга у почетној фази увођења програма квалитета, требало би подупријети подстицајима пољопривредне политике.

6.2. Порези, доприноси, таксе и друга оптерећења задруга као правних лица

Порески систем унаприједити у складу са потребама задруга и задругара у циљу отклањања административних баријера са којима се задруге суочавају у свакодневној пракси, стварања повољнијег привредног амбијента за пословање задруга и провођење реформе задружног сектора и његовог институционалног јачања. У том смислу требало би предложити да се задруге ослободе:

- плаћања пореза на добит ако остварену добит усмјеравају у развој задруге и инвестиционе активности и код набавке основних средстава;
- плаћања пореза на доходак за запослене раднике у првој години рада;
- плаћања комуналне таксе за истицање фирме и комуналне накнаде у првој години пословања задруга;
- утврдити посебну републичку таксу за задруге у износу од 300 КМ без обзира на врсту дјелатности;

Подстицајне мјере у пољопривреди које се односе на задруге и њене задругаре и кооперанте учинити транспарентнијим и унаприједити их у складу са њиховим потребама.

Стим у вези треба:

- обезбиједити да се Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју Републике Српске дефинише одређен проценат од укупног обима аграрног буџета за инвестициона улагања и подстицаје развоја задружних субјеката;
- у актима МПШВ о подстицајима, подршку пословним активностима у задругарству дефинисати посебним члановима који ће подстицати остваривање права на овај вид средстава;
- дефинисати подршку пројектним активностима задруга кроз суфинансирање од стране међународних и других пројеката;
- дефинисати лакши приступ средствима ИРБ-а и Партнер фонда;
- утврдити посебну подршку за задруге приликом оснивања и покретања пословних активности;
- обезбиједити подршку кадровском и материјалном оспособљавању савеза, кадровском јачању задруга, првенствено запошљавања агронома на неодређено вријеме путем посебног програма запошљавања у задругарству од стране Завода за запошљавање Републике Српске;

- дефинисати већу подршку локалних заједница у циљу стварања повољнијег пословног амбијента за пословање и развој задруга на њиховом подручју.

6.3. Визија и мисија пољопривредног задругарства Републике Српске

Есенцијални дио програмирања развоја пољопривредног задругарства чини **визија и мисија**, јер оне одређују правац кретања и развојне могућности пољопривредног задругарства у Републици Српској. Сам процес дефинисања визије и мисије пољопривредног задругарства је дио стратегијског планирања које треба да реализују задружне структуре (Задружни савез, Задруге, Асоцијације задругара), уз подршку надлежног Министарства за послове аграрног и руралног развоја и Владе Републике Српске.

Основна мисија и опште корисне функције пољопривредних задруга, као полазиште за израду Програма развоја задругарства у Републици Српској, произилазе из основне мисије пољопривредних задруга, као што су: помагати члановима пољопривредницима да одрживо и ефикасно одговарају на потражњу потрошача за довољном и здравом храном. Успјешним остваривањем основне мисије пољопривредне задруге обављају и важне опште корисне функције, које се огледају у њиховом доприносу привредно ефикасном, друштвено укључујућем и еколошко стабилном развоју пољопривреде и руралних подручја.

За утврђивање визије и мисије пољопривредног задругарства Републике Српске полази се од познавања следећих питања:

Прво, познавања историје и специфичности развоја пољопривредног задругарства на подручју Републике Српске.

Друго, процјене потреба, могућности и жеља пољопривредних произвођача у Републици Српској и њихових очекивања.

Треће, актуелне економске, тржишне и социјалне стварности у аграрном сектору, система производње и дистрибуције аграрних производа, полазећи од потребе уважавања глобализације тржишта и могућности развоја које се тиме отварају.

При томе треба имати у виду три битна приоритета:

Први, неминовност корјених промјена у пољопривредном задругарству, усмјеравајући активности у правцу развоја задругарства, способног да прихвати изазове времена.

Друго, потреба хармонизације са међународним задружним принципима, праксом и европском задружном легислативом, полазећи од тога да истовремено треба развијати економску и социјалну улогу задруга,

Треће, уважавати специфичности подручја, досадашња искустава, менталитет произвођача и очекивања од ново-успостављених вриједности у задружним асоцијацијама.

Полазећи од тога да су нужне промјене у пољопривредном задругарству, **неопходно је дефинисати и испоштовати циљеве и принципе који ће покренути и убрзати развој задружног сектора.**

На првом мјесту је захтијев за уважавање потребе пољопривредника да, по основу дефинисане сарадње, партиципирају у активностима и власништву земљорадничких задруга. Истовремено, неопходно је да задругари и задружни запосленици узму учешћа у процесу формулисања визије и мисије пољопривредног задругарства што је, значајним дијелом учињено радећи овај Програм, кроз спроведена три облика истраживања, анкетирајући ЗСРС, задруге, и задругаре, те разговоре на радионицама, те са једним бројем кадрова, познаваоца задругарства, као и непосредно ангажовање консултанта из земље чланице ЕУ.

Прихватајући потребу хармонизације са међународним задружним принципима, праксом и европском задружном легислативом треба истаћи, да се визија и мисија задругарства морају заснивати, прије свега, на прихваћеном "идентитету задруге", који подразумева дефиницију задруге, задружне вриједности и принципе.

Ово је истовремено најпрепознатљивија разлика задруга у односу на друга привредна друштва. Наиме, задруга је дефинисана у функцији остваривања економских, социјалних и културолошких интереса чланова на основу задружних вриједности и принципа, док је привредно друштво дефинисано као правно лице које обавља дјелатност ради стицања профита.

Дефинисање будућег правца кретања пољопривредног задругарства Републике Српске у смислу формулисане ефективне визије отежано је присуством бројних екстерних и интерних проблема као што су: неријешена задружна имовина; неизграђено задружно предузетништво на селу где се, преко задруге и у оквиру ње, могу развијати поред пољопривреде и бројне активности које чине руралну економију; системски неискоришћени задружни модел приватизације по коме би многи од оних који током транзиције остају без посла, нашли нове шансе за запослење; пропуштене могућности ревитализације тзв. старих задруга и оснивање нових: системско игнорисање задруге као посебне организационо-правне форме (која је истовремено и друштво лица и друштво капитала, односно удружење и предузеће), на тај начин што је доскора искључивана из одређених програма за подстицај малих и средњих предузећа и друго.

Визија пољопривредног задругарства Републике Српске може се дефинисати са становишта различитих приступа, али посебно треба истакнути следеће:

Прво, визија пољопривредног задругарства може бити повратак вјере у задругу као организацију која пољопривредницима пружа „задружни пут“, а који се разликује од других путева, као већу бригу о одрживом развоју села и адекватну заштиту сељака.

Друго, визија пољопривредног задругарства може бити атрактивност задруге за пољопривреднике као чланове, за запослене, за добављаче и купце што се темељи на бољем уговарачком положају задругара на тржишту и транспарентност односа у ланцу, производње и дистрибуције као и бољем функционисању овога ланца.

Треће, визија може бити, да пољопривредно задругарство, као важан дио укупног задругарства, представља трећи сектор привређивања и постане значајан фактор аграрног и руралног развоја, подржано од стране државе и прихваћено од

стране пољопривредника у коме би они видјели своје шансе за остварење властите мисије;

Четврто, визија се дефинише тако што ће пољопривредне задруге постати главна предузетничка форма коју користе пољопривредници како би побољшали своју економску ситуацију и на тај начин значајно допринијети развоју економије Републике Српске.

Пето, визија је очекивање да ће ревитализована пољопривредна задруга, ослободити пољопривредне произвођаче, задругаре, прије свега, од похлепе посредника, трговаца и појединих прерађивача, и то у дијелу који се односи на, производе које задругари, односно задруга производи, као и на добра које пољопривредници користе за своју производњу.

Задруга се посматра као витална јединица у којој појединац, пред застрашујућом моћи корпорација, може да опстане. Према томе, задружни модел организовања људи јесте једини начин да задругари изразе свој интерес и уживају права друштвено-правног лица.

Пољопривредне задруге, могу да помогну у смањењу прелијевања трошкова глобализације са "великих" на "мале" доказујући тиме да би "мали" могли одабрати бољи пут за партиципирање у будућности.

Мисија пољопривредног задругарства Републике Српске у будућности треба да почива на међународно прихваћеној дефиницији задруге. Из те дефиниције најбоље се виде одлике које задругу разликују од других привредних друштава на којима управо и почива формулисање мисије, која ни у ком случају не ствара заблуду да је задруга изузета од вредновања на тржишту и њеном ширем пословном окружењу. Поред универзалне дефиниције задруге, коју је прихватила и пракса ЕУ, мисија пољопривредног задругарства Републике Српске треба да се ослања на неке од значајних задружних принципа.

Поред тога мисија пољопривредног задругарства Републике Српске може се дефинисати на основама разлика задруга од других привредних субјеката и друштвених организација:

- Задруге као самопомажуће организације чији чланови су мотивисани да узму своје привредно пословање у своје руке, ослањајући се на властите снаге, чиме се обезбјеђује пут за реализацију визије задруге у току планираног периода,
- Мисија може да се дефинише тако што су пољопривредне задруге резултат заједничких предузетничких улагања пољопривредника који су корисници самофинансираних, самоконтролисаних и бенефитних организација,
- Мисија пољопривредног задругарства, може да буде и задруге као организације које раде у циљу задовољавање потреба потрошача у погледу снабдијевања здравствено безбиједним прехранбеним производима, а последица тога је стварање највеће могуће додате вриједности на тржишту чиме се постиже максимизација цијене која се исплаћује члановима задруге за њихове испоруке пољопривредних производа;

- Задруга као удруживање људи ради остварења личних интереса без посредника, са вјером у задружне вриједности и принципе, која штити мале пољопривреднике помоћу набавке инпута и пласмана њихових производа по фер цијенама, а истовремено мотивише велике "угледне домаћине" да преко задруга предњаче у преносу нових технологија на породична газдинства и друго.
- Задруге као организација која није мотивисана искључиво профитом, зато што поред економске има и друге функције за "одрживо село" у оквиру локалне заједнице - социјалне, културне, еколошке и нарочито оне функције по којој је задруга препознатљива.

6.4. Циљеви развоја пољопривредног задругарства Републике Српске

Развој пољопривредног задругарства, поготово његови циљеви, требају бити компатибилни са циљевима у другим документима који се односе на аграрни и рурални развој. Дефинисање циљева развоја пољопривредног задругарства треба да се базира и на три сидра на којима се ослања дефинисање визије и мисије. И поред тога што задругарство БиХ и РС, има стогодишњу традицију, оно се већ дуже вријеме налази у озбиљним тешкоћама. Због тога један од циљева треба да буде **редефинисање улоге и значаја задруга**, те темељита ревитализација задругарства у РС што треба да иде у два правца:

- **први је, консолидација постојећих задруга** код којих је то могуће провести, полазећи од наведених принципа и
- **други је, стварање услова и подршка оснивању нових пољопривредних задруга**, заснованих на изворним задружним вриједностима.

За утврђивање циљева важна су конкретна полазишта, а посебно:

- познавање укључености пољопривредника у задруге и постојећег нивоа организованости пољопривредног задругарства,
- познавање аграрне политике државе и њене политике према задругарству уопште, међународна подршка, нарочито пољопривредном задругарству и задругарима,
- информисаност о пословању и друштвеном окружењу задруга и др.

Полазећи од уобичајеног методолошког приступа у изради развојних програма, циљеви развоја пољопривредног задругарства Републике Српске, су систематизовани тако да се могу препознати активности које имају карактер текућег и дугорочног развоја.

Када је ријеч о приказу мјерљивости остваривања циљева развоја пољопривредног задругарства, треба имати у виду резултате спроведених истраживања, а посебно:

- учешће пољопривредног задругарства у макроекономским показатељима пољопривреде (БДВ),
- учешће у преузимању пољопривредних производа, извоз - увоз, запосленост,..),
- повећање броја задруга и задругара,

- повећања чланства задруга у задружним савезима,
- учешће у структури и обиму производње Задруга у односу на остале произвођаче,
- степен снабдијевања задругара са инпутима и пласмана њихових тржишних вишкова преко задруга,
- учешће задруга у интегралном руралном развоју у срединама гдје остварују своје пословне активности,
- ниво примјене технолошко - техничких достигнућа у односу на остале аграрне субјекте.

Основна премиса у аграрном и руралном развоју је одржив развој у чему задругарство има незамјењиву улогу. У том смислу, задругарство треба бити један од стубова који ће снажно утицати на то да пољопривредна политика учини доступним ресурсе унутар одрживог концепта њихове употребе и повеже произвођаче, како би се подстицало следеће:

- јачање конкурентности пољопривредно - прехрамбеног ланца, вертикалне повезаности пољопривреде и прераде, те успостављање чврстих пословних односа између задруга, њених чланова и других произвођача са субјектима из области прераде, промета и науке;
- рационално коришћење и заштита природних ресурса (земљиште, вода);
- континуирани интегрални развој руралних подручја на основама препознавања шанси и могућности за развој сеоске средине, чиме би се стварали повољнији услови за живот и рад руралне популације;
- заштита природних вриједности препознатљиве биолошке разноликости, уређење крајолика, очување културних и историјских вриједности и сл;
- успостављање добрих пословних односа између институција различитог нивоа дјеловања на подручју остваривања боље координације између задружне и аграрне, руралне, регионалне, социјалне, просторне, кредитне и других релевантних политика.

За успостављање нових организационо-економских рјешења неопходан је предуслов за ефикасније пословање пољопривредних задруга. Проблематика тржишта и маркетинга и питања финансирања текуће задружне дјелатности и капиталних улагања, фактори су од чијег успостављања и реализације зависи задружно организовање и његови ефекти.

Институционална подршка задружном организовању треба да иде у правцу:

- провођење у праксу изворних принципа Међународног задружног покрета,
- успостављање законодавно правних оквира који ће бити прилагођени јачању предузетничког задругарства;
- провођење измјена постојећих законских одређења како би се отклонила ограничења, посебно у дијелу који дефинише задружну имовину;

- стварање услова за укњижбу задружне имовине како би се спријечило девастирање задружног сектора;
- обезбјеђење заштите и рационалног коришћења задружне имовине;

Организационо-економска компонента развоја задруга и остваривања основних функција задруга треба ићи у следећим правцима:

- обезбјеђење шире друштвене и материјалне подршке за развој Задружног савеза и задруга на подручју РС;
- стално повећање броја задругара, као и повећање броја газдинстава са којима задруге остварују сарадњу;
- успостављање чвршћих и континуираних веза између ЗСРС и задруга, задруга и задругара, задруга и коопераната, задруга и стручних, научних институција, агенција и др.;
- подршка организовању пословних центара, кластера, складишта, берзи, пијаца, као и других асоцијација од интереса за развој задругарства;
- запошљавање образованих кадрова, потребних усмјерења и струка у задругама;
- увођење задружног информационог система,
- инвентарисање капацитета газдинстава и других произвођача на подручјима дјеловања задруге;
- успостављање сарадње са локалним заједницама;
- организовање перманентног учења свих задружних запосленика;
- организовање нових задруга;
- јачање функције задружне ревизије и др.

Питања тржишта и маркетинга, спадају у најуже приоритете којима се актери задружног организовања морају бавити, а прије свега:

- билансирање могућности у производњи, као и потреба задруга и задругара и других произвођача за инпутима;
- успостављање дугорочнијих пословних односа задруга, прије свега са прехранбеном индустријом и прометним субјектима, а на основама планирања, уговарања и испоруке производа произведених на подручју свог дјеловања;
- увођења одређених облика заштите домаћих пољопривредних производа у смислу примјене правила СЕФТА-е, нарочито у дијелу који се односи на заштиту домаће производње;
- доследна примјена правилника о квалитети производа;
- подршка набавци различите опреме за потребе задруге и њених задругара, због припрема робе за тржиште.

Финансирање задружних потреба, је важан фактор за развоја задругарства, и због тога активности из области финансирања требају ићи у следећим правцима:

- обезбјеђење повољнијих кредитних средстава за задруге;
- истраживање могућности за успостављање Задружног гарантног фонда;
- креирање посебне кредитне линије у оквиру ИРБ, намјењене за пољопривредне задруге;
- сагледавање потребе и могућности оснивања штедно-кредитног задругарства;
- подршка инвестиционим програмима задруга који су у функцији развоја производње задругара и других произвођача са којима задруга сарађује, као и програма којима се доприноси побољшању живота и рада локалне популације;
- уступање задругама на привремено или трајно коришћење одређене државне имовине (земљишта, објекте);
- увећање задружне имовине уносом улога задругара, улога нечланова, емисијом обвезница или примањем поклона.

На основу тога могу се дефинисати **циљеви развоја пољопривредног задругарства**, њихова улога у развоју аграрног сектора, развоју руралних подручја, као и доприносу унапређењу живота и рада у подручјима гдје задруге егзистирају.

Полазећи од тога, дефинишу се циљеви, који инаогуришу мјере како текућег, тако и дугорочног спектра дјеловања, а односе се на следеће:

ПРАВАЦ 1: Реструктурирање постојећих и успостављање нових модела задруга

1. **У циљу задовољавања потреба пољопривредних произвођача** у оквиру руралне економије, при чему задруге треба да усмјеравају своје активности у следећим правцима:
 - **за комерцијална газдинства** у подручјима са интензивном пољопривредном производњом, снабдијевање репроматеријалом, импутима и другим добрима потребним за пословање задруга, уговарање и пласман производа, дорада, паковање и складиштење пољопривредно-прехрамбених производа, смањење улоге посредника и директно уговарање и повезивање са прерађивачким капацитетима, трговачким ланцима, тржницама, малопродајним субјектима, произвођачима инпута и на тим основама, формирање различитих организационих облика задружних предузећа, која би својим дјеловањем унаприједила и стабилизовала пословање и развој Задруга, а тиме и тржишта.
 - **за некомерцијална газдинства**, која нису оснивачи Задруге - снабдијевање репроматеријалом и другим потребним средствима и добрима, откуп пољопривредних производа на принципу потреба тржишта, пружање савјетодавних и других стручних и материјалних услуга, на пословној и комерцијалној основи.
2. **Јачање људских ресурса у задругама**, с циљем покретања програма за унапређење људских ресурса те учинити задруге отворене за нове чланове. Посебну пажњу треба намијенити младим пољопривредницима, њиховом

примању у чланство, припреми за рад и дјеловање у органима задруге. Образовање, обука и информисање у пољопривредном задругарству треба приоритетно да се односи на јачање управљачких функција у управним и надзорним одборима, односно скупштинама као највишем органу одлучивања и контроле у задрузи, као и професионализацији пословања и јачања менаџерских функција у задругама.

3. **Менаџмент задруге мора разумјети посао којим се бави задруга** (производни и пословни), разумјети организациони циклус развоја задруге, приступити на поштен (етички прихваљив) начин - начело “доброг привредника”, управљати ризиком (тржишни, кредитни, оперативни итд.), поштовати законе, позитивне прописе и задружне нормативне акте, представљати задругу, бити извршилац одлука органа задруге (скупштине, управног одбора и надзорног одбора), одговарати за пословање, подносити извјештаје о свом раду уз спровођење административних и финансијских контрола.
4. **Интензивирати систематско и континуирано задружно образовање** за задругаре и менаџмент задруга као стручну и техничку подршку у јачању пословних активности задруга, начина управљања, прије свега. Јачати сарадњу Задружног савеза са МПШВ РС, научним и образовним институцијама, привредним, невладиним и међународним организацијама.
5. **Извршити корјените промјене у задружном законодавству** у смислу да пољопривредне задруге и савез, треба подржати у настојањима да самостално и у сарадњи са познаваоцима задругарства, покрену промјене које ће довести до унапређења задружног сектора, његовог развоја и општег просперитета. У том смислу **донијети нови Закон о пољопривредном задругарству**, полазећи од искустава развијених задругарстава у Европи, принципа МЗП, примјерено потребама и специфичностима задругарства Републике Српске.
6. **Треба осигурати већу подршку постојећим, активним задругама**, чије пословање и развојне иницијативе омогућавају бржи и свестранији напредак задруга, задругара и подручја на којима задруге дјелују. Истовремено, **нужна је већа подршка оснивању нових задруга, поготово у срединама где оне не постоје или су у претходном периоду угашене**, а могле би значајно допринијети развоју у руралним подручјима. Нужно је креирати начин подршке формирању нових задруга и начин увођења олакшица у пословање задруга (растерећење по основу пореза, доприноса, текса, царина и друго). Посебан акценат треба ставити на подршку младим пољопривредним произвођачима и женама у оснивању нових задруга, као и учлањењу у постојеће задруге.
7. **Успоставити потпуно оперативни задружни регистар** пољопривредних задруга, одржавање, надоградњу и проширивање базе података, због чега је неопходно успоставити и развити информациони систем у ЗСРС.
8. **Ажурирање евиденције о пољопривредним задругама и задругарима**. Неопходно је да задруге, у свим елементима, фактографски, установе стање код оснивача, задругара и то стање педантно воде у регистру Задруге за сваког задругара појединачно, збирно за Задругу и стално иновирају стање. При томе

треба утврдити број свих оснивача, односно задругара, снимити све њихове капацитете, број и структуру чланова породице, земљиште, објекте, механизацију и друга средства рада, бројно стање и структуру сточарске производње, површине под воћњацима и виноградима, друге производне дјелатности, утврдити обим и структуру производње.

9. **Статус задругара треба да стичу лица која уговарају производњу са задругом, кооперанти и други субјекти који сарађују са задругом и прихватају задружна правила.** Прије свега, потребно је повећати мотивацију коопераната и других да постану чланови задруге.
10. **Задругаре који не остварују потпуну или дјелимичну пословну сарадњу са задругом - немају уговорене производне односе са задругом, треба искључити из чланства, као и задругаре који не испуњавају обавезе према задрузи, штете угледу задруге, и друго.** Треба **предефинисати статус умрлих задругара**, односно стицање статуса задругара по основу наслеђивања или брисање умрлих задругара, што представља озбиљну препреку код пререгистрације задруга и уписа нових промјена у судском регистру.
11. **Примјена добре праксе корпоративног управљања у задругама и доношење Кодекса управљања у пољопривредним задругама.** Управљање и руковођење мора бити усклађено са правилима задруге и законом о пољопривредним задругама, односно у складу са задружним принципима и задружним вриједностима, али уз јачање улоге професионалног менаџмента у управљању задругама и укључивању запослених стручних кадрова у управљање задругама (тенденције у савременом задружном праву).

ПРАВАЦ 2: Јачање тржишне позиције задруга

12. **Јачање задруга као секторских организација.** Убрзати развој пољопривредног задругарства као важног сегмента привреде, базираног на адекватној примјени принципа МЗС, потребама пољопривредника, тржишта, потрошача и економије РС у цјелини.
13. **Израдити моделе развоја пословне стратегије у задругама.** Програм развоја задругарства у Републици Српској темељити, прије свега, на успјешном остваривању основне мисије пољопривредне задруге, а то је, обављање опште корисне функције које се огледају у њиховом доприносу привредно ефикасном, тржишном и друштвеном развоју пољопривреде, руралних подручја и економије РС као цјелине.
14. **У текућој години, а за наредну годину, задруге требају заједно са, оснивачима - задругарима - произвођачима, планирати обим и структуру производње, појединачно и збирно за задругу као асоцијацију задругара произвођача, утврдити обим и структуру импута и других добара за потребе производње и друге врсте дјелатности којима се баве задругари.**

15. **Након утврђивања пројекције могуће структуре и обима производње**, задруге са својим органима и задругарима требају водити активности и дјеловати у два правца. **Први је**, утврђивање канала продаје, количине, термине, квалитет, цијене, начин плаћања, успостављање уговора са купцима, прерађивачком индустријом, трговачким ланцима, извозним фирмама, другим купцима пољопривредних производа. **Други је**, на бази дефинисане структуре и обима производње, програмирати обим и структуру потребних импута и других средстава за пословне активности задругара - произвођача и заједно са задругарима - произвођачима обезбиједити најповољније услове и доступност свих средстава за нормално одвијање пословних активности.
16. **Мјерама аграрне политике јачати тржишни положај пољопривредног задругарства**, удруживање пољопривредних произвођача у задруге, као и укрупњавање уситњених задруга и њихово удруживање у секундарне задружне облике. У том смислу **неопходна су већа издвајања средстава из аграрног буџета** и бољи приступ другим изворима средстава за потребе задруга. Створити оквир средстава у аграрном буџету која би се усмјеравала по посебном програму, којег би одобравало МПШВ уз сагласност Владе РС. Усмјеравање средстава била би у капитална улагања, прије свега за намјене од интереса већег броја произвођача - задругара. У том смислу требало би креирати посебан правилник о условима, критеријумима и начину усмјеравања средстава за развој пољопривредног задругарства, на који Влада треба дати сагласност и којем се подноси извјештај о реализацији и ефектима.
17. **Подстицати формирање задружних предузећа** за обављање виталних функција у пословању, развоју, тржишту, организационо - економском позиционирању задруга, док одређене задруге за пословне задружне савезе или задружна предузећа треба да се заснива на интересу њиховог чланства. Поред формирања задружних предузећа неопходне су активности и за њихово **повезивање са незадружним предузећима у предфармерском и постфармерском сектору** аграрне привреде, на начин како то функционише у ЕУ (кластери и други облици повезивања), али прилагођено условима и специфичностима Републике Српске.
18. **Развојем кластера** у аграрном сектору Републике Српске, у чему задругарство има кључну улогу, створила би се могућност повећања конкурентности не само овог сектора, већ и значајног дијела привреде Републике Српске. Због тога је неопходно покренути иницијативу за усклађивање Законске регулативе у овој области са регулативом ЕУ са посебним освртом на мапирање подручја; стварање услова за брендирање производа и друго.
19. **Потребно је елиминисати посреднике између задругара као произвођача** и њихових задруга са прерађивачима, велетрговином, трговином на мало и другим, што би имало позитиван ефекат за остваривање одрживог развоја пољопривредног задругарства.

20. **Ради учвршћавања тржишне позиције задруга** као и њихове препознатљивости треба подстицати **продубљивање сарадње пољопривредних задруга и других субјеката у ланцу снабдијевања храном** за развој нових производа, нових технологија, кратких односно локалних ланаца снабдијевања и слично.
21. **Неопходно је позиционирање задруга како у аграрној тако и у другим секторским политикама**, а које се односе на систем опорезивања, трговину пољопривредним производима, регулисање имовинско-правних питања и др. Тренутно стање говори да задруге као сектор који постоји паралелно са јавним и приватним сектором у овим политикама није препознат, чак шта више, да се задругама негира специфичност циљева њиховог оснивања, акумулације капитала, расподјеле добити, те да се оне поистовјећују са приватним сектором. У таквој ситуацији, тешко да ће млади пољопривредни произвођачи наћи интерес за оснивање задруге у односу на приватна предузећа.

ПРАВАЦ 3: Јачање материјалне основе пољопривредних задруга

22. **Материјалну основу пољопривредних задруга треба јачати** примањем нових чланова, проширењем задружне дјелатности и укључивањем свих извора финансирања у складу са намјеном и природом задруге, при чему треба посебно преиспитати све моделе стицања додатних извора финансирања који представљају добру праксу у развијеним земаљама, те створити законске предуслове за њихову примјену.
23. **Подстицајна средства усмјеравати у намјене** којима се повећавају производни, прерађивачки и тржишни капацитети задруга и њених оснивача - задругара, а посебно: повећање основног стада; набавком опреме за потребе унапређења сточарства; набавка вишенамјенске опреме, механизације, складишта и других добара; набавку опреме, механизације и других средстава рада, опреме за прераду пољопривредних сировина, складиштење, сортирање и паковање пољопривредних производа; набавку опреме за потребе производње у воћарству, виноградарству, повртарству, подизање матичних засада, производњу и прераду ароматичног, зачинског и љековитог биља, пчеларство и др.
24. **Надлежни Владини органи у сарадњи са ЗСРС** и задружним актерима, требају **утврдити оправданост и начин формирања штедно-кредитне службе** у пољопривредним задругама, полазећи од тога да је пољопривреда са спорим обртом капитала, ниским степеном властитих обртних средстава, нискоакумулативна грана, са малим аграрним буџетом и изузетно скупим кредитима пословних банака, није у стању да буде конкурентна са пољопривредом земаља ЕУ.
25. **У пословној политици Инвестиционо - развојне банке** требало би прописати јасне услове за подршку текућем и посебно дугорочном развоју пољопривредног задругарства. Стим у вези нужно је да МПШВ, заједно са ИРБ иницира измене и

допуне правила у којима ће се дефинисати начин и услове подршке развоју пољопривредног задругарства, што би са средствима аграрног буџета представљало стабилну основу финансирања потреба задружне дјелатности.

26. **Средства из међународних извора**, намијењена за подршку развоја унапређења капацитета у руралним подручјима, а односе се на унапређење пољопривредне производње и прераде, те других дјелатности које су од интереса за развој руралних подручја, требало би синхронизовати са активностима задруга као незаобилазне факторе у аграрном и руралном развоју. Ово се односи, прије свега на задружне субјекте чији оснивачи су већи број задругара и који покривају већи дио простора села или групе села, општина и друго.

ПРАВАЦ 4: Институционално јачање задружног сектора

27. **Организационо и функционално профилисање ЗСРС**, подстицање других облика задружног повезивања и организовања (задруге, савези, удружења и др.) у складу са међународном задружном праксом. Задружни савез у сарадњи са органима и менаџментом задруге, морају својим активностима и мјерама подстицати јачање конкурентности задруга и задружног система. Органи ЗСРС и задруга у сарадњи са МПШВ требају суштински поставити и позиционирати задружну ревизију, као облика обавезне интерне контроле са доминантно превентивном улогом у циљу заштите идентитета задруге и свеукупних интереса задругара. При томе задружна ревизија треба имати контролни карактер у случају злоупотреба у пословању, предлагању мјера за покретање брисања задруга из судских регистара, покретања прекршајних и других пријава и сл.
28. Неминовно је институционално и организационо уважавање Задружног савеза РС од стране Владе, МПШВ и других институција РС, као истинског и равноправног партнера у циљу уређења и развоја задружног сектора, а тиме и снажнијег аграрног и руралног развоја Републике Српске.
29. **Јачање имиџа пољопривредних задруга** може се постићи на два начина, један се односи на медијско позиционирање и промовисање, а други на остваривање што је већи број примјера примјене добрих пракси у задружном организовању и позитивних пословних резултата. Ништа не може боље промовисати задругу од успјешне задруге.

7. Акциони план за реализацију предложених мјера и активности

У акционом плану наведене су и представљене све мјере које би требало реализовати, како би задругарство добило нови развојни замах. Ријеч је о мјерама које требају реализовати сви актери у развоју задругарства, као и институције које су надлежне за стварање услова за развој задругарства, а тиме и развој пољопривреде и руралних подручја.

Акциони план, на основу суштинске анализе стања у задружном сектору, представља правац дјеловања свих актера у развоју задругарства, те усмјерење за све субјекте развоја и позив свим учесницима да се континуираним активизмом, и провођењем мјера, мора мијењати стање, што представља израз интереса Републике Српске.

На бази анализе стања и спроведених истраживања у задругарству, на различитим нивоима, те проучавајући домаћа и искуства развијених и земаља у окружењу у овој области, креирана је матрица у којој су утврђена **четири правца, једанаест циљева, и педесеттри мјере са пет подмјера**, што је усмјерено за развој задружног сектора у Републици Српској.

7.1. Матрица праваца, циљева и мјера за реализацију програма (правац, циљ, мјера, носилац, рок)

Табела бр: 43. Преглед циљева и мјера за реализацију праваца развоја пољопривредног задругарства Републике Српске

ПРАВАЦ: Реструктурирање постојећих и успостављање нових модела задруга	Циљ 1: Реструктурирање пословно неактивних задруга	Мјера 1: Дефинисање законског рока за провођење стечајних и ликвидационих поступака у свим неактивним задругама	Носилац: Влада, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, Задружни савез Републике Српске Рок: 2020.
		Мјера 2: Провођење стечајних и ликвидационих поступака у свим неактивним задругама	Носилац: судови, ЗСРС Рок: 2020-2022.
	Циљ 2: Успостављање нових модела задруга	Мјера 1: Подршка оснивању нових задруга	Носилац: МПШВ РС, ЗСРС, Рок: континуирано
		<i>Подмјера 1: Стартап пакети за младе пољопривреднике за оснивање задруга</i>	Носилац: МПШВ РС, ЗСРС, међународни пројекти Рок: континуирано
		<i>Подмјера 2: Стартап пакети за жене на селу за оснивање задруга</i>	Носилац: МПШВ РС, ЗСРС, међународни пројекти Рок: континуирано
		Мјера 2: Правна помоћ код оснивања нових задруга	Носилац: ЗСРС, МПШВ РС, Рок: континуирано
	Циљ 3: Јачање људских капацитета у задругама, њихових знања, вјештина и информисаности	Мјера 1: Провођење програма задружног образовања за чланове и управне органе	Носилац: Задружни савез Републике Српске, међународни пројекти Рок: континуирано
		Мјера 2: Запошљавање професионалних менаџера у задругама	Носилац: ЗСРС, пољопривредне задруге, у сарадњи са МПШВ РС Рок: континуирано
		Мјера 3: Запошљавање стручних кадрова (агронома, технолога, ветеринара) у задругама	Носилац: ЗСРС, заједно са задругама у сарадњи са МПШВ РС Рок: континуирано
		Мјера 4: Организовање посјета успјешним задругама у земљи и окружењу	Носилац: ЗСРС, међународни пројекти Рок: континуирано

		Мјера 5: Дисеминација (ширење или распрострањеност) примјера добрих пракси и других информација корисних за задруге и задругаре	Носилац: ЗСРС, међународни пројекти Рок: континуирано
		Мјера 6: Редовно ажурирање Књиге задругара и Регистра улога Задругара.	Носилац: ЗСРС, пољопривредне задруге Рок: континуирано
	Циљ 4: Јачање задружне базе у чланству и користима за чланове задруга	Мјера 1: Повећање броја задругара са акцентом на анимирање младих за учлањење у задруге	Носилац: ЗСРС, пољопривредне задруге Рок: континуирано
		Мјера 2: Примјена добре праксе корпоративног управљања у задругама и доношење Кодекса управљања у пољопривредним задругама	Носилац: Задружни савез Републике Српске Рок: 2020. и надаље
		Мјера 3: Дефинисање законских оквира за распоdjелу добити за чланове задруга, располагања имовином, одговорности чланова и друга права задругара	Носилац: Задружни савез Републике Српске, МПШВ РС Рок: 2020.
		Мјера 4: Дефинисање законских оквира за учлањење правних лица у задруге	Носилац: Задружни савез Републике Српске, МПШВ РС Рок: 2020.
		Мјера 5: Дефинисање законских оквира, правила и других аката, којима се регулише обавеза задругара да послују преко задруга	Носилац: Задружни савез Републике Српске у сарадњи са МПШВ РС Рок: 2020.
	Циљ 5: Рјешавање статуса, права и обавеза неактивних и умрлих задругара и ажурирање евиденције о задругама	Мјера 1: Доследна примјена задружних правила у свим сегментима	Носилац: ЗСРС, задруге Рок: континуирано
		Мјера 2: Редовно ажурирање књиге задругара и ажурирање регистра задруга	Носилац: ЗСРС, задруге Рок: континуирано
		Мјера 3: Повезивање регистра задруга са другим регистрима (РПГ; регистар привредних субјеката, порески регистар)	Носилац: ЗСРС, МПШВРС Рок: континуирано
		Мјера 1: Дефинисати мјере аграрне политике, којима ће се јачати тржишни положај пољопривредних задруга	Носилац: Влада РС, МПШВ РС, ЗСРС Рок: одмах и континуирано

ПРАВАЦ: Јачање тржишне позиције пољопривредних задруга	Циљ 6: Јачање задруга као секторских организација	Мјера 2: Утврдити капацитете, структуру и обим производње задругара, коопераната и других произвођача који сарађују са задругом	Носилац: задруге, ЗСРС Рок: одмах и континуирано
		Мјера 3: Утврдити канале продаје, количине, термине, уговорне односе са купцима и дефинисати потребне репроматеријале за пословне активности задругара	Носилац: задруге, ЗСРС у сарадњи са МПШВ РС Рок: одмах и континуирано
		Мјера 4: Повећање секторске репрезентативности задруга (минимални услови за подршку задругама од стране МПШВ)	Носилац: МПШВ РС, задруге Рок: континуирано
		Мјера 5: Израда модела развоја пословних планова текућег и дугорочног развоја задруга	Носилац: Задружни савез Републике Српске у сарадњи са МПШВ Рок: 2020.
		Мјера 6: Успостављање подршке развоју пословних активности у задругама	Носилац: МПШВ РС, Рок: континуирано
		<i>Подмјера 1: Подршка пројектима примјене нових технологија у производњи (техничко опремање и технолошка модернизација)</i>	Носилац: МПШВ РС, међународни пројекти Рок: континуирано
		<i>Подмјера 2: Подршка пројектима додавања вриједности (прерада, брендирање)</i>	Носилац: МПШВ РС, међународни пројекти Рок: континуирано
		<i>Подмјера 3: Подршка диверзификацији активности (развој непољопривредних дјелатности у оквиру задруга)</i>	Носилац: МПШВ РС, међународни пројекти Рок: континуирано
		Мјера 7: Подршка оснивању задружних предузећа и пословних задружних савеза	Носилац: ЗСРС, пољопривредне задруге, МПШВ РС, међународни пројекти Рок: континуирано
		Мјера 8: Подршка удруживању задруга у кластере и друге облике повезивања у тржишном ланцу	Носилац: ЗСРС, пољопривредне задруге, МПШВ РС, међународни пројекти Рок: Рок: континуирано
Мјера 9: Увођење програма стандарда квалитета у пољопривредним задругама	Носилац: ЗСРС, пољопривредне задруге		

			Рок: континуирано
		Мјера 10: Интензивирање сарадње задруга са универзитетима и другим научно-истраживачким институцијама	Носилац: ЗСРС, пољопривредне задруге, МПШВ РС, међународни пројекти Рок: континуирано
	Циљ 7: Позиционирање задруга у јавним политикама	Мјера 1: Утврдити олакшице у области политике пореза, доприноса, такса и других оптерћења задруга као правних лица	Носилац: Влада Републике Српске, МПШВ, ЗСРС Рок: за 2020. годину и надаље
		Мјера 2: Дефинисати препознатљивост задруга, као специфичних субјеката у политикама промета роба и услуга	Носилац: Влада Републике Српске, ЗСРС Рок: за 2020. годину и надаље
Мјера 3: Осигурати препознатљив интерес задруга у регулативи која се бави имовинско-правним политикама		Носилац: Влада, МПШВ Републике Српске, ЗСРС Рок: за 2020. годину и надаље	
ПРАВАЦ: Јачање материјалне основе пољопривредних задруга	Циљ 8: Стављање у функцију задружне имовине	Мјера 1: Формирање регистра задружне имовине при Задружном савезу Републике Српске	Носилац: Задружни савез Републике Српске Рок: 2020.
		Мјера 2: Дефинисање законског рока за окончање процеса укњиже задружне имовине и имовине у друштвеној својини чији корисник су задруге	Носилац: Влада РС, МПШВ РС, Задружни савез Републике Српске Рок: 2020.
	Циљ 9: Унапређење извора финансирања задруга	Мјера 1: Дефинисање законског основа за проширење извора и начина финансирања задруга	Носилац: МПШВ РС, Задружни савез Републике Српске Рок: 2020.
		Мјера 2: Дефинисање финансирања ЗСРС, његових служби и активности које проводи у циљу унапређења развоја задругарства	Носиоц: ЗСРС, задруге и МПШВ Рок: одмах и континуирано
		Мјера 3: Финансирање текућих и дугорочних развојних потреба Задруга, обезбјеђивати, средствима подстицаја Аграрног буџета, средствима ИРБ РС, средствима пословних банака, средствима Међународних пројеката, донацијама и другим	Носилац: МПШВ, ЗСРС Рок: одмах и континуирано
		Мјера 4: Повећање задружног улога на бази расподеле остварене добити	Носилац: МПШВ РС, ЗСРС Рок: 2020. и даље

		Мјера 5: Унапређење капацитета и могућности задруга за пријаву на домаће и међународне пројекте, донаторска и друга средства	Носилац: Задружни савез Републике Српске, задруге у сарадњи са МПШВ Рок: континуирано
		Мјера 6: Прописати олакшице задругама за приступ изворима финансирања (ИРБ, Партнер фонд, други фондови, Пословне банке и друге финансијске институције)	Носилац: Влада РС, МПШВ, ЗСРС, ИЕРБ, ПКРС Рок: одмах и континуирано
		Мјера 7: Повећање издвајања средстава аграрног буџета за развој пољопривредних задруга	Носилац: Влада РС, МПШВ Рок: одмах и континуирано
		Мјера 8: Обезбијеђење средстава из аграрног буџета за подршку оснивању нових задруга	Носилац: Влада РС, МПШВ Рок: одмах и континуирано
		Мјера 9: Повећање средстава из аграрног буџета намијењених за финансирање ЗСРС	Носилац: МПШВ Рок: приликом усвајања годишњег аграрног буџета
ПРАВАЦ: Институционално јачање задружног сектора	Циљ 10: Проширење дјелатности Задружног савеза Републике Српске	Мјера 1: Кадровско јачање Задружног савеза Републике Српске	Носилац: Задружни савез Републике Српске, пројекти Рок: континуирано
		Мјера 2: Израда годишњих информација о пословању задружног сектора за Владу РС	Носилац: Задружни савез Републике Српске, МПШВ Рок: континуирано
		Мјера 3: Редовно провођење задружне ревизије уз предходну професионализацију службе задружне ревизије	Носилац: Задружни савез Републике Српске, Рок: континуирано
		Мјера 4: Изградња задружног информационог система	Носилац: Задружни савез Републике Српске у сарадњи са МПШВ Рок: до 2022.
		Мјера 5: Креирање пакета услуга за чланице савеза	Носилац: Задружни савез Републике Српске у сарадњи са МПШВ Рок: континуирано
		Мјера 6: Унапређење степена учешћа савеза у међународним и домаћим пројектима	Носилац: Задружни савез Републике Српске у сарадњи са задругама и МПШВ Рок: континуирано

		Мјера 7: Успоставити модел задружног савјетодавства, повезан са државним савјетодавством	Носилац: Задружни савез Републике Српске у сарадњи са МПШВ Рок: одмах и континуирано
	Циљ 11: Јачање имица пољопривредних задруга	Мјера 1: Унапређење медијског праћења и информисања јавности о пољопривредном задругарству и пословним активностима Задруга	Носилац: Задружни савез Републике Српске Рок: континуирано
		Мјера 2: Промоција задруга путем web и друштвених мрежа	Носилац: Задружни савез Републике Српске Рок: континуирано
		Мјера 3: Заједнички наступ ЗСРС и задруга на домаћим и међународним сајмовима	Носилац: Задружни савез Републике Српске Рок: континуирано
		Мјера 4: Формирати стручно тијело „Савјет за унапређење пољопривредног задругарства,, при МПШВ	Носилац: МПШВ РС, ЗСРС у сарадњи са ПКРС Рок: до краја јуна 2020. године

8. Закључци

1. Развој пољопривредног задругарства је један од кључних сегмената привређивања и социјалног развоја руралних подручја, базиран на адекватној примјени принципа МЗС, потребама пољопривредника, руралног становништва, тржишта, потрошача и економије Републике Српске у цјелини. Због тога задружни субјекти и тијела у сарадњи са Владином, стручним и научним институцијама, морају адекватним мјерама и активностима осигурати бржи и стабилнији развој пољопривредног задругарства.
2. Задружне и друге надлежне институције, требају својим континуираним активностима и мјерама, водити процес враћања повјерења у задруге, као најповољнијег облика организовања пољопривредних произвођача, а тиме, аграрног и руралног развоја.
3. Менаџмент задруге мора разумјети посао којим се бави задруга (производни и пословни циклус), схватати организациони циклус развоја задруге, приступити на поштен (етички прихваљив) начин - начело “доброг привредника”, управљати ризиком (тржишни, кредитни, оперативни итд.), поштовати законе, позитивне прописе и задружне нормативне акте, представљати задругу, бити извршилац одлука органа задруге.
4. Успоставити правила по којима статус задругара треба да стичу лица која уговарају производњу са задругом, кооперанти и други субјекти који сарађују са задругом и прихватају задружна правила и при томе, повећати мотивацију за кооперанте и друге, како би постали чланови задруге.
5. Задругар, мора имати уговорену производњу са задругом и у том случају остваривати права задругара у складу са законом о пољопривредним задругама. Статус задругара треба да им престане ако немају производне односе са задругом. Задругаре који не остварују потпуну или дјелимичну пословну сарадњу са задругом - немају уговорене производне односе са задругом, треба искључити из чланства, као и задругаре који не испуњавају обавезе према задрузи, штете угледу задруге, и друго.
6. Задругом треба да управљају задругари који су упознати са одредбама закона и правила задруге, њиховим правима и обавезама, који доприносе развоју пословања задруге, а истовремено имају економски интерес за што боље пословање задруге.
7. Неминовно је институционално и организационо уважавање Задружног савеза РС од стране Владе, МПШВ и других институција РС, као истинског и равноправног партнера у циљу уређења и развоја задружног сектора, а тиме и снажнијег аграрног и руралног развоја Републике Српске.
8. Надлежни органи РС требају креирати мјере аграрне политике, којима би јачао тржишни положај пољопривредног задругарства, удруживање пољопривредних произвођача у задруге, као и укрупњавање задруга и њихово удруживање у

секундарне задружне облике. Дакле, неопходна су већа издвајања средстава из аграрног буџета и бољи приступ другим изворима средстава за потребе задруга. У аграрном буџету треба створити оквир намјенских средстава која би се усмјеравала по посебном програму, којег би одобравало МПШВ уз сагласност Владе РС.

9. Област финансирања задружних потреба мора се уредити на реалним и стабилним изворима, због чега је неопходно успоставити и развити правно - економски модел, а прије свега:
 - финансирање ЗСРС, његових служби и активности које проводи у циљу унапређења развоја задругарства, треба обезбиједити путем доприноса задруга, као чланица ЗСРС, средстава МПШВ, као и средствима донација и другим изворима.
 - финансирање текућих и дугорочних развојних потреба задруга, обезбјеђивати, средствима подстицаја аграрног буџета, средствима ИРБ РС, средствима пословних банака, средствима међународних пројеката, донацијама и другим,
 - финансирање запошљавања (агронома, ветеринара, технолога и других кадрова потребних задругама), средствима за запошљавање Владе РС, и средствима Републичког Завода за запошљавања, а на основу утврђеног програма којег ће поднијети ЗСРС у сарадњи са МПШВ,
 - суфинансирање трошкова формирања нових задруга подстицајима аграрног буџета уз посебан програм којег требају дефинисати ЗСРС у сарадњи са МПШВ, што би представљало подстицај и подршку иницијативама за успостављање нових задружних субјеката.
10. Материјалну основу пољопривредних задруга треба јачати примањем нових чланова, проширењем задружне дјелатности и укључивањем свих извора, односно начина финансирања у складу са намјеном и природом задруге, при чему треба посебно преиспитати:
 - расподјелу добити члановима у облику нових улога (удјела),
 - издвајање дијела добити за добровољне фондове које би били дијеливи међу чланове,
 - могућност да задруга сама или заједно са другим задругама односно лицима оснује правно лице за обављање дјелатности са којом могу бити повезани већи пословни ризици односно која захтијева већа улагања капитала,
 - чланство инвеститора у задрузи (уз одређене услове у погледу укупног учешћа чланова инвеститора у капиталу и управљању задруге),
 - рачуноводско исказивање недијеливе имовине у задругама,
 - принудност норме о одговорности чланова за обавезе задруге,
 - посебног регулисања чланских зајмова задрузи.

11. Усмјеравање подстицајних средстава у развој задруга треба реализовати по посебном програму текућег и дугорочног развоја задругарства, чији предлагач треба бити ЗСРС у сарадњи са задругама, а уз сагласност МПШВ. У том смислу надлежни органи РС за послове пољопривреде у сарадњи са ЗСРС ће, на основу програма текућег и дугорочног развоја задругарства, донијети правилник о усмјеравању средстава подстицаја за развој задругарства, а посебно дефинисати подршку оснивању и раду нових задруга.
12. Надлежни орган за послове пољопривреде РС ће у сарадњи са ЗСРС и другим надлежним републичким органима, предложити да се у пословној политици Инвестиционо - развојне банке створе повољнији услови за подршку текућем и посебно, дугорочном развоју пољопривредног задругарства, искористити постојећи законодавно-правни оквир за оснивање штедно-кредитни субјеката за финансирање задруга и задругара, укључујући и формирања штедно-кредитне службе у пољопривредним задругама.
13. Задружни савез РС у сарадњи са МПШВ и другим тијелима Владе РС, требају обезбиједити синхронизацију и усклађеност улагања средстава међународних пројеката за подршку развоју и унапређењу капацитета у руралним подручјима, са програмима задруга који се односи на унапређење пољопривредне производње, прераде и тржишта, те других дјелатности које су од интереса за аграрни и рурални развој.
14. Подстицајне мјере у пољопривреди које се односе на задруге, њене задругаре и кооперанте, као и подршку других институција, фондова и других, учинити транспарентнијим и унаприједити их у складу са њиховим потребама. У актима МПШВ о подстицајима, и актима других институција, подршку пословним активностима у задругарству, дефинисати посебним члановима који ће подстицати остваривање права на овај вид средстава: дефинисати подршку пројектним активностима задруга кроз суфинансирање међународних и других пројеката; дефинисати лакши приступ средствима ИРБ-а и партнер фонда; утврдити посебну подршку за задруге приликом оснивања и покретања пословних активности; обезбиједити подршку кадровском и материјалном оспособљавању савеза, кадровском јачању задруга; дефинисати већу подршку локалних заједница у циљу стварања повољнијег пословног амбијента за пословање и развој задруга на њиховом подручју.
15. Нужно је формирање задружних предузећа (задруге, кооперативе, савези, удружења, кластери, прерада, промет и др.), за обављање виталних функција у пословању, развоју, тржишту, организационо - економском позиционирању задруга, јер је то од суштинског значаја, не само за развој задруга, већ друштва у цјелини и посебно подручја гдје оне послују.
16. Елиминисати посреднике између (оснивача) задругара као произвођача и других задружних партнера и њихових задруга са прерађивачима, велетрговином, трговином на мало и другим, што би имало пресудан значајан за остваривање стабилности и економских ефеката за одрживи развој пољопривредног задругарства.

17. Осигурати већу подршку постојећим, активним, задругама, чије пословање и развојне иницијативе омогућавају бржи и свестранији напредак задруга, задругара и подручја на којима задруге дјелују. Истовремено, нужна је већа подршка оснивању задруга у срединама где оне не постоје или су у претходном периоду угашене, а могле би значајно допринијети развоју у руралним подручјима.
18. Нове задруге би требало оснивати на основу пословних планова уз сарадњу и подршку задружног савеза, локалних заједница и ресорног министарства, што би представљало снажан подстрек задружног развоја у цјелини. Приоритет код оснивања нових задруга треба да имају локалне заједнице у којима нема регистрованих, односно пословно активних задруга и локалне заједнице из категорије неразвијених општина.
19. За оснивање нових задруга потребно је обезбиједити средства у аграрном буџету, као подстицај за формирање задруга и на тај начин снажније подржати субјекте који имају незамјењиву улогу у остваривању аграрног и руралног развоја РС. Да би се формирала нова задруга, треба преходно израдити програм, који дефинише активности и циљеве аграрног и руралног дјеловања задруге, на основу чега ЗСРС предлаже МПШВ да се одобре подстицаји за формирање и покретање активности задруге. Орјентациони трошкови оснивања, регистрације и покретања пословних активности задруга, износе око 2.200,00 КМ, што нису мала средства у фази настајања и формирања пословног субјекта, када он нема извора прихода, већ само трошкове.
20. Задруге морају на подручју свог дјеловања извршити инвентаризацију свих газдинстава и капацитета на којима се темељи аграрни и рурални развој. При томе, неопходно је програмирати активности задруге које би биле од интереса за све произвођаче у глобалном смислу. Посебно треба утврдити број и капацитете тржишно орјентисаних газдинстава која производе за тржиште, а којима би задруга обезбјеђивала неопходне услове. Поред тога, задруге би за кооперанте и друге заинтересоване произвођаче, могле обезбјеђивати услуге одређеног нивоа, прије свега на комерцијалној основи, имајући у виду да то нису оснивачи задруге, али могу бити обострано прихватљиви за пословну сарадњу, прије свега као поуздани кооперанти и будући задругари.
21. Задруге ће у свим елементима фактографски, установити стање код оснивача, задругара и то стање педантно водити у регистру задруга, за сваког задругара појединачно и збирно за задругу и стално имати ажурно стање. У том смислу ће утврдити број свих оснивача, односно задругара, снимити све њихове капацитете, број и структуру чланова породице, земљиште, објекте, механизацију и друга средства рада, бројно стање и структуру сточарске производње, површине под вишегодишњим засадима и друге производне дјелатности, обим и структуру производње на годишњем нивоу. У вези са овим, два су непосредна задатка:

- Први је, утврђивање канала продаје, количине, термине, квалитет, цијене, начин плаћања, успостављање уговора са купцима, прерађивачком индустријом, трговачким ланцима, извозним фирмама, другим купцима пољопривредних производа. Суштина је, у стварању услова за успостављање дугорочнијих пословних односа задруга са задругарима - произвођачима, на једној страни, и прерађивачким капацитетима, трговачким ланцима и другим купцима, на другој страни у погледу испорука пољопривредних производа.
 - Други је, на бази дефинисане структуре и обима производње, програмирати обим и структуру потребних импута и других средстава за пословне активности задругара - произвођача и заједно са задругарима- произвођачима обезбиједити најповољније услове и доступност свих средстава за нормално одвијање пословних активности.
22. Нужно је обезбиједити континуирано задружно образовање за задругаре и менаџмент задруга као техничку подршку у јачању пословних активности задруга, начину управљања и друго, организовањем школа задругарства, одговарајућих обука и тренинга из области задругарства, упознавање са новим технолошким и другим достигнућима у производњи, пројектним активностима и слично.
23. Треба осигурати подршку унапређењу производње пољопривредних производа, како производње задругара - произвођача, тако и властите и производње у посједу задруга, коопераната и других субјеката који сарађују са задругом, те подршка техничко-технолошком опремању задруга, јачању конкурентности, коришћењем нових технологија и научних знања, тржишном позиционирању задруга, успостављање нових задружних организационих облика, почев од формирања предузећа, удружења, кластера и друго. У том смислу било би неопходно формирати стручно тијело „савјет,, за унапређење пољопривредног задругарства, састављен од компетентних кадрова из различитих институција, који би својим стручним и научним ангажовањем давали приједлоге и препоруке за даљњи развој. Иницијативу за то треба да покрену ЗСРС и МПШВ у сарадњи са ПКРС.
24. Приступити измјенама и допунама закона о пољопривредном задругарству, другим законским актима, као и доношењу неопходних подзаконских аката, правилника, програма и др. Неопходно је законодавно - правно уредити: питања оснивања специјализованих задруга; повећања броја оснивача; правна лица да имају могућност да буду оснивачи и чланови задруге; да задруга може обављати и другу дјелатност за коју испуњава прописане услове; донијети једноставније рјешење око преноса улога умрлог задругара; регулисати да до избора новог директора задруге скупштина задруге именује вршиоца дужности директора на период до шест мјесеци; дефинисати расподјелу профита, којег би требало ограничити; омогућити и друге облике задружног удруживања, сложене задруге, задружни кластер и друго.

25. Приступити дефинисању задружне имовине на новим својинским односима и ово питање треба уредити у што краћем периоду. Имајући у виду да је питање задружне имовине сложено, треба га посебно дефинисати у старим задругама и омогућити њено стављање у пословну задружну функцију. То значи да код дефинисања нових прописа, требало би издвојити старе задруге које су пословно активне и раде у складу са важећим законским прописима и које су сачувале имовину, у односу на задруге које дужи низ година не врше пословну активност.
26. За успостављање потпуно оперативног задружног регистра пољопривредних задруга, одржавање, надоградњу и проширивање базе података кроз утврђивање методологије прикупљања, евидентирања података и статистичких активности, неопходно је имплементирати информациони систем у ЗСРС, како би се успоставио јединствени задружни регистар који ће бити сервис и осталим релевантним корисницима.
27. Развојем кластера у аграрном сектору Републике Српске, у чему задругарство треба да има кључну улогу, створиле би се могућности повећања конкурентности не само овог сектора, већ и значајног дијела привреде Републике Српске. Стим у вези неопходно је покренути иницијативу за усклађивање Законске регулативе у аграрном сектору са ЕУ регулативом; мапирање подручја према могућностима развоја пољопривредних производа; ажурирање јединствене базе података о пољопривредним субјектима и газдинствима; стварање услова за брендирање производа географског поријекла у зависности од ресурса, специфичности подручја, традиције и друго. У оквиру ИФАД пројекта већ се воде активности на оснивању кластера на регионалном нивоу чији ће оснивачи бити и заинтересоване задруге. Већ је регистрован кластер за Сарајевско-романијску регију, у току су активности на оснивању кластера у Добојској регији, а воде се активности и на другим подручјима Републике Српске.
28. Савјетодавство је важан сегмент управљања процесима привређивања и развоја, како производних јединица (газдинстава), тако и пословним активностима задруга. Због тога, нужно је успоставити функцију савјетодавства, која може бити, у организационом смислу у два нивоа, а у функционалном смислу, да дјелује јединствено у задругарству РС. Ријеч је о потреби да задруге имају у свом саставу ембрион савјетодавства који би са јавним савјетодавством (државним), представљао стручни фактор унапређења технологије, технике и развоја, свих оснивача - произвођача и задруге као цјелине.
29. Порески систем треба унаприједити у складу са потребама задруга и задругара у циљу отклањања административних баријера са којима се задруге суочавају у свакодневној пракси па би у том смислу требало предложити: ослобађање плаћања пореза на додатну вриједност на репроматеријале и пољопривредне производе; утврдити посебну републичку таксу за задруге у износу од 300,00 КМ без обзира на врсту дјелатности; ослобађање плаћања пореза на добит ако остварену добит усмјеравају у развој задруге; ослободити од плаћања пореза на доходак за запослене раднике у првој години рада; ослободити плаћања

комуналне таксе за истицање фирме и комуналне накнаде у првој години пословања задруга.

30. С обзиром да се поједине користи од дјеловања задруга не могу увијек резервисати за чланове задруге, требало би размислити о одређеним подстицајним мјерама пољопривредне и пореске политике, као што су:
- да се код додијеливања субвенција за улагања на газдинствима узимају у обзир, поред осталих релевантних околности, и дугорочне могућности пласмана односно хоризонтално или вертикално повезивање пољопривредника у задруге,
 - да се за износ уплаћених чланских улога у пољопривредне задруге члану може признати пореска олакшица, на примјер у облику смањивања годишње основице за порез на доходак. (Ради се о једнократној пореској олакшици која би се у односу на чланове привредних друштава могла аргументовати чланским имовинским правима која су у задругама битно ограниченија него у капиталским друштвима).
31. Ради учвршћавања уговорних односа у ланцу снабдијевања храном треба подстицати продубљивање сарадње пољопривредних задруга и других субјеката у ланцу снабдијевања храном за развој нових производа, нових технологија, локалних ланаца снабдијевања и слично. (Сличне мјере предвиђа члан 35. Уредбе 1305/2013/ЕУ).
32. Пријем нових чланова успоставља дугорочнију и стабилнију уговорну производњу, укључује кооперанте у управљање задругом, повећава задружне тржишне удјеле и побољшава преговарачки положај задруга, што је у дугорочном интересу постојећих чланова. Пријем нових чланова требало би подстицати сљедећим мјерама:
- задруге које склапају задружне послове са члановима и нечлановима, обезбјеђују опцију тим нечлановима да постају чланови и обавјештавају их (једном годишње) о тој могућности,
 - Скупштина задруге у извјештају који је саставни дио годишњег финансијског извјештаја, наводи бројно стање чланства и чланских улога односно промјене у чланству и разлоге за пријем и непријем нових чланова,
 - за дио вишка које пољопривредна задруга исплаћује члановима по основи и сразмјерно пословној сарадњи, смањује се основица за порез на добит задруге.
33. За ширење добре праксе корпоративног управљања задруге, неопходно је да:
- пољопривредне задруге уз помоћ задружне ревизије, редовно прате и оцијењују бројне и структурне промјене у чланству (с обзиром на старост, пол, стручну спрему, величину и производно усмјерење газдинства), идентифицирају добру праксу у уређивању чланских односа, у дјеловању и сарадњи различитих органа задруге, те подстичу задружно образовање, обуку и информисање чланова, директора и других запослених,

- Задружни савез Републике Српске, да подстиче размјену искустава, практично провјеравање и евалуацију добре праксе корпоративног управљања задруга у чланицама са циљем доношења кодекса управљања пољопривредних задруга.

9. Литература и извори података

- 1 Bijman Jos, Piopoulos Constantine, Poppe Krijn J., Gijssels Caroline,
Hagedorn Konrad, Hanisch Markus, Hendrikse George W.J., Kühl Rainer,
Ollila Petri, Pyykkönen Perttu, van der Sangen Ger (2012): Support for Farmers
Cooperatives, European Commission, podaci o tržišnom udjelu se odnose na
2010 godinu, str.7
- 2 Carmen Quintana Cocolina with Cooperatives Europe's team (2016): The
power of cooperation, Cooperatives Europe key figures 2015.
3 Cooperative europe: The power of cooperation, Brussels,
www.coopseurope.coop
- 4 COUNCIL REGULATION (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute
for a European Cooperative Society (SCE), Official Journal of the European
Union, 18.8.2003.
- 5 Higher council for co-operation 2000: Co-operative movements in the European
Union, Ministère de l'emploi et de la solidarité, Secrétariat d'état à l'économie
solidaire, Paris, 2001
- 6 Rural Business and Cooperative Service (1998): Agricultural Marketing
Cooperatives, Cooperative Information Report 45, section 15,
<https://www.rd.usda.gov/files/CIR45-15.pdf>, pristupljeno 01.05.2019.
- 7 Б. Боучкова: *Agriculture cooperatives: perspectives for the 21st Century*,
Чешки пољопривредни Универзитет, Праг, AGRIC; ECON, 48, 2002 (4):
166-170
- 8 Еуростат 2017, МПШВ РС, 2017 (трогодишњи просјек)
- 9 Задружни савез Републике Српске
- 10 Истраживање структуре фарми, 2016 (Farm structure survey, 2016), које не
укључује мале фарме
Копривица, Р., Вељковић Биљана, Схарку, А. Дедић Татјана, Маринов, С.
11 (2009): Удруживање као модел развоја пољопривреде, Економика
пољопривреде, (56), (3), (481-491)
- 12 Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, 2018. година
13 МПШВ РС, 2017. године.
- 14 Николић М. „Еволуција задружног законодавства у ЕУ„ ДАЕ- Србије,
Београд, 2009, стр. 88, 105
- 15 Николић М. „Еволуција задружног законодавства у ЕУ„ ДАЕ- Србије,
Београд, 2009, стр. 105
- 16 Обрада аутора на бази билтена о националним рачунима и података
добијених на упит од Републичког завода за статистику Републике Српске,
Бања Лука (за 2013-2017. годину).
- 17 Статистички годишњак Републике Српске за одговарајућа годишта,
обрачун аутора
- 18 Уредба Вијећа (ЕЗ) бр. 834/2007 од 28.06.2007. о органској производњи и
означавању органских производа и стављању изван снаге Уредбе (ЕЕЗ) бр.
2092/91

Усклађеност са одредбама Закона о пољопривредним задругама (Сл. гл.
19 РС број: 73/08, 106/09 и 78/11) и Закона о класификацији дјелатности (Сл.
гл. РС број: 74/10)

- П Р И Л О Ж И -

ПРИЛОГ -1.

ПРЕГЛЕД ЗАДРУГА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Фактографија

1. Задруге према подручју дјеловања по локалним заједницама
и подручним јединицама

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ГРАД/ОПШТИНА	ПОДРУЧНА ЈЕДИНИЦА
1	ПЗ КРАЈИНА МЕД	БАЊА ЛУКА	БАЊА ЛУКА
2	ППЗ МАТИЦА	БАЊА ЛУКА	БАЊА ЛУКА
3	ВЗ ВИЛА	ГРАДИШКА	БАЊА ЛУКА
4	ЗЗ ГРАДИШКА	ГРАДИШКА	БАЊА ЛУКА
5	ПЗ КРУГ	ГРАДИШКА	БАЊА ЛУКА
6	СВЗ ТУРЈАК	ГРАДИШКА	БАЊА ЛУКА
7	ПЗ ЕКО-РУРАЛ	ДРИНИЋ	БАЊА ЛУКА
8	ПЗ КЛЕКОВАЧА	ДРИНИЋ	БАЊА ЛУКА
9	ВПЗ ДУБИЧКО ПОТКОЗАРЈЕ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	БАЊА ЛУКА
10	ОПЗ РАВАН	КОЗАРСКА ДУБИЦА	БАЊА ЛУКА
11	ПЗ ГОРШТАК	ЛАКТАШИ	БАЊА ЛУКА
12	ОПЖЗ ДАНИЦА	ЛАКТАШИ	БАЊА ЛУКА
13	ОПЗ ЛАКТАШИ	ЛАКТАШИ	БАЊА ЛУКА
14	ЗЗ ЛИВАЧ	ЛАКТАШИ	БАЊА ЛУКА
15	ПЗ ЛУКЕ	ЛАКТАШИ	БАЊА ЛУКА
16	ЗЗ ПОДРУМИ БАЊАЛУЧКЕ БИСКУПИЈЕ	ЛАКТАШИ	БАЊА ЛУКА
17	ПЗ НОВА	МРКОЊИЋ ГРАД	БАЊА ЛУКА
18	ПЗ ПЕЦКА	МРКОЊИЋ ГРАД	БАЊА ЛУКА
19	ПЗ ПОЉО-МГ	МРКОЊИЋ ГРАД	БАЊА ЛУКА
20	ПЗ ПОЉО-ПОДРАШНИЦА	МРКОЊИЋ ГРАД	БАЊА ЛУКА
21	ПЗ АГРОЈАПРА	НОВИ ГРАД	БАЊА ЛУКА
22	ПЗ АГРОНОВА	НОВИ ГРАД	БАЊА ЛУКА
23	ПЗ ПОДГРМЕЧ	НОВИ ГРАД	БАЊА ЛУКА
24	ОПЗ СПАСОВИНА	НОВИ ГРАД	БАЊА ЛУКА
25	ПЗ СТРИЖНА	НОВИ ГРАД	БАЊА ЛУКА
26	ПЗ КООПЕРАТИВА ПРИЈЕДОР	ПРИЈЕДОР	БАЊА ЛУКА
27	ОПЗ ЕУРОАГРАР	ПРЊАВОР	БАЊА ЛУКА
28	ПЗ КООПЕРАТИВА	ПРЊАВОР	БАЊА ЛУКА
29	ПЗ ГОРЊИ РИБНИК	РИБНИК	БАЊА ЛУКА
30	ОПЗ РАТКОВО	РИБНИК	БАЊА ЛУКА
31	ПЗ КООПЕРАТИВНИ ЦЕНТАР	СРБАЦ	БАЊА ЛУКА
32	ПЗ АГРО-ЦЕНТАР	ШИПОВО	БАЊА ЛУКА
33	ПЗ АГРОПОСАВИНА ФАРМ	ДЕРВЕНТА	ДОБОЈ
34	ПЗ АГРОПРОМРЕТ	ШАМАЦ	ДОБОЈ
35	ПЗ ДЕДИНА	ДЕРВЕНТА	ДОБОЈ
36	ОПЗ ЕКО-БУДУЋНОСТ	МОДРИЧА	ДОБОЈ
37	ПЗ ЕКО-ПЛОД	МОДРИЧА	ДОБОЈ
38	ОПЗ ЗАДРУГАР	МОДРИЧА	ДОБОЈ

39	ОПЗ НОВИ ПОЧЕТАК	ТЕСЛИЋ	ДОБОЈ
40	ПЗ СКУГРИЋАНКА	МОДРИЧА	ДОБОЈ
41	ОПЗ ТАРЕВЦИ	МОДРИЧА	ДОБОЈ
42	ПЗ ШУМСКИ ПЛОД	ТЕСЛИЋ	ДОБОЈ
43	ПЗ ОБУДОВАЦ	ШАМАЦ	ДОБОЈ
44	ОПЗ АГРО ХИТ	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
45	ПЗ АГРОБАЛАТУНКА	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
46	ПЗ АГРОТИМ	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
47	ПЗ АНСЕР	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
48	ОПЗ АГРОФООД	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
49	ЖЕНСКА ЗАДРУГА	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
50	ЗЗ КОЈЧИНОВАЦ	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
51	ПЗ МАГНОЈЕВИЋ	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
52	ПЗ МИТРОВИЋ	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
53	ПЗ ММ АГРО	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
54	ПЗ ПОВРТЛАРСТВО	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
55	ЗЗ ЦРВЕНА ЗВИЈЕЗДА	БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА
56	ПЗ АГРОС-ДС	БРАТУНАЦ	БИЈЕЉИНА
57	ОПЗ ГИГА	БРАТУНАЦ	БИЈЕЉИНА
58	ОПЗ ЖЕНА	БРАТУНАЦ	БИЈЕЉИНА
59	ОПЗ ИНСИЕМЕ	БРАТУНАЦ	БИЈЕЉИНА
60	ОПЗ МБ ФРУИТС	БРАТУНАЦ	БИЈЕЉИНА
61	ПЗ АГРОПОДРИЊЕ	ЗВОРНИК	БИЈЕЉИНА
62	ЗЗ ВОЋАР	ЗВОРНИК	БИЈЕЉИНА
63	ПЗ ПЕМИ	ЗВОРНИК	БИЈЕЉИНА
64	ОПЗ ПРУНУС	ЗВОРНИК	БИЈЕЉИНА
65	ПЗ АГРО КОРАЈ	ЛОПАРЕ	БИЈЕЉИНА
66	ПЗ АГРОПАН	ЛОПАРЕ	БИЈЕЉИНА
67	ПЗ БРАТСТВО	ЛОПАРЕ	БИЈЕЉИНА
68	ПЗ ПЛОДНА ДОЛИНА	СРЕБРЕНИЦА	БИЈЕЉИНА
69	ОПЗ СРЕБРЕНИЦА	СРЕБРЕНИЦА	БИЈЕЉИНА
70	ЗЗ УГЉЕВИК	УГЉЕВИК	БИЈЕЉИНА
71	ПЗ ВИШЕГРАД	ВИШЕГРАД	ИСТОЧНО САРАЈЕВО
72	ОЗЗ САРАДЊА	ИСТОЧНА ИЛИЦА	ИСТОЧНО САРАЈЕВО
73	ПЗ ИЗВОР	ПАЛЕ	ИСТОЧНО САРАЈЕВО
74	ПЗ МОКРО	ПАЛЕ	ИСТОЧНО САРАЈЕВО
75	ПЗ ПАЛЕ	ПАЛЕ	ИСТОЧНО САРАЈЕВО
76	ПЗ УВАЦ-РУДО	РУДО	ИСТОЧНО САРАЈЕВО
77	ПЗ СОКОЛАЦ	СОКОЛАЦ	ИСТОЧНО САРАЈЕВО
78	ОЗЗ ГАЦКО	ГАЦКО	ТРЕБИЊЕ
79	ПЗ ГВОЗНО	КАЛИНОВИК	ТРЕБИЊЕ
80	ОЗ ЛЉУБИВИТ	ЉУБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ
81	ПЗ ЖАЛФИЈА	ТРЕБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ
82	ПЗ СМОКВИЦА	ТРЕБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ
83	ПЗ ТРЕБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ
	УКУПНО	31	5

2. Преглед задруга са становишта усклађености са одредбама закона о пољопривредним задругама (Сл. гл. РС број: 73/08, 106/09 и 78/11) и закона о класификацији дјелатности (Сл. гл. РС број: 74/10)

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	ЗАКОН О ПОЉОП. ЗАДРУГАМА	ЗАКОН О КЛАС. ДЈЕЛАТНОСТИ	НАПОМЕНА
1	ПЗ АГРО КОРАЈ	ЛОПАРЕ	ДА	ДА	
2	ОПЗ АГРО ХИТ	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
3	ПЗ АГРОБАЛАТУНКА	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
4	ПЗ АГРОЈАПРА	НОВИ ГРАД	ДА	ДА	
5	ПЗ АГРОНОВА	НОВИ ГРАД	ДА	ДА	
6	ПЗ АГРОПАН	ЛОПАРЕ	ДА	ДА	
7	ПЗ АГРОПОДРИЊЕ	ЗВОРНИК	ДА	ДА	
8	ПЗ АГРОПОСАВИНА ФАРМ	ДЕРВЕНТА	ДА	ДА	
9	ПЗ АГРОПРОМРЕТ	ШАМАЦ	ДА	ДА	
10	ПЗ АГРОС-ДС	БРАТУНАЦ	ДА	ДА	
11	ПЗ АГРОТИМ	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
12	ОПЗ АГРОФООД	ОПЗ АГРОФООД	ДА	ДА	
13	ПЗ АГРО-ЦЕНТАР	ШИПОВО	ДА	ДА	
14	ПЗ АНСЕР	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
15	ПЗ БРАТСТВО	ЛОПАРЕ	ДА	ДА	
16	ВЗ ВИЛА	ГРАДИШКА	ДА	ДА	
17	ПЗ ВИШЕГРАД	ВИШЕГРАД	ДА	ДА	
18	ЗЗ ВОЋАР	ЗВОРНИК	НЕ	НЕ	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
19	ОЗЗ ГАЦКО	ГАЦКО	НЕ	ДА	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
20	ПЗ ГВОЗНО	КАЛИНОВИК	ДА	ДА	
21	ОПЗ ГИГА	БРАТУНАЦ	ДА	ДА	
22	ПЗ ГОРЊИ РИБНИК	РИБНИК	ДА	ДА	
23	ПЗ ГОРШТАК	ЛАКТАШИ	ДА	ДА	
24	ЗЗ ГРАДИШКА	ГРАДИШКА	НЕ	ДА	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
25	ОПЖЗ ДАНИЦА	ЛАКТАШИ	ДА	ДА	
26	ПЗ ДЕДИНА	ДЕРВЕНТА	ДА	ДА	
27	ВПЗ ДУБИЧКО ПОТКОЗАРЈЕ	КОЗ. ДУБИЦА	ДА	ДА	
28	ОПЗ ЕКО-БУДУЋНОСТ	МОДРИЧА	ДА	ДА	
29	ПЗ ЕКО-ПЛОД	МОДРИЧА	ДА	ДА	
30	ПЗ ЕКО-РУРАЛ	ДРИНИЋ	ДА	ДА	
31	ОПЗ ЕУРОАГРАР	ПРЊАВОР	ДА	ДА	
32	ПЗ ЖАЛФИЈА	ТРЕБИЊЕ	ДА	ДА	
33	ОПЗ ЖЕНА	БРАТУНАЦ	ДА	ДА	
34	ЖЕНСКА ЗАДРУГА	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
35	ОПЗ ЗАДРУГАР	МОДРИЧА	ДА	ДА	
36	ПЗ ИЗВОР	ПАЛЕ	ДА	ДА	

37	ОПЗ ИНСИЕМЕ	БРАТУНАЦ	ДА	ДА	
38	ПЗ КЛЕКОВАЧА	ДРИНИЋ	ДА	ДА	
39	ЗЗ КОЛЧИНОВАЦ	БИЈЕЉИНА	НЕ	ДА	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
40	ПЗ КООПЕРАТИВА	ПРЊАВОР	ДА	ДА	
41	ПЗ КООПЕРАТИВА ПРИЈЕДОР	ПРИЈЕДОР	ДА	ДА	
42	ПЗ КООПЕРАТИВНИ ЦЕНТАР	СРБАЦ	ДА	ДА	
43	ПЗ КРАЈИНА МЕД	БАЊА ЛУКА	ДА	ДА	
44	ПЗ КРУГ	ГРАДИШКА	ДА	ДА	
45	ОПЗ ЛАКТАШИ	ЛАКТАШИ	ДА	ДА	
46	ЗЗ ЛИВАЧ	ЛАКТАШИ	НЕ	ДА	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
47	ПЗ ЛУКЕ	ЛАКТАШИ	ДА	ДА	
48	ОЗ ЉУБИВИТ	ЉУБИЊЕ	НЕ	ДА	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
49	ПЗ МАГНОЈЕВИЋ	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
50	ППЗ МАТИЦА	БАЊА ЛУКА	ДА	ДА	
51	ОПЗ МБ ФРУИТС	БРАТУНАЦ	ДА	ДА	
52	ПЗ МИТРОВИЋ	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
53	ПЗ ММ АГРО	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
54	ПЗ МОКРО	ПАЛЕ	ДА	ДА	
55	ПЗ НОВА	МРКОЊИЋ ГРАД	ДА	ДА	
56	ОПЗ НОВИ ПОЧЕТАК	ТЕСЛИЋ	ДА	ДА	
57	ПЗ ОБУДОВАЦ	ШАМАЦ	ДА	ДА	
58	ПЗ ПАЛЕ	ПАЛЕ	ДА	ДА	
59	ПЗ ПЕМИ	ЗВОРНИК	ДА	ДА	
60	ПЗ ПЕЦКА	МРКОЊИЋ ГРАД	ДА	ДА	
61	ПЗ ПЛОДНА ДОЛИНА	СРЕБРЕНИЦА	ДА	ДА	
62	ПЗ ПОВРТЛАРСТВО	БИЈЕЉИНА	ДА	ДА	
63	ПЗ ПОДГРМЕЧ	НОВИ ГРАД	ДА	ДА	
64	ЗЗ ПОДРУМИ БАЊАЛ. БСКУПИЈЕ	ЛАКТАШИ	ДА	ДА	
65	ПЗ ПОЉО-МГ	МРКОЊИЋ ГРАД	ДА	ДА	
66	ПЗ ПОЉО- ПОДРАШНИЦА	МРКОЊИЋ ГРАД	ДА	ДА	
67	ОПЗ ПРУНУС	ЗВОРНИК	ДА	ДА	
68	ОПЗ РАВАН	КОЗ. ДУБИЦА	НЕ	НЕ	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
69	ОПЗ РАТКОВО	РИБНИК	ДА	ДА	
70	ОЗЗ САРАДЊА	ИСТОЧНА ИЛИЦА	НЕ	НЕ	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
71	ПЗ СКУТРИЋАНКА	МОДРИЧА	ДА	ДА	
72	ПЗ СМОКВИЦА	ТРЕБИЊЕ	ДА	ДА	
73	ПЗ СОКОЛАЦ	СОКОЛАЦ	ДА	ДА	
74	ОПЗ СПАСОВИНА	НОВИ ГРАД	ДА	ДА	

75	ОПЗ СРЕБРЕНИЦА	СРЕБРЕНИЦА	ДА	ДА	
76	ПЗ СТРИЖНА	НОВИ ГРАД	ДА	ДА	
77	ОПЗ ТАРЕВЦИ	МОДРИЧА	ДА	ДА	
78	ПЗ ТРЕБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ	ДА	ДА	
79	СВЗ ТУРЈАК	ГРАДИШКА	ДА	ДА	
80	ПЗ УВАЦ-РУДО	РУДО	ДА	ДА	
81	ЗЗ УГЉЕВИК	УГЉЕВИК	НЕ	НЕ	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
82	ЗЗ ЦРВЕНА ЗВИЈЕЗДА	БИЈЕЉИНА	НЕ	ДА	ОПШТИ ЗАКОН БИХ
83	ПЗ ШУМСКИ ПЛОД	ТЕСЛИЋ	ДА	ДА	
	УКУПНО		73	79	

3. Број и структура задруга према типу - врсти задруге

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	ТИП - ВРСТА ЗАДРУГЕ
1	ПЗ АГРО КОРАЈ	ЛОПАРЕ	ВОЋАРСКО-ПОВРТЛАРСКА
2	ОПЗ АГРО ХИТ	БИЈЕЉИНА	ОПШТА
3	ПЗ АГРОБАЛАТУНКА	БИЈЕЉИНА	ПОВРТЛАРСКА
4	ПЗ АГРОЈАПРА	НОВИ ГРАД	ОПШТА
5	ПЗ АГРОНОВА	НОВИ ГРАД	ПОВРТЛАРСКА
6	ПЗ АГРОПАН	ЛОПАРЕ	МЉЕКАРСКА
7	ПЗ АГРОПОДРИЊЕ	ЗВОРНИК	ОПШТА
8	ПЗ АГРОПОСАВИНА ФАРМ	ДЕРВЕНТА	ОПШТА
9	ПЗ АГРОПРОМРЕТ	ШАМАЦ	ОПШТА
10	ПЗ АГРОС-ДС	БРАТУНАЦ	ВОЋАРСКА
11	ПЗ АГРОТИМ	БИЈЕЉИНА	МЉЕКАРСКА
12	ОПЗ АГРОФООД	ОПЗ АГРОФООД	ВОЋАРСКО-ПОВРТЛАРСКА
13	ПЗ АГРО-ЦЕНТАР	ШИПОВО	МЉЕКАРСКА
14	ПЗ АНСЕР	БИЈЕЉИНА	ПЕРАДАРСКА
15	ПЗ БРАТСТВО	ЛОПАРЕ	РАТАРСКА
16	ВЗ ВИЛА	ГРАДИШКА	ВОЋАРСКА
17	ПЗ ВИШЕГРАД	ВИШЕГРАД	ОПШТА
18	ЗЗ ВОЋАР	ЗВОРНИК	ПОВРТЛАРСКА
19	ОЗЗ ГАЦКО	ГАЦКО	ОПШТА
20	ПЗ ГВОЗНО	КАЛИНОВИК	ГОВЕДАРСКА
21	ОПЗ ГИГА	БРАТУНАЦ	ОПШТА
22	ПЗ ГОРЊИ РИБНИК	РИБНИК	ОПШТА
23	ПЗ ГОРШТАК	ЛАКТАШИ	ПРОИЗВОДЊА ПИВА
24	ЗЗ ГРАДИШКА	ГРАДИШКА	ОПШТА
25	ОПЖЗ ДАНИЦА	ЛАКТАШИ	ЖЕНСКА
26	ПЗ ДЕДИНА	ДЕРВЕНТА	ОПШТА
27	ВПЗ ДУБИЧКО ПОТКОЗАРЈЕ	КОЗ. ДУБИЦА	ВОЋАРСКА
28	ОПЗ ЕКО-БУДУЋНОСТ	МОДРИЧА	ОПШТА
29	ПЗ ЕКО-ПЛОД	МОДРИЧА	ПОВРТЛАРСКА
30	ПЗ ЕКО-РУРАЛ	ДРИНИЋ	ОПШТА
31	ОПЗ ЕУРОАГРАР	ПРЊАВОР	ОПШТА
32	ПЗ ЖАЛФИЈА	ТРЕБИЊЕ	ПЧЕЛАРСКА
33	ОПЗ ЖЕНА	БРАТУНАЦ	ЖЕНСКА
34	ЖЕНСКА ЗАДРУГА	БИЈЕЉИНА	ЖЕНСКА
35	ОПЗ ЗАДРУГАР	МОДРИЧА	ОПШТА
36	ПЗ ИЗВОР	ПАЛЕ	ОПШТА
37	ОПЗ ИНСИЕМЕ	БРАТУНАЦ	ВОЋАРСКА
38	ПЗ КЛЕКОВАЧА	ДРИНИЋ	РАТАРСКА
39	ЗЗ КОЈЧИНОВАЦ	БИЈЕЉИНА	ОПШТА
40	ПЗ КООПЕРАТИВА	ПРЊАВОР	ОПШТА
41	ПЗ КООПЕРАТИВА ПРИЈЕДОР	ПРИЈЕДОР	ВОЋАРСКА
42	ПЗ КООПЕРАТИВНИ ЦЕНТАР	СРБАЦ	РАТАРСКА
43	ПЗ КРАЈИНА МЕД	БАЊА ЛУКА	ПЧЕЛАРСКА

44	ПЗ КРУГ	ГРАДИШКА	РАТАРСКА
45	ОПЗ ЛАКТАШИ	ЛАКТАШИ	ОПШТА
46	ЗЗ ЛИВАЧ	ЛАКТАШИ	МЉЕКАРСКА
47	ПЗ ЛУКЕ	ЛАКТАШИ	ГОВЕДАРСКА
48	ОЗ ЉУБИВИТ	ЉУБИЊЕ	ПЕРАДАРСКА
49	ПЗ МАГНОЈЕВИЋ	БИЈЕЉИНА	МЉЕКАРСКА
50	ППЗ МАТИЦА	БАЊА ЛУКА	ПЧЕЛАРСКА
51	ОПЗ МБ ФРУИТС	БРАТУНАЦ	ВОЋАРСКА
52	ПЗ МИТРОВИЋ	БИЈЕЉИНА	ОПШТА
53	ПЗ ММ АГРО	БИЈЕЉИНА	МЉЕКАРСКА
54	ПЗ МОКРО	ПАЛЕ	ОПШТА
55	ПЗ НОВА	МРКОЊИЋ ГРАД	МЉЕКАРСКА
56	ОПЗ НОВИ ПОЧЕТАК	ТЕСЛИЋ	ОПШТА
57	ПЗ ОБУДОВАЦ	ШАМАЦ	РАТАРСКА
58	ПЗ ПАЛЕ	ПАЛЕ	ОПШТА
59	ПЗ ПЕМИ	ЗВОРНИК	ОПШТА
60	ПЗ ПЕЦКА	МРКОЊИЋ ГРАД	САКУПЉАЊЕ ШУМСКИХ ПЛОДОВА
61	ПЗ ПЛОДНА ДОЛИНА	СРЕБРЕНИЦА	ОПШТА
62	ПЗ ПОВРТЛАРСТВО	БИЈЕЉИНА	ПОВРТЛАРСКА
63	ПЗ ПОДГРМЕЧ	НОВИ ГРАД	ОПШТА
64	ЗЗ ПОДРУМИ БАЊ. БИСКУПИЈЕ	ЛАКТАШИ	ПРОИЗВОДЊА ВИНА
65	ПЗ ПОЉО-МГ	МРКОЊИЋ ГРАД	ВОЋАРСКА
66	ПЗ ПОЉО-ПОДРАШНИЦА	МРКОЊИЋ ГРАД	МЉЕКАРСКА
67	ОПЗ ПРУНУС	ЗВОРНИК	МЉЕКАРСКА
68	ОПЗ РАВАН	КОЗ. ДУБИЦА	РАТАРСКА
69	ОПЗ РАТКОВО	РИБНИК	ГОВЕДАРСКА
70	ОЗЗ САРАДЊА	ИСТОЧНА ИЛИЦА	ОПШТА
71	ПЗ СКУГРИЋАНКА	МОДРИЧА	РАТАРСКА
72	ПЗ СМОКВИЦА	ТРЕБИЊЕ	ЖЕНСКА
73	ПЗ СОКОЛАЦ	СОКОЛАЦ	МЉЕКАРСКА
74	ОПЗ СПАСОВИНА	НОВИ ГРАД	ОПШТА
75	ОПЗ СРЕБРЕНИЦА	СРЕБРЕНИЦА	ВОЋАРСКА
76	ПЗ СТРИЖНА	НОВИ ГРАД	ОПШТА
77	ОПЗ ТАРЕВЦИ	МОДРИЧА	ВОЋАРСКО-ПОВРТЛАРСКА
78	ПЗ ТРЕБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ	ОПШТА
79	СВЗ ТУРЈАК	ГРАДИШКА	ВОЋАРСКА
80	ПЗ УВАЦ-РУДО	РУДО	ВОЋАРСКА
81	ЗЗ УГЉЕВИК	УГЉЕВИК	ОПШТА
82	ЗЗ ЦРВЕНА ЗВИЈЕЗДА	БИЈЕЉИНА	МЉЕКАРСКА
83	ПЗ ШУМСКИ ПЛОД	ТЕСЛИЋ	САКУПЉАЊЕ ШУМСКИХ ПЛОДОВА

4. Број и структура задругара, број коопераната и запослених радника

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	ЗАДРУГАРИ			коопер.	запосл.
			пољоп.	остали	свега		
1	ПЗ АГРО КОРАЈ	ЛОПАРЕ	5	0	5	0	1
2	ОПЗ АГРО ХИТ	БИЈЕЉИНА	3	2	5	5	2
3	ПЗ АГРОБАЛАТУНКА	БИЈЕЉИНА	3	2	5	30	2
4	ПЗ АГРОЈАПРА	НОВИ ГРАД	250	4	254	49	27
5	ПЗ АГРОНОВА	НОВИ ГРАД	6	0	6	50	0
6	ПЗ АГРОПАН	ЛОПАРЕ	12	0	12	0	1
7	ПЗ АГРОПОДРИЊЕ	ЗВОРНИК	3	3	6	30	10
8	ПЗ АГРОПОСАВИНА ФАРМ	ДЕРВЕНТА	23	3	26	30	4
9	ПЗ АГРОПРОМРЕТ	ШАМАЦ	7	2	9	1	50
10	ПЗ АГРОС-ДС	БРАТУНАЦ	4	1	5	40	2
11	ПЗ АГРОТИМ	БИЈЕЉИНА	6	1	7	10	1
12	ОПЗ АГРОФООД	БРАТУНАЦ	5	0	5	10	3
13	ПЗ АГРО-ЦЕНТАР	ШИПОВО	6	0	6	45	1
14	ПЗ АНСЕР	БИЈЕЉИНА	4	2	6	0	0
15	ПЗ БРАТСТВО	ЛОПАРЕ	33	3	36	10	4
16	ВЗ ВИЛА	ГРАДИШКА	3	2	5	5	1
17	ПЗ ВИШЕГРАД	ВИШЕГРАД	20	1	21	10	0
18	ЗЗ ВОЂАР	ЗВОРНИК	3	3	6	300	4
19	ОЗЗ ГАЦКО	ГАЦКО	80	4	84	20	5
20	ПЗ ГВОЗНО	КАЛИНОВИК	6	2	8	138	3
21	ОПЗ ГИГА	БРАТУНАЦ	2	3	5	30	2
22	ПЗ ГОРЊИ РИБНИК	РИБНИК	6	9	15	30	9
23	ПЗ ГОРШТАК	ЛАКТАШИ	1	4	5	5	1
24	ЗЗ ГРАДИШКА	ГРАДИШКА	55	56	111	50	10
25	ОПЖЗ ДАНИЦА	ЛАКТАШИ	3	3	6	25	1
26	ПЗ ДЕДИНА	ДЕРВЕНТА	1	7	8	20	2
27	ВПЗ ДУБИЧКО ПОТКОЗАРЈЕ	КОЗ. ДУБИЦА	20	2	22	30	1
28	ОПЗ ЕКО-БУДУЊНОСТ	МОДРИЧА	5	0	5	15	0
29	ПЗ ЕКО-ПЛОД	МОДРИЧА	6	0	6	17	1
30	ПЗ ЕКО-РУРАЛ	ДРИНИЋ	4	1	5	15	1
31	ОПЗ ЕУРОАГРАР	ПРЊАВОР	3	2	5	100	9
32	ПЗ ЖАЛФИЈА	ТРЕБИЊЕ	40	12	52	50	4
33	ОПЗ ЖЕНА	БРАТУНАЦ	1	4	5	27	1
34	ЖЕНСКА ЗАДРУГА	БИЈЕЉИНА	1	4	5	20	1
35	ОПЗ ЗАДРУГАР	МОДРИЧА	4	1	5	30	6
36	ПЗ ИЗВОР	ПАЛЕ	6	1	7	25	1
37	ОПЗ ИНСИЕМЕ	БРАТУНАЦ	2	4	6	100	10
38	ПЗ КЛЕКОВАЧА	ДРИНИЋ	6	0	6	20	2
39	ЗЗ КОЈЧИНОВАЦ	БИЈЕЉИНА	9	8	17	50	8
40	ПЗ КООПЕРАТИВА	ПРЊАВОР	11	8	19	25	2

41	ПЗ КООПЕРАТИВА ПРИЈЕДОР	ПРИЈЕДОР	15	0	15	20	0
42	ПЗ КООПЕРАТИВНИ ЦЕНТАР	СРБАЦ	3	2	5	80	2
43	ПЗ КРАЈИНА МЕД	БАЊА ЛУКА	3	2	5	25	7
44	ПЗ КРУГ	ГРАДИШКА	5	0	5	20	1
45	ОПЗ ЛАКТАШИ	ЛАКТАШИ	17	4	21	5	4
46	ЗЗ ЛИВАЧ	ЛАКТАШИ	6	0	6	10	18
47	ПЗ ЛУКЕ	ЛАКТАШИ	5	0	5	5	1
48	ОЗ ЉУБИВИТ	ЉУБИЊЕ	6	4	10	20	5
49	ПЗ МАГНОЈЕВИЋ	БИЈЕЉИНА	8	0	8	20	2
50	ППЗ МАТИЦА	БАЊА ЛУКА	10	6	16	48	6
51	ОПЗ МБ ФРУИТС	БРАТУНАЦ	4	2	6	200	2
52	ПЗ МИТРОВИЋ	БИЈЕЉИНА	5	0	5	10	0
53	ПЗ ММ АГРО	БИЈЕЉИНА	5	0	5	200	4
54	ПЗ МОКРО	ПАЛЕ	9	1	10	0	1
55	ПЗ НОВА	МРКОЊИЋ ГРАД	5	0	5	87	1
56	ОПЗ НОВИ ПОЧЕТАК	ТЕСЛИЋ	28	2	30	30	0
57	ПЗ ОБУДОВАЦ	ШАМАЦ	54	10	64	61	4
58	ПЗ ПАЛЕ	ПАЛЕ	3	9	12	20	3
59	ПЗ ПЕМИ	ЗВОРНИК	4	1	5	25	9
60	ПЗ ПЕЦКА	МРКОЊИЋ ГРАД	5	1	6	30	1
61	ПЗ ПЛОДНА ДОЛИНА	СРЕБРЕНИЦА	3	3	6	20	0
62	ПЗ ПОВРТЛАРСТВО	БИЈЕЉИНА	7	0	7	115	1
63	ПЗ ПОДГРМЕЧ	НОВИ ГРАД	8	3	11	10	0
64	ЗЗ ПОДРУМИ БАЊ. БИСКУПИЈЕ	ЛАКТАШИ	0	6	6	10	4
65	ПЗ ПОЉО-МГ	МРКОЊИЋ ГРАД	2	3	5	12	3
66	ПЗ ПОЉО-ПОДРАШНИЦА	МРКОЊИЋ ГРАД	5	0	5	150	5
67	ОПЗ ПРУНУС	ЗВОРНИК	8	2	10	50	2
68	ОПЗ РАВАН	КОЗ. ДУБИЦА	32	0	32	10	0
69	ОПЗ РАТКОВО	РИБНИК	5	0	5	80	0
70	ОЗЗ САРАДЊА	ИСТОЧНА ИЛИЦА	18	0	18	30	1
71	ПЗ СКУГРИЋАНКА	МОДРИЧА	6	0	6	5	4
72	ПЗ СМОКВИЦА	ТРЕБИЊЕ	10	0	10	5	1
73	ПЗ СОКОЛАЦ	СОКОЛАЦ	25	0	25	25	2
74	ОПЗ СПАСОВИНА	НОВИ ГРАД	4	3	7	10	1
75	ОПЗ СРЕБРЕНИЦА	СРЕБРЕНИЦА	2	4	6	150	6
76	ПЗ СТРИЖНА	НОВИ ГРАД	30	4	34	50	7
77	ОПЗ ТАРЕВЦИ	МОДРИЧА	5	1	6	138	5
78	ПЗ ТРЕБИЊЕ	ТРЕБИЊЕ	4	1	5	30	5
79	СВЗ ТУРЈАК	ГРАДИШКА	10	1	11	25	1
80	ПЗ УВАЦ-РУДО	РУДО	24	5	29	150	5
81	ЗЗ УГЉЕВИК	УГЉЕВИК	2	5	7	50	18
82	ЗЗ ЦРВЕНА ЗВИЈЕЗДА	БИЈЕЉИНА	60	2	62	50	1

83	ПЗ ШУМСКИ ПЛОД	ТЕСЛИЋ	7	0	7	20	1
	УКУПНО		1.145	251	1.396	3.578	337
	ПРОСЈЕЧНО		14	3	17	43	4

5. Преглед ново-основаних задруга

Допуном инвентаризацијом утврђене су 23 новоосноване задруге регистроване у периоду 2010-2013. које нису покренуле или су у току покретања пословних активности:

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	ГОДИНА ОСНИВАЊА
1	ПЗ АГОРА	ЛАКТАШИ	2019
2	ПЗ АГРО СБС	БИЈЕЉИНА	2018
3	ПЗ АГРОНИЈА	СОКОЛАЦ	2017
4	ОПЗ АГРОФАРМЕР	БИЈЕЉИНА	2016
5	ППЗ АЛАЦА	ФОЧА	2017
6	ПЗ БИВИТА ВЛАШИЋ	КНЕЖЕВО	2015
7	ПЗ БИО ОРГАНИК ПОДРИЊЕ	МИЛИЋИ	2017
8	ОПЗ БОРАЧКА ЗАДРУГА ПОВРАТАК	ПРИЈЕДОР	2017
9	ПЗ ВУЧИЈАК	ИСТОЧНИ СТАРИ ГРАД	2016
10	ПЗ ДЕСТИЛЕРИЈА ЕПОХА	ЛОПАРЕ	2018
11	ОПЗ ДРИНАПЛОД	СРЕБРЕНИЦА	2017
12	ПЗ ЗДРАВИЦА	ФОЧА	2018
13	ПЗ ЗДРАВО	ВЛАСЕНИЦА	2018
14	ПЗ КОЗЈА ЛУКА ПРЕМИУМ	ФОЧА	2016
15	ПЗ ЉИЉАН	СРЕБРЕНИЦА	2017
16	ПЗ ПЕРУЋИЦА	ЈЕЗЕРО	2018
17	ПЗ ПЛОДОВИ КРАЈИНЕ	БАЊА ЛУКА	2017
18	ПЗ САГРОС	ВЛАСЕНИЦА	2018
19	ПЗ САСВИМ ПРИРОДНО	МИЛИЋИ	2018
20	ПЗ СУНЧАНЕ ДОЛИНЕ	БАЊА ЛУКА	2016
21	ОПЗ СУНЧАНИ БРИЈЕГ	БАЊА ЛУКА	2018
22	ПЗ УЗОР ПОСАВИНЕ	БРОД	2016
23	ПЗ ЧОКОТ	БАЊА ЛУКА	2018

6. Преглед пословно пасивних задруга

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	НАПОМЕНА
1	ЗЗ 15 МАЈ	КНЕЖЕВО	Неријешено питање задружне имовине
2	ПЗ АВТОВАЦ	ГАЦКО	Пасивни органи задруге
3	ЗЗ АГРАР	БИЈЕЉИНА	Неријешено питање задружне имовине
4	ПЗ АГРАРИА	ДОБОЈ	Новооснована
5	ПЗ АГРИМАХ	ЛОПАРЕ	Новооснована
6	ПЗ АГРО	РОГАТИЦА	Новооснована
7	ПЗ АГРО МИЛ	МИЛИЋИ	Новооснована
8	ОЗЗ АГРО УНА	НОВИ ГРАД	Пасивни органи задруге
9	ОПЗ АГРОБИЉЕ	КОСТАЈНИЦА	Пасивни органи задруге
10	ПЗ АГРО-БРДА	ЛОПАРЕ	Новооснована
11	ПЗ АГРО-ДЕЛИЋ	ЛОПАРЕ	Новооснована
12	ПЗ АГРОКОЗАРА	ПРИЈЕДОР	Новооснована
13	ПЗМ АГРОКООП	СОКОЛАЦ	Тренутни проблеми у пословању
14	ОПЗ АГРОМИЛК	БРАТУНАЦ	Пасивни органи задруге
15	ПЗ АГРОНАТУРА	ЛОПАРЕ	Новооснована
16	ПЗ АГРОНОМ	ИСТОЧНА ИЛИЦА	Новооснована
17	ПЗ АГРО-НУМЕРА	УГЉЕВИК	Тренутни проблеми у пословању
18	ЗЗ АГРОПРОМЕТ	БАЊА ЛУКА	Неријешено питање задружне имовине
19	ОЗЗ АГРО-СЛАБИЊА	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Пасивни органи задруге
20	ПЗ БАРЛОВЦИ	БАЊА ЛУКА	Пасивни органи задруге
21	ПЗ БИОПРОДУКТ	КНЕЖЕВО	Новооснована
22	ОЗЗ БЛАГАЈ	НОВИ ГРАД	Пасивни органи задруге
23	ПЗ БОСНАКОП	ДОБОЈ	Неријешено питање задружне имовине
24	ОПЗ БРЋАНКА	КНЕЖЕВО	Пасивни органи задруге
25	ПЗ ВИП КРАЈИНА	ГРАДИШКА	Пасивни органи задруге
26	ПЗ ВЛАСЕНИЦА	ВЛАСЕНИЦА	Новооснована
27	ПЗ ГЛОЋАНКА	ЗВОРНИК	Новооснована
28	ОПЗ ДЕМИРОВАЦ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Новооснована
29	ПЗ ЕКО ГРЕЕН	БИЈЕЉИНА	Новооснована
30	ОПЗ ЕКО ЛИНЕ	БАЊА ЛУКА	Новооснована
31	ПЗ ЕКО ФАРМИНГ	БИЈЕЉИНА	Пасивни органи задруге
32	ПЗ ЈАЊАРКА ВОЋЕ	УГЉЕВИК	Тренутни проблеми у пословању
33	ЗЗ КНЕЖИЦА	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Неријешено питање задружне имовине
34	ПЗ КНЕШПОЉЕ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Новооснована
35	ПЗ КРУГМАШИНА	ОШТРА ЛУКА	Новооснована
36	ОЗЗ КУЛА ФАЗЛАГИЋА	ГАЦКО	Новооснована
37	ПЗ Л Ј	БИЈЕЉИНА	Новооснована
38	ПЗ ЛАМОВИТА	ПРИЈЕДОР	Новооснована
39	ПЗ ЛОВАЦ	БИЈЕЉИНА	Тренутни проблеми у пословању
40	ПЗ МАДРАС	БИЈЕЉИНА	Тренутни проблеми у пословању
41	ПУЗЗ МАЈЕВИЦА-ТОБУТ	ЛОПАРЕ	Новооснована
42	ПЗ МРТВИЦА	ЛОПАРЕ	Новооснована
43	ПЗ НАПРЕДАК	НОВО ГОРАЖДЕ	Тренутни проблеми у пословању
44	ОЗ ОВЕКО	БИЈЕЉИНА	Новооснована

45	ПЗ ПЕТРОВО ПОЉЕ	ТРЕБИЊЕ	Пасивни органи задруге
46	ПЗ ПОДГОРИНА	КРУПА НА УНИ	Пасивни органи задруге
47	ПЗ ПОЛОЈ	ШАМАЦ	Новооснована
48	ПЗ ПОЉОПРОДУКТ	ТЕСЛИЋ	Новооснована
49	ЗЗ ПОЉОПРОМЕТ	ПРИЈЕДОР	Неријешено питање задружне имовине
50	ОПЗ ПОТОЧНИЦА	СРЕБРЕНИЦА	Новооснована
51	ЗЗ ПРИЈЕДОР	ПРИЈЕДОР	Неријешено питање задружне имовине
52	ПЗ РАКИТНИЦА	РОГАТИЦА	Тренутни проблеми у пословању
53	ПЗ СИТНИЦА	РИБНИК	Тренутни проблеми у пословању
54	ПЗ СЛАТИНКА	ШАМАЦ	Тренутни проблеми у пословању
55	ПЗ СЛОГА-УБОСКО	ЉУБИЊЕ	Тренутни проблеми у пословању
56	ЗЗ СРБАЦ	СРБАЦ	Неријешено питање задружне имовине
57	ПЗ СТАРИ ГРАД	ИСТОЧ. СТАРИ ГРАД	Новооснована
58	ПЗ СТЕЛА	ЉУБИЊЕ	Тренутни проблеми у пословању
59	ПЗ ТРИВО КОМЕРЦ	ЛОПАРЕ	Новооснована
60	ЗЗ ТУТЊЕВКА	БИЈЕЉИНА	Тренутни проблеми у пословању
61	ПЗ ФРУЦТ-ВИТА	ТЕСЛИЋ	Новооснована
62	ПЗ ХЕРЦЕГ ФООД	ТРЕБИЊЕ	Новооснована

7. Преглед пословно неактивних задруга

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	НАПОМЕНА
1	ОПЗ 3 Е	СРЕБРЕНИЦА	Нема пословних активности
2	ЗЗ А.М.К. ОРЛОВИЋ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
3	ЗЗ АГРАР БОНУС	БАЊА ЛУКА	Нема пословних активности
4	ЗЗ АГРО ЕКО	ЛАКТАШИ	Нема пословних активности
5	ОЗЗ АГРО ПОДГРМЕЧ	НОВИ ГРАД	Нема пословних активности
6	ЗЗ АГРО ПРСТЕН	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
7	ОПЗ АГРО-БЕСТ	СРЕБРЕНИЦА	Нема пословних активности
8	ОПЗ АГРО-ДУБ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Нема пословних активности
9	ЗЗ АГРОЋУРИЋ	ЛАКТАШИ	Нема пословних активности
10	ЗЗ АГРОЕКСПОРТ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Нема пословних активности
11	ЗЗ АГРОКЛАС	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
12	ЗЗ АГРОКООП	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
13	ЗЗ АГРОКОП	КОСТАЈНИЦА	Нема пословних активности
14	ЗЗ АГРОКОПЕРАТИВА	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
15	ЗЗ АГРОПОУЊЕ	КОСТАЈНИЦА	Нема пословних активности
16	ОЗЗ АГРОС	ЉУБИЊЕ	Нема пословних активности
17	ПЗС АГРОСЕМБЕРИЈА	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
18	ЗЗ АГРОСЛАВИЈА	СРБАЦ	Нема пословних активности
19	ПЗ АГРОТЕС	ТЕСЛИЋ	Нема пословних активности
20	ЗЗ АГРОТРЕНД	ЛАКТАШИ	Нема пословних активности
21	ЗЗ АГРО-ТРНОВА	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
22	ОПЗ АГРОЋЕЛА	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
23	ОПЗ АГРО-ФООД	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
24	ОПЗ АГРО-ХЕРБА	ЉУБИЊЕ	Нема пословних активности
25	ЗЗ АНЂЕЛИЋ	МРКОЊИЋ ГРАД	Нема пословних активности
26	ЗЗ БАЛАТУН	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
27	ПЗ БАЛАТУНКА	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
28	ЗЗ БАМ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
29	ЗЗ БЕРКОВИЋИ	БЕРКОВИЋИ	Нема пословних активности
30	ЗЗ БИЈЕЉИНА	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
31	ОЗЗ БИО ЖАНДРАК	ШАМАЦ	Нема пословних активности
32	ОЗЗ БИОФООД	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
33	ЗЗ БЛАТНА	НОВИ ГРАД	Нема пословних активности
34	ЗЗ BMW АГРОПЛОД	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
35	ЗЗ БОГОЈЕВИЋИ	МРКОЊИЋ ГРАД	Нема пословних активности
36	ЗЗ БОЖИЋИ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Нема пословних активности
37	ОЗЗ БОРАЦ	ОСМАЦИ	Нема пословних активности
38	ПЗ БОРОВО	ШЕКОВИЋИ	Нема пословних активности
39	ЗЗ БРАЗДА	РОГАТИЦА	Нема пословних активности
40	ЗЗ БРАМА	СРЕБРЕНИЦА	Нема пословних активности
41	ЗЗ БРАНЕШЦИ	ЧЕЛИНАЦ	Нема пословних активности
42	ЗЗ БРАТУНАЦ	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
43	ПЗ БРЕЗИЧАНКА	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
44	ЗЗ БРЕЗОВАЧА	СРБАЦ	Нема пословних активности
45	ПЗ БУДАЊ-ФОЧА	ФОЧА	Нема пословних активности

46	ЗЗ БУДИМЛИЋ ЈАПРА	ОШТРА ЛУКА	Нема пословних активности
47	ОЗ БУДИСЛАВА	НЕВЕСИЊЕ	Нема пословних активности
48	ЗЗ БУДУЋНОСТ	КОСТАЈНИЦА	Нема пословних активности
49	ЗЗ БУКОВИЦА	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
50	ЗЗ ВАКУФЉАНКА	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
51	ЗЗ ВЕЛИНО СЕЛО	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
52	ПЗ ВИШЕ-ГРАД	ВИШЕГРАД	Нема пословних активности
53	ЗЗ ВРЕЛО	КНЕЖЕВО	Нема пословних активности
54	ЗЗ ВРШАНИ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
55	ОЗЗ ГЛАСИНАЦ	СОКОЛАЦ	Нема пословних активности
56	ЗЗ ГЛИЊЕ	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
57	СМЗ ГОВЕДАР	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
58	ЗЗ ГУЧЕВО	РОГАТИЦА	Нема пословних активности
59	ПЗ ДАМА-ХЕРЦ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
60	ЗЗ ДВОРОВИ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
61	ОЗ ДОБРО ПОЉЕ	ПЕЛАГИЋЕВО	Нема пословних активности
62	ЗЗ ДОМАТРА	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
63	ОЗЗ ДРИНИЋ	ДРИНИЋ	Нема пословних активности
64	ЗЗ ДУГО ПОЉЕ	МОДРИЧА	Нема пословних активности
65	ЗЗ ДУГОПОЉКА	РИБНИК	Нема пословних активности
66	ЗЗ ДУГОПОЉКА	СРБАЦ	Нема пословних активности
67	ОПЗ ЕГЗЕМПЛАР	ПАЛЕ	Нема пословних активности
68	СВРЗЗ ЕКО САДНИЦА	БАЊА ЛУКА	Нема пословних активности
69	ОЗЗ ЕКО-ДРИНА	НОВО ГОРАЖДЕ	Нема пословних активности
70	ОПЗ ЕКО-КЛЕКОВАЧА	ИСТОЧНИ ДРВАР	Нема пословних активности
71	ПЗ ЕКОЛОШКИ ЛИМСКИ БИСЕР	РУДО	Нема пословних активности
72	ПЗ ЕКОПЛОД ДРИНИЋ	ДРИНИЋ	Нема пословних активности
73	ЗЗ ЕКОПРОДУКТ	НОВИ ГРАД	Нема пословних активности
74	ПЗ ЕКОФАРМ	ИСТОЧНО НОВО САРАЈЕВО	Нема пословних активности
75	ПЗ ЕЦОПРОДУЦТ - ПЛЕХАН	ДЕРВЕНТА	Нема пословних активности
76	ОЗЗ ЖЕПА	РОГАТИЦА	Нема пословних активности
77	ПЗ ЖУПА	ВИШЕГРАД	Нема пословних активности
78	ЗЗ ЗАБРЋЕ	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
79	ЗЗ ЗАДРУГАР	КОТОР ВАРОШ	Нема пословних активности
80	ЗЗ ЗАДРУГАР	СРЕБРЕНИЦА	Нема пословних активности
81	ПЗ ЗДРАВА ХРАНА	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
82	ЗЗ ЗЕЧКАНОВИЋ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
83	ОПЗ ЗЛАТНЕ КАПИ ПОТКОЗАРЈА	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
84	ОЗЗ ЗМИЈАЊЕ	БАЊА ЛУКА	Нема пословних активности
85	ЗЗ ЗМИЈАЊЕ КООП	БАЊА ЛУКА	Нема пословних активности
86	ОЗЗ ЗМИЈАЊКА	БАЊА ЛУКА	Нема пословних активности
87	ЗЗ ЗОПРОМ	ДЕРВЕНТА	Нема пословних активности
88	ЗЗ ИЗВОР	ШИПОВО	Нема пословних активности
89	ОЗЗ ИНА-СИТНЕШИ	СРБАЦ	Нема пословних активности
90	ОЗЗ ЈАБЛАНИЦА	ГРАДИШКА	Нема пословних активности

91	ЗЗ ЈАЊАРКА	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
92	СВЗ ЈЕЛИЋИ	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
93	ППЗ КОЗАРА	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
94	ЗЗ КОЗАРА	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
95	ЗЗ КОЗЈА ЛУКА	ФОЧА	Нема пословних активности
96	ЗЗ КРАВИЦА	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
97	ЗЗ КРАЉИЦА	СРБАЦ	Нема пословних активности
98	ЗЗ КРАСАНПОЉЕ	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
99	ЗЗ КРИЖЕВИЋИ	ЗВОРНИК	Нема пословних активности
100	ЗЗ КУЛА ГРАД	ЗВОРНИК	Нема пословних активности
101	ЗЗ КУЛАШИ	ПРЊАВОР	Нема пословних активности
102	ЗЗ ЛАЦТУС	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
103	ЗЗ ЛУКАВАЦ	НЕВЕСИЊЕ	Нема пословних активности
104	ЗЗ ЛУШЦИ ПАЛАНКА	ОШТРА ЛУКА	Нема пословних активности
105	ЗЗ МАЈЕВИЦА ВОЋЕ	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
106	ЗЗ МЕЂАШАНКА	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
107	ЗЗ МЕЂАШИ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
108	ОПЗ МЕЂУВОЋЕ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Нема пословних активности
109	ЗЗ МИКС КО АГРАР	БАЊА ЛУКА	Нема пословних активности
110	ЗЗ МИЛИЋИ	МИЛИЋИ	Нема пословних активности
111	ЗЗ МИЛУНОВИЋ АГРАР	ЛАКТАШИ	Нема пословних активности
112	ПЗ МИС-КООПЕРАТИВА	ПЕТРОВО	Нема пословних активности
113	ЗЗ МОДРИЧА	МОДРИЧА	Нема пословних активности
114	ЗЗ МРАКОВИЦА-КИС	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
115	ЗЗ МС ДЕЛТА	ПРЊАВОР	Нема пословних активности
116	ОЗЗ НАПРЕДАК	КОТОР ВАРОШ	Нема пословних активности
117	ОЗЗ НЕВАЧКА	ХАН ПИЈЕСАК	Нема пословних активности
118	ЗЗ НОВА БУДУЋНОСТ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
119	ПЗ НОВО ЗМИЈАЊЕ	ОШТРА ЛУКА	Нема пословних активности
120	ЗЗ ОЗРЕН КОП	ПЕТРОВО	Нема пословних активности
121	ЗЗ ОМАРСКА	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
122	ОЗЗ ОРАХОВА	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
123	ЗЗ ОСАМСКО	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
124	ЗЗ ПАВЛОВИЋ БРАЗДА	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
125	ОЗЗ ПАЛЕ-КОРАН	ПАЛЕ	Нема пословних активности
126	ЗЗ ПЕЗЕРОВИЋ	ЛАКТАШИ	Нема пословних активности
127	ЗЗ ПЕРИШИЋ	КОТОР ВАРОШ	Нема пословних активности
128	ЗЗ ПОВРАТАК	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
129	ОЗЗ ПОЏЕПЉЕ	ХАН ПИЈЕСАК	Нема пословних активности
130	ОЗЗ ПОЛЕТ	ВЛАСЕНИЦА	Нема пословних активности
131	ЗЗ ПОЛЕТ	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
132	ОПЗ ПОЛЕТ	ПРЊАВОР	Нема пословних активности
133	ЗЗ ПОЉОПРОДУКТ	СРБАЦ	Нема пословних активности
134	ПЗ ПОПОВКА	ТРЕБИЊЕ	Нема пословних активности
135	ОПЗ ПОТОЧАНКА	ПРЊАВОР	Нема пословних активности
136	ЗЗ ПОТОЧАРИ	СРЕБРЕНИЦА	Нема пословних активности
137	ОПЗ ПРВИ ИЗВОР	КОСТАЈНИЦА	Нема пословних активности
138	ЗЗ ПРОГРЕС	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Нема пословних активности

139	ЗЗ ПРОДЕХ	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
140	ПЗ ПРОСПЕРИТЕТ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
141	ЗЗ ПРОТА КОСТА ПОПОВИЋ	РУДО	Нема пословних активности
142	СЗУП ПУЖ	БАЊА ЛУКА	Нема пословних активности
143	ОЗЗ РАДАВА	РОГАТИЦА	Нема пословних активности
144	ЗЗ РАЗВИТАК-РАКЕЛИЋИ	ПРИЈЕДОР	Нема пословних активности
145	ОЗЗ РАКОВИЦА	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Нема пословних активности
146	ЗЗ РАСТОВАЦ	КНЕЖЕВО	Нема пословних активности
147	ЗЗ РАТАР-КООП	МРКОЊИЋ ГРАД	Нема пословних активности
148	ЗЗ РЗАВ	ВИШЕГРАД	Нема пословних активности
149	ПЗЗ РУДИНА	ЗВОРНИК	Нема пословних активности
150	ЗЗ САНА-СВОДНА	НОВИ ГРАД	Нема пословних активности
151	ЗЗ САТЕХ	СРБАЦ	Нема пословних активности
152	ЗЗ СИТНЕШИ	СРБАЦ	Нема пословних активности
153	ЗЗ СЛАБИЊА	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Нема пословних активности
154	ОЗЗ СЛОГА	ЧЕЛИНАЦ	Нема пословних активности
155	ЗЗ СМАЈИНЦИ	СРБАЦ	Нема пословних активности
156	ПЗЗ СОЛЕ-СУНЦЕ	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
157	ОПЗ СРП	ШИПОВО	Нема пословних активности
158	ЗЗ СТОЧАР-МАГНОЈЕВИЋ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
159	ОПЗ СУЋЕСКА	СРЕБРЕНИЦА	Нема пословних активности
160	ЗЗ ТАТИН	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
161	ЗЗ ТЕРРА НОСТРА	ПРЊАВОР	Нема пословних активности
162	ППЗ ТИЛИА	КОТОР ВАРОШ	Нема пословних активности
163	ОЗЗ ТЈЕНТИШТЕ	ФОЧА	Нема пословних активности
164	ЗЗ ТРНОВА	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
165	ЗЗ ТРНОВКА	УГЉЕВИК	Нема пословних активности
166	ОЗЗ ТРНОВО	ТРНОВО	Нема пословних активности
167	ЗЗ ТРЊАЦИ	БИЈЕЉИНА	Нема пословних активности
168	ЗЗ УГЛЕД	СРБАЦ	Нема пословних активности
169	ЗЗ УЗОР	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
170	ЗМ УСПЈЕХ	СРЕБРЕНИЦА	Нема пословних активности
171	ЗЗ ФАКОВИЋИ	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
172	ЗЗ ФАРМЕР СНАГОВО	ЗВОРНИК	Нема пословних активности
173	ППЗ ФЕНИХ	СОКОЛАЦ	Нема пословних активности
174	ПЗ ФЛОЦК	СОКОЛАЦ	Нема пословних активности
175	ЗЗ ФОНС	ГРАДИШКА	Нема пословних активности
176	ЗЗ ФУНГУСПРОМ	БРАТУНАЦ	Нема пословних активности
177	ПЗ ХИОБРОС	СРБАЦ	Нема пословних активности
178	ЗЗ ЦО. АГРАР БУДИЋ	ЛАКТАШИ	Нема пословних активности
179	ЗЗ ЦРНИ ВРХ	ЛАКТАШИ	Нема пословних активности
180	ЗЗ ШИПОВО	ШИПОВО	Нема пословних активности
181	ОПЗ ШОЛАЈИ	КНЕЖЕВО	Нема пословних активности

8. Преглед задруга у поступку стечаја и ликвидационог поступка

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	СТАТУС
1	ПЗ АГРАРИЈА	ДОЊИ ЖАБАР	У току ликвидациони поступак
2	ЗЗ АГРО ТРЕБАВА	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
3	ОЗЗ АГРО-БИРАЧ	МИЛИЋИ	У току стечајни поступак
4	ЗЗ АГРОВРХ	ПРЊАВОР	У току ликвидациони поступак
5	ОЗЗ АГРО-ПАНИЋ	ТЕСЛИЋ	У току ликвидациони поступак
6	ЗЗ АГРОПОСАВИНА	ДОЊИ ЖАБАР	У току ликвидациони поступак
7	ОЗЗ БУКОВАЦ-МИЉКОВАЦ	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
8	ЗЗ БУКОВИ	ЛОПАРЕ	У току стечајни поступак
9	ЗЗ ВИНСКА	БРОД	У току ликвидациони поступак
10	ОПЗ ВОЋЕ И ПОВРЋЕ КРАЈИНЕ	ЛАКТАШИ	У току стечајни поступак
11	ППЗ ГРАДИНА-НЕКТАР	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
12	ЗЗ ДОЈЧИН ЛУКИЋ	ЛОПАРЕ	У току стечајни поступак
13	ЗЗ ЖУПА	ЛАКТАШИ	У току стечајни поступак
14	ОЗЗ ЗЛАТНА ДОЛИНА	ВУКОСАВЉЕ	У току ликвидациони поступак
15	ЗЗ ЈЕДИНСТВО-ОЗРЕН	ПЕТРОВО	У току стечајни поступак
16	ОЗЗ КЛАС	ТЕСЛИЋ	У току ликвидациони поступак
17	ОЗЗ КОПРИВНА	МОДРИЧА	У току ликвидациони поступак
18	ЗЗ КРЊИНКА	СТАНАРИ	У току стечајни поступак
19	ОЗ МЕЛИСА	ПАЛЕ	У току ликвидациони поступак
20	ЗЗ МИЛКА	ЛАКТАШИ	У току стечајни поступак
21	ЗЗ ПАЛЕЖНИЦА	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
22	ПЗ ПИКОВА ДАМА	БИЈЕЉИНА	У току ликвидациони поступак
23	ОЗЗ ПОДНОВЉЕ	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
24	ЗЗ ПОЉОПРИВРЕДНИК	БРАТУНАЦ	У току стечајни поступак
25	ЗЗ ПОТКОЗАРЈЕ	ГРАДИШКА	У току стечајни поступак
26	ЗЗ РАТКО ПЕРИЋ	ЛОПАРЕ	У току стечајни поступак
27	ОПЗ РОДНА	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
28	ПЗ ТРЕБАВА КООПЕРАТИВА	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
29	ОЗЗ УКРИНА	ДЕРВЕНТА	У току ликвидациони поступак
30	ЗЗ ФРУКТЕА	ДОБОЈ	У току ликвидациони поступак
31	ОЗЗ ХАН-ПИЈЕСАК	ХАН ПИЈЕСАК	У току стечајни поступак
32	ПЗ ЧОКОРСКА ПОЉА	БАЊА ЛУКА	У току ликвидациони поступак
33	ЗЗ ШИПРАГЕ	КОТОР ВАРОШ	У току стечајни поступак

9. Преглед задруга код којих је закључен стечајни и ликвидациони поступак

РБ	НАЗИВ ЗАДРУГЕ	ОПШТИНА	СТАТУС
1	ЗЗ АГИЋИ	НОВИ ГРАД	Закључен стечајни поступак
2	ЗЗ АГИЋИ	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
3	ЗЗ АГРОБИЉЕ	БИЈЕЉИНА	Закључен стечајни поступак
4	ЗЗ АГРОЗАД	ПЕЛАГИЋЕВО	Закључен ликвидациони поступак
5	ПЗ АГРОЗВОРНИК	ЗВОРНИК	Закључен ликвидациони поступак
6	ЗЗ АГРОКОМБИНАТ	БАЊА ЛУКА	Закључен ликвидациони поступак
7	ЗЗ АГРОКОП	ШАМАЦ	Закључен ликвидациони поступак
8	ЗЗ АГРОМАЈЕВИЦА	УГЉЕВИК	Закључен ликвидациони поступак
9	ЗЗ АГРОМАЛ	ПЕТРОВО	Закључен ликвидациони поступак
10	ОПЗ АГРО-МРЕЖИЦА	ФОЧА	Закључен ликвидациони поступак
11	ЗЗ АГРОПРОМ	БИЛЕЋА	Закључен стечајни поступак
12	ЗЗ АГРОПРОМ	ПРЊАВОР	Закључен ликвидациони поступак
13	ЗЗ АГРОРОД	ПЕЛАГИЋЕВО	Закључен ликвидациони поступак
14	ОЗЗ АГРОЦИМЕХ	ГРАДИШКА	Закључен ликвидациони поступак
15	ОЗЗ БЛАТНИЧАНКА	ТЕСЛИЋ	Закључен ликвидациони поступак
16	ЗЗ БУНАР	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
17	ЗЗ ВИТАМИН	ЛАКТАШИ	Закључен ликвидациони поступак
18	ЗЗ ДЕРВЕНТА	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
19	ЗЗ ДИВИН	БИЛЕЋА	Закључен стечајни поступак
20	ОПЗ ДУБРАВЕ	ГРАДИШКА	Закључен ликвидациони поступак
21	ПЗ ЕКО-ПОСАВИНА	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
22	ОЗ ЕКО-ФОЧА	ФОЧА	Закључен ликвидациони поступак
23	ЖЗ ЖИВИНАРСКА ЗАДРУГА	ПЕТРОВО	Закључен ликвидациони поступак
24	ЗЗ ЖИТНА ДОЛИНА	ЛОПАРЕ	Закључен ликвидациони поступак
25	ОЗЗ ЗЕЛЕНГОРА	ФОЧА	Закључен стечајни поступак
26	ЗЗ ЗРАК	КУПРЕС-РС	Закључен ликвидациони поступак
27	ПЗ ЈОШАВКА	ЧЕЛИНАЦ	Закључен ликвидациони поступак
28	ЗЗ КАЛЕНДЕРОВЦИ	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
29	ОЗЗ КАЛИНОВИК	КАЛИНОВИК	Закључен стечајни поступак
30	ЗЗ КОЖУХЕ	ДОБОЈ	Закључен ликвидациони поступак
31	ЗЗ КРЊИН	ДОБОЈ	Закључен ликвидациони поступак
32	ЗЗ ЛАН	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
33	ЗЗ ЛАСТВА	ТРЕБИЊЕ	Закључен стечајни поступак
34	ЗЗ ЛИПИК	БИЈЕЉИНА	Закључен ликвидациони поступак
35	ПЗ МАТИЦА	ДОБОЈ	Закључен ликвидациони поступак
36	ПЗ МЕДОПРОМ-ДБ	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
37	ОЗЗ НЕВЕСИЊЕ	НЕВЕСИЊЕ	Закључен стечајни поступак
38	ПЗЗЗ НОВА СЕМБЕРИЈА	БИЈЕЉИНА	Закључен ликвидациони поступак
39	ЗЗ ОЗРЕН КОМЕРЦ	ПЕТРОВО	Закључен ликвидациони поступак
40	ЗЗ ОСАТ	СРЕБРЕНИЦА	Закључен стечајни поступак
41	ЗЗ ОСИЊА	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
42	ЗЗ ОСЈЕЧАНИ	ДОБОЈ	Закључен ликвидациони поступак
43	ОПЗ ОШТРА ЛУКА	ОШТРА ЛУКА	Закључен стечајни поступак
44	ЗЗ ПЕЛАГИЋЕВО	ПЕЛАГИЋЕВО	Закључен стечајни поступак
45	ОПЗ ПИЛИПОВИЋ ПРОМ	ГРАДИШКА	Закључен ликвидациони поступак

46	ОЗЗ ПЛОДОВИ БОСНЕ	ДОБОЈ	Закључен ликвидациони поступак
47	ЗЗ ПОЉОРАД	УГЉЕВИК	Закључен ликвидациони поступак
48	ОПЗ ПОПОВАЦ	ЧЕЛИНАЦ	Закључен ликвидациони поступак
49	ЗЗ ПОСАВИНА	ПЕЛАГИЋЕВО	Закључен ликвидациони поступак
50	ЗЗ ПОСАВИНА	МОДРИЧА	Закључен ликвидациони поступак
51	ЗЗ ПРВИ МАЈ	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
52	ОЗ ПРИРОДА ПЛУС	БРАТУНАЦ	Закључен ликвидациони поступак
53	ЗЗ РАНЧ 3 Д	ЛАКТАШИ	Закључен ликвидациони поступак
54	ОЗЗ РУДИЦЕ	НОВИ ГРАД	Закључен стечајни поступак
55	ЗЗ САВА	СРБАЦ	Закључен стечајни поступак
56	ЗЗ СКЕЛАНИ	СРЕБРЕНИЦА	Закључен ликвидациони поступак
57	ОЗЗ СЛОГА	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
58	ОЗЗ СЛОГА	ЧАЈНИЧЕ	Закључен стечајни поступак
59	ЗЗ СТУДЕНАЦ	ПЕТРОВО	Закључен ликвидациони поступак
60	ЗЗ ТРЕБАВАКОМЕРЦ	ДОБОЈ	Закључен стечајни поступак
61	ОЗ ТРЕБАВА-СЈЕВЕР	МОДРИЧА	Закључен ликвидациони поступак
62	ЗЗ УКРИНА	ЧЕЛИНАЦ	Закључен стечајни поступак
63	ОПЗ ХАНА	СРЕБРЕНИЦА	Закључен ликвидациони поступак
64	ЗЗ ХЕРБА-ФУНГХИ	СРЕБРЕНИЦА	Закључен ликвидациони поступак
65	ЗЗ ХРАНАПРОМЕТ	ШАМАЦ	Закључен ликвидациони поступак
66	ЗЗ ЦЕР	ДЕРВЕНТА	Закључен ликвидациони поступак
67	ЗЗ ЦЕРОВИЦА	ДОБОЈ	Закључен ликвидациони поступак
68	ЗЗ ЧЕЛЕБИНЦИ	КОЗАРСКА ДУБИЦА	Закључен стечајни поступак
69	ЗЗ ШУМИЦЕ	БИЈЕЉИНА	Закључен ликвидациони поступак

П Р И Л О Г - 2.

Осврт на споразум о стабилизацији и придруживању између Босне и Херцеговине и ЕУ, са прегледом мјера у земљама чланицама ЕУ.

Табела 1: Дистинктивна својства задруге према Закону о пољопривредним задругама (ЗПЗ) Републике Српске у упоредби с прописима о капиталским друштвима у Републици Српској и неким другим задружним прописима

СВОЈСТВА ПРАВНОГ ЛИЦА	ДРУШТВО КАПИТАЛА ПРЕМА ЗАКОНУ О ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ (ЗПД)	ЕВРОПСКА ЗАДРУГА (СЦЕ) ПРЕМА УРЕДБИ 1435/2003/ЕЗ (У-СЦЕ, 2003)	ЗАДРУГА ПРЕМА ОПШТЕМ ЗАКОНУ О ЗАДРУГАМА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ (2003)	ЗАДРУГА ПРЕМА ЗАКОНУ О ПОЉОПРИВРЕДНИМ ЗАДРУГАМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ (ЗПЗ, 2008-2011)	ЗАДРУГА ПРЕМА ПРИНЦИПИМА ЕВРОПСКОГ ЗАДРУЖНОГ ПРАВА (ПЕЦОЛ, 2017)
Основна правно утврђена намјена (циљ правног лица)	Економска дјелатност у интересу чланова као имаоца капиталских удјела	Задовољавање потреба чланова СЦЕ и/или развијање њихових господарских и социјалних активности, посебно склапањем уговора с члановима ради набаве робе или услуга или извршења радова које СЦЕ обавља или наручује (члан 1 став 3 У-СЦЕ)	Задовољавање заједничких економских, социјалних и културних потреба и циљева, заједничким посједовањем и демократским контролисаним привређивањем (члан 1) односно »заједничко кориштење свих средстава потребних за унапређивање и развој дјелатности задругара с циљем побољшања и повећања резултата те дјелатности“ (члан 4 ОЗЗ)	Задовољавање заједничких економских, социјалних и културних потреба и циљева, заједничким посједовањем и демократским контролисаним привређивањем (члан 2) односно »заједничко коришћење свих средстава потребних за унапређивање и развој дјелатности задругара ради побољшања и повећања резултата те дјелатности« (члан 4 ЗПЗ)	Економска дјелатност у интересу чланова као добављача, радника или корисника задружног предузећа (»узајамне задруге«) или општи интерес заједнице (задруге општег интереса), члан 1.1 ПЕЦОЛ)
Промјенљивост чланства	У оквиру статутарно одређеног основног капитала и броја акција, које су у начелу слободно преносиви	Да (члан 1 став 2 У-СЦЕ)	Да (чланови 15-25 ОЗЗ)	Да (чланови 17-28 ЗПЗ)	Да
Минимални број чланова	Један (1), члана 99 и 179 ЗПД)	Доња граница: пет (5) чланова или два (2) члана – правна лица (члан 2 став 1 У-СЦЕ)	Најмањ пет (5) физичких и правних лица (члан 9 ОЗЗ)	Најмање пет (5) чланова, која су физичка лица (члан 5 ЗПЗ)	Најмање два члана (члан 1.3(4) ПЕЦОЛ)
Промјенљивост и минимални	Фиксан износ основног капитала, одређен	Да, али обавезна доња граница: 30.000 ЕУР (члан	Није изричито уређено, иначе утврђена доња	Није изричито уређено, иначе утврђена доња	Да, статутом се може прописати доња граница

износ основног капитала	статутом, доњу границу одређује закон: 20.000 КМ за затворено акционарско друштво и 50.000 КМ за отворено а. д. (члан 228 ЗПД)	3 став 2 У-СЦЕ)	граница имовине задруге за исплату улога (члан 49 ОЗЗ)	граница имовине за исплату улога (члан 56 ЗПЗ)	(члан 3.2 (1) ПЕЦОЛ)
Чланство					
Сарађујући чланови (ПЕЦОЛ: cooperator members)	Допуштени, али у пракси изузетно (»евентуалне споредне чинидбе« у д. о. о., члан 114 став 2 ЗПД)	Да: »чланови корисници« - (user members, члан 14 У-СЦЕ)	Задруга склапа послове у своје име и за свој рачун, по правилу, само са својим члановима (члан 7 ОЗЗ)	»Задругар је физичко лице које се бави пољопривредном производњом и у цијелости или дјелимично послује путем задруге, ...«(члан 17)	У начелу да, али се опште корисна задруга може основати без сарађујућих чланова (члан 1.3(4) ПЕЦОЛ)
Несарађујући чланови (ПЕЦОЛ: non-cooperator members)	Да, у пракси правило	Чланови инвеститори (investor members) допуштени, уколико статут СЦЕ и право државе чланице предвиђају чланство инвеститора (члан 14 У-СЦЕ)	Не	Не	Инвеститори, добровољци, јавноправна лица допуштени, ако то предвиђа статут задруге (члан 1.3(3) ПЕЦОЛ)
Намјенски послови (којима правно лице остварује своју намјену) са нечлановима	С обзиром на свој циљ, друштво послује, у правилу са нечлановима	Ако статут СЦЕ то изричито дозвољава (члан 1 став 4 У-СЦЕ)	Ако тако предвиђају задружна правила и ако се врши периодична ревизија (члан 7), одвојено књиговодство и усмјеравање прихода на развој дјелатности задругара или задруге (члан 7)	»Под одређеним условима« задруга може склапати послове у своје име и за свој рачун, у своје име и за рачун нечланова, у име и за рачун нечланова (члан 15 став 2 ЗПЗ)	Ако статут не забрањује намјенске (ПЕЦОЛ): задружне послове са нечлановима (члан 1.5(2) ПЕЦОЛ)
Гласачко право	Свака обична акција даје право на један глас (члан 198)	Једнако гласачко право, уз ограничено дозвољене уступке (највиши проценат и апсолутни број гласова)	Једнако гласачко право, уз уско дозвољени уступак (5% као највиши проценат гласова једног члана на скупштини од преко 50 задругара, члан 30 ОЗЗ)	Једнако гласачко право, уз уско дозвољени уступак (5% као највиши проценат гласова једног члана на скупштини од преко 50 задругара, члан 30 ЗПЗ)	Допуштено плурално гласачко право, али не у одлучивању о основним питањима; статут мора ограничити највиши број гласова појединих сарађујућих чланова и укупни број гласова несарађујућих чланова и забранити

					контролу мањине чланова (члан ПЕЦОЛ)
Распоређивање позитивног економског резултата	Акционари а. д. односно чланови имају право на дивиденду, осим ако је одлуком скупштине акционара сразмјерно номиналној вриједности акција, ако скупштина не одлучи друкчије (члан 210 ЗПД), обавезна односно добровољна издвајања за законске, капиталске, статутарне и друге резерве (члан 109 и 231 ЗПД)	Издавање за законске резерве (15% добити ако законске резерве мање од основног капитала, члан 66), иначе допуштена (!) расподела добити члановима према сарадњи у складу са статутом (члан 66), допуштена и забрана подјеле добити (члан 67 У-СЦЕ)	Обавезни резервни фонд (годишње издвајање из добити до најмање 5% од вриједности улога, члан 58), добровољни фондови (члан 59), преостатак добити се расподељује задругарима ако се не ради о приходима(?) од послова са нечлановима и субвенцијама (члан 57 ОЗЗ)	Обавезни резервни фонд (годишње издвајање из добити до најмање 5% од вриједности улога, члан 65), добровољни фондови (члан 57), преостатак добити се расподељује задругарима ако се не ради о приходима(?) од субвенција (члан 55 и 57 ЗПЗ)	Узајамне задруге дијеле само вишак из пословања са члановима, преостали позитивни резултат се распоређује у обавезне законске резерве и резерве за образовање, опште корисне задруге уопште не дијеле позитивни резултат пословања (члан 1.5 ПЕЦОЛ)
Чланска имовинска права након престанка чланства	Уз одређене услове из закона односно оснивачких акта или уговора д.о.о. могуће иступање и искључење члана уз право на исплату тржишне вриједности удјела (чланови 172-175 ЗПД)	Бивши члан нема право на удио у законским резервама СЦЕ (члан 65 став 3 У-СЦЕ)	Имовина задруге се не може претварати удјеле задругара (члан 47 став 2), задружни улози се враћају задругарима из посебног резервног фонда уз услов да исплата не ремети добро пословање задруге, омогућује задрузи извршавање обавеза према повјериоцима и не доводи до смањења имовине задруге под 49% имовине задруге при њеном оснивању (члан 58 став 3 ОЗЗ)	Имовина задруге се не може претварати удјеле задругара (члан 47 став 2), задружни улози се враћају задругарима из посебног резервног фонда уз услов да исплата не ремети добро пословање задруге, омогућује задрузи извршавање обавеза према повјериоцима и не доводи до смањења имовине задруге под 49% имовине задруге при њеном оснивању (члан 56 став 3 ЗПЗ)	Члан има право на исплату номиналне вриједности удјела и удјела у добровољним дијеливим резервама (члан 3.3(7) ПЕЦОЛ)
Чланска имовинска права након престанка правног лица	Имовина привредног друштва у ликвидацији након измирења потраживања повјерилаца и других потраживања расподељује се	Нето имовина (по наплати повјерилаца и поврату уписаних удјела) се »расподељује у складу са начелом расподеле без удјела«, ако статут СЦЕ у складу са	Имовина, настала у задрузи са сједиштем у Републици Српској прије ступања на снагу ОЗЗ, не смије се дијелити међу задругаре (члан 67 ОЗЗ)	По наплати повјерилаца и исплати улога преостатак задружне имовине (али не и право коришћења средстава у државној својини) преноси се на	Нето имовина се распоређује у складу са начелом »незаинтересованог пријеноса« (члан 3.8(2) ПЕЦОЛ)

	члановима и акционарима (члан 351 ЗПД)	правом државе чланице сједишта СЦЕ не изабере друго допуштено, алтернативно рјешење (члан 75 У-СЦЕ).		Задружни савез РС (члан 61 став 3 ЗПЗ)	
--	--	--	--	--	--

ПРИЛОГ - 3

Битне тачке уређења чланства инвеститора према Уредби о СЦЕ, прописима неких држава чланица ЕУ и ПЕЦОЛ

Држава	Извор	Горњи лимит учешћа чланова улагача	Горњи лимит учешћа чланова улагача	Право на удио у добити
Европска задруга СЦЕ	Уредба 1435/2003/ЕЗ, чланови 59 61	Није одређен	Највише 25% гласова на скупштини и ¼ представника у одборима	Није посебно регулисано
Француска	<i>Code rural et de la peche maritime</i> , члан 522-2-1 и 522-4	Сарађујући чланови (а нечланови инвеститори) морају имати увијек више од половине капитала	Највише 20% односно, ако међу члановима инвеститорима преовладавају запослени задруге, највише 25% гласова на скупштини, појениди инвестирор не смије имати више од 1/10 гласова	Каматна стопа на удјеле несарађујућих чланова може бити за највише двије постотне тачке већа од каматне стопе на удјеле сарађујућих чланова
Италија	<i>Codice civile</i> , члан 2526	Није одређен	1/3 гласова који припадају присутним и заступаним члановима на скупштини задруге	-
Шпанија	<i>Ley 27/1999, de 16 de julio, de Cooperativas.</i>	45% основног капитала задруге	30% гласова у органима задруге	Исплата према законској каматној стопи, увећаној за 6 постотних тачака
Принципи европског задружног права (ПЕЦОЛ), 2017.		Закон или статут мора одредити највеће учешће појединог члана у капиталу	Закон или статут мора ограничити управљачки утицај чланова инвеститора	Чланови инвеститори могу имати вишу каматну стопу на удјеле